1

Добрий день, англійська подруго Кігті Джемісон.

Я надсилаю цього листа а твоїм дідусем, професором Дж. Дж" Джемісовом, тому що він розповів мені про тебе й твого ноні Пташку. Може, він розповість тобі дещо й про мене, а якщо ні, то повідомляю, що я монгольський хлопчик і звуть мене Бар'ют Мінга. Цього листа по-англійському пише моя тітонька Сероглі, яка викладав англійську мову в одному з наших інститутів іноземних мов. Я диктую їй усе по-монгольському, а вона записує по-англійському й сподівається, що робить не дуже багато помилок.

Однак я хочу розповісти тобі не про себе, а про дикого жеребця, якого твій дідусь везе додому з наших далеких країв до вашого заповідника для диких тварин в Уельсі. Там, як каже дідусь, живе твоя маленька лошичка-поні Пташка, що стане невдовзі подругою й товаришкою нашого дикого гірського коня. Сподіваюсь, що твоя Пташка буде йому вірним другом. Але якщо Пташка настільки ручна, як казав твій дідусь, і не відстав від тебе ні на крок, мов цуценя, то не знаю, чим скінчиться їхня зустріч; адже наш дикий жеребчик — чи не найлютіший з усіх, що будь-коли траплялися моїм родичам (а в нашій родині на конях знаються, всі з діда-прадіда табунники) .

Я розповім тобі про нього докладно, про те, як на нього натрапили і як зрештою спіймали.

Всі знають, що наш монгольський дикий гірський кінь — найрідкісніший у світі. Власне кажучи, вчені не вірили, що він ще зберігся навіть у найглухіших пустелях та горах нашої країни. В Європі нашого дикого коня називають конем Пржевальського — на честь російського мандрівника, якому вдалося спіймати тут одного представника цього

виду в 1882 році. А ми, монголи, називаємо його просто "тах", і тому твій дідусь впійманому лошаті дав ім'я Тах.

Колись наш народ полював на диких коней заради їхньої шкури та м'яса. Але років із п'ятдесят тому вчені розповіли нам про виняткову цінність цієї породи і пояснили, що це особливий вид доісторичної тварини, яка існувала задовго до появи людини. Дикі коні відтоді зовсім не змінились, бо людині ніколи не вдавалося приборкати або зробити їх свійськими. Вони як дві краплі води схожі на своїх побратимів, зображених первісною людиною на наскельних малюнках, що їх знайшли в печерах у Франції. І от коли ми довідались, наскільки цінні й рідкісні монгольські дикі коні, ми перестали полювати на них. Це було понад сорок років тому. Та, на жаль, цієї породи лишилося вже дуже мало. Тривалий час майже всі наші та зарубіжні вчені вважали, що монгольський дикий кінь вимер. Вони шукали його по всіх усюдах і не знайшли жодного. Лишилося всього кілька тварин у зоопарках, але вони вже не були справжніми дикими кіньми.

І я ніколи на власні очі не бачив дикого коня. Відтоді як мені довірили пасти табун, я об'їздив на своєму по ні Беті всі узгір'я й долини нашого краю, однак мені й на думку не спадало шукати диких коней — адже я знав, що їх більше немає. Проте мій батько, дідусь та мої дядьки часто розповідали мені про дикі табуни, які колись паслися на наших пасовиськах, там, де передгір'я переходять в пустельні рівнини, а міжгір'я такі стрімкі, що на них годі вибратися.

Одного разу, розшукуючи двох наших коней, що відбились од табуна, я заїхав далі, ніж звичайно, в пустельні гори, туди, де безліч глибоких скелястих ущелин і де ніколи не буває жодної душі. Там я й побачив двоє чудернацьких темно-рудих коней. Вони були схожі на поні — такі ж маленькі. Вони лежали на землі, а біля них — новонароджене лоша. Всіх наших коней я знаю, тому миттю збагнув, що ці двоє й лоша — чужі. В наших краях мимоволі привчаєшся поводитись безшумно, обережно й неквапливо, особливо коли хочеш спіймати норовистих коней, що відбігли від табуна; отож я спішився й почав спостерігати. Впадало в око,

що ці коні й мастю своєю, і поставою різняться від наших, і голови в них більші, значно більші, ніж у наших коней.

Коли я став усе це обмірковувати, то зненацька мені сяйнуло, що переді мною дикі коні! Справжнісінькі дикі монгольські коні, про яких думають, що вони вже вимерли.

Я лежав, причаївшись, і не вірив своїм очам. Напевне, десь тут поблизу можна побачити ще кількох таких коней, отже, треба чекати й стежити, куди підуть ці двоє. Та раптом мій поні Бет почув їхній запах, дуже стривожився й захвилювався, немов чимось наполоханий. Батько частенько казав мені, що дикий кінь, коли йому щось загрожує, здатен напасти й убити будь-кого, навіть людину. І я зрозумів, чому мій Бет так занепокоївся,

— Тихше, — прошепотів я йому невдоволено.

Але було вже пізно. Дикі коні зірвалися на ноги й почали щосили шарпати лоша, змушуючи його також підвестися.

— Іди собі геть, — суворо наказав я Бетові й відпустив його.

Я знав, що Бет далеко не піде, а мені хотілося лишитись і спостерігати за дикими кіньми. Я сподівався, що вони не втечуть. Так і є — очікують на лошатко, а воно, насилу зіп'явшись на кволенькі ніжки, заточилося й знову впало на землю.

Я лежав затамувавши подих. А коні почали штовхати лоша копитами й мордами, раз у раз збуджено підводячи голови. Потім один з них тихесенько заіржав (такий звук у нас зветься "шепіт трави"), і я побачив, як до них чвалом мчить молодий сердитий жеребець. Він спинився біля коней та лошати й ніби закляк, не зводячи погляду з того місця, де я причаївся. Тоді почав бити копитом землю — відчував мою присутність. Сумніву по було, навіть з такої віддалі вій загрожував мені. Тим часом

першим двом коням вдалося благополучно поставити лоша на ноги, і всі вони пішли собі геть.

Отакою була моя перша зустріч з диким жеребцем, якому згодом дали ім'я Тах.

Спершу я не хотів нікому розповідати про диких коней, навіть батькові, сестрі Мізі чи братові Інжу. Важко пояснити, чому мені не хотілось розкривати свою таємницю. Може, я боявся, що коли розповім комусь, навіть сестрі, то сюди літаками й вертольотами прилетять вчені з усього світу, щоб подивитись на диких коней. А коней це тільки налякає, і вони повтікають. Дременуть у пустелю, а тоді шукай вітра в полі! Вони просто загинуть там від голоду, як це сталося багато років тому, коли кілька диких коней втекло в пустелю, обравши неминучу смерть, аби тільки не попасти в неволю.

Отож я мовчав про це. Може, люди в Англії ставляться до коней інакше. А для нас кінь дуже важливий у нашому житті. Споконвіку ми розводимо коней, п'ємо їхнє молоко і робимо з нього сир, використовуємо їхні шкури та споживаємо їхнє м'ясо. Багато монголів і досі мешкають у юртах, вкритих кінськими шкурами. Отак ми жили протягом багатьох століть, а тепер у нас все робиться колективно, ми збудували свої власні школи, і життя наше стало культурнішим і щасливішим. Але ніхто на землі не зв'язаний з кіньми так, як ми. Так принаймні твердить моя тітонька Сероглі.

Мабуть, тепер ти зрозумієш, що хоча раніше ми полювали на цих рідкісних диких коней і винищували їх, то робили це не задля розваги, а з доконечної потреби. А щодо наших табунів, то ми цілий рік кочуємо з ними пасовищами, які розлягаються на десятки кілометрів. Тому для нас кінь не просто щось таке, на, чому ми гарцюємо задля власної втіхи чи працюємо з ним, як ковбої в Америці. Кінь для монгола — невіддільна частина буття. І тому я мусив простежити за цими дикими кіньми, щоб із ними не трапилося чогось лихого.

Наступного дня я знову поїхав у гори, залишив Бета у видолинку, а сам видряпався нагору й глянув униз, на трав'янисту галявину.

— Мені щастить, —— прошепотів я сам до себе.

Дикий табун повернувся, і цього разу я побачив більше двох десятків коней. Одні стояли між камінцями інші лежали в траві. Серед них було четверо лошат — таких кумедних створінь я ще ніколи не бачив. їхні великі голови й товстенькі незграбні ніжки нагадали мені коней, яких клоуни зображають у цирку: один чоловік спереду, другий іззаду, ноги хитаються, а голова здоровенна і теж хитається.

Я почав шукати очима мого знайомого жеребця, та марно. Тоді став уважно роззиратися навколо і нарешті побачив його. Він стояв на протилежному схилі, крутив головою і розмахував хвостом. І тому я зразу впізнав його. Ясно було, що це найсміливіший і найлютіший з усіх диких жеребців. Але поки що він не став ватажком табуна, бо був надто молодий.

Мій дідусь, частенько розповідав мені про те, як дикі жеребці б'ються і навіть убивають один одного, щоб стати ватажком табуна. А найзапекліша боротьба між ними точиться через лошиць. Коли жеребець стає .ватажком, він повинен піклуватися про свій табун, самовіддано захищати його, тримати всіх разом і відводити од небезпеки. А насамперед ватажок повинен боротися з усім, що загрожує іншим коням. І я вірив, що одного чудового дня і мій дикий жеребець стане ватажком табуна, адже він такий розумний і відважний. Тільки він здогадався, що я стежу за ними з протилежного схилу, і помчав униз, і почав штурхати й підганяти інших коней, щоб вони тікали.

Проте на нього ніхто не зважав, а один старший кінь не витримав, обернувся і щосили хвицонув його задніми копитами; коні завжди так роблять, коли б'ються між собою чи коли хочуть когось провчити.

Тах (тепер я так називатиму його) не зостався в боргу й собі хвицнувся, але старший жеребець спритно вивернувся та ще й встиг скубнути Таха за чубок. Одна лошиця з лошам теж хвицнула Таха, і я зрозумів, що поки що він не був у табуні ватажком.

А Тах таки недаремно хотів примусити табун втікати, адже я становив для них можливу небезпеку. Це ж лише через їхню легковажність та необережність я міг і далі стежити за ними. Всі вони були страшенно збуджені, без угаву скублися за гриви і, на відміну від наших коней, все робили заразом: кусалися, терлися одне об одного й хвицалися. Це все було так смішно, що я аж за боки брався і качався по траві, щоб не розреготатися уголос.

Тієї весни я щодня стежив за дикими кіньми і в довжелезній ущелині, і далеко в горах, де вони майже цілий день лежали в густій траві. А паслись вони, очевидно, переважно вночі, й саме через це, мабуть, їм так довго щастило лишатися непоміченими. Я зауважив, що Тах ніколи не лягав. Увесь час він пильнував, обходив табун і принюхувався до вітру. Якось він зібрав чотирьох лошиць, повів їх у тінь, ближче до узгір'я. І знов один із старших жеребців боляче вкусив його, цього разу в спину, даючи таким чином зрозуміти, щоб не совав носа, куди не слід.

Іншим разом Тах знову почув мою присутність, хоч я був далеко, і знову спробував примусити табун утікати. Тепер на нього накинулось уже четверо жеребців, і хвилин із п'ять, повернувшись до Таха задом, вони копали його ногами, а він хвицався й собі, і все це було ніби в цирку. По-моєму, вони сподівались, що Тах кинеться навтіки, але, хоч удари були нестерпно болючі (цілили йому в черево, — так буває завжди, коли коні б'ються на смерть), він не відступав і всіляко намагався вивернутись.

— Не піддавайся! — пошепки благав я його. — Правда на твоєму боці. Я тут, і вам усім треба тікати.

Тахові ніяк не вдавалося поставити на своєму, проте це його не бентежило, і він уперто силкувався відвести коней від небезпеки.

Отаким був Тах минулої весни, коли я залишив його в горах, а сам повернувся до школи. Я й далі мовчав про дикий табун і не збирався нікому звірятись. Та мені було дуже прикро розлучатися з дикими кіньми, я ж так хотів подивитись, чи стане Тах ватажком. Чи радше, як саме він стане ватажком.

Проте навчання важливіше, ніж пасовисько, як любить казати мій тато. Тієї весни я востаннє побачив Таха, коли він зчинив запеклу бійку з одним із старих жеребців (але не з ватажком) . Билися вони відчайдушно, хвицалися, кусались, і до мене долинали глухі удари, хрипіння та іржання, дарма що відстань між нами була метрів двісті. Тах тоді вийшов переможцем — його супротивник дременув з поля бою після того, коли Тах почав ударяти його передніми копитами (для коней це взагалі незвично). Цю перемогу, звісно, не можна вважати остаточною, у нього попереду ще сила-силенна таких сутичок, можливо, навіть жорстокіших..

Тітонька Сероглі каже, що вже втомилася писати, і я продовжу листа після того, як вона послухає по радіо нашу монгольську співачку Нороб Барзад. Ця сліпачка в нас дуже популярна. Чи доводилося тобі її слухати, як мені Тома Джонса або бітлзів?

Так от, по-моєму, Тах не тільки знав, що я стежу за їхнім табуном, але з часом почав ставитись до моєї та-ємної присутності досить дружелюбно, і через це я його так полюбив. З усіх диких коней Тах був найкмітливіший, адже він єдиний помітив мене і дедалі частіше позирав у мій бік, вишкіряв зуби й посилав вітання — "шепіт трави", Чи, може, це було застереження не підходити ближче? Не знаю.

До наступного листа.

Твій новий друг Бар'ют Мінга

2

Дорога Кітті Джемісон!

Я розповім тобі далі про те, як ловили Таха. Він, мабуть, зараз уже з вами. І, напевно, тужить за своїм диким, привільним життям у горах і журиться, що його завезли так далеко від рідного краю.

Спинився я на тому, що мені вже було пора повертатися до школи. І ти, звичайно, уявляєш, як часто в розлуці я думав про Таха і як непокоїла мене доля дикого табуна. Адже ніхто, крім мене, не знав про його існування, і я був певен, що це найбільша в світі таємниця. Вчителька картала мене, що я став дуже неуважний, мовляв, витаю десь у хмарах, і це було справді так. Мені страшенно кортіло назад у гори! Скінчилося тим, що я не вивчив уроку з історії Індії, і мені довелося вибачитись перед учителькою за свою недбайливість, а тітонька сказала, що вчительці прикро, коли не цікавляться предметом, який вона викладає. І взагалі, хіба ж я виросту культурною людиною, якщо не знатиму історії?

Та ось, нарешті настало літо, що його чекав я, здавалося, цілу вічність. Коли я повернувся додому вертольотом разом із нашими агрономами, батько заборонив мені заганяти табун далеко в гори. Коні, мовляв, можуть відбігти і заблукати, а то ще ненароком потраплять у пастки, яких безліч на схилах у густій траві.

— Гаразд, батьку, — відповів я. — А можна мені поїхати туди на Беті пошукати білохвостих орлів?

— Можна, але тільки тоді, коли табун буде в безпеці, на видноті.

І от я став випасати наших коней поблизу гір і частенько, лишивши їх у степу, поспішав на Беті до знайомого міжгір'я, забираючись щоразу далі й далі. Аж ось я знову натрапив на дикий табун.

Дикі коні лежали в траві на схилі, серед них я відразу ж розпізнав Таха. Запальний і невгамовний, як завжди, він стріпував гривою й махав хвостом. І так само по-чудернацькому задирав голову й принюхувався до вітру, точнісінько ніби породистий мисливський пес.

Цілий місяць я щодня бачив, як Тах силкується привернути до себе увагу деяких коней і як старші з них, навіть лошиці, нападали на нього. Та все ж дедалі частіше Тах виходив переможцем. В середині літа він уже цілком упевнився в своїх силах і водив за собою трьох чи чотирьох лошиць, хоча був ще замолодий, щоб стати їхнім чоловіком.

Саме того дня, коли я втрапив у халепу (завдяки чому таємницю диких коней було розкрито), старий ватажок табуна захотів раз і назавжди приборкати Таха. Я бачив, як обидва вони спокійно паслися поряд, коли це до них підійшла молоденька лошичка і ну метляти перед ними хвостом. Нараз старий ватажок оскаженів, накинувся на неї і гризнув за бік! Тоді мерщій до Таха і, не давши тому отямитись, впився в нього зубами, а тоді зненацька могутнім ударом збив коня з ніг!

Це було смертельно небезпечно для Таха.

— Уставай! —гукнув я йому. Ховався я коло маленької печери, а Бет стояв позаду мене й жував траву, яку я для нього нарвав.

Тах намагався підвестись, але старий жеребець кусав його і щоразу, коли він силкувався встати, збивав його копитами додолу. Я чув, як Тах заіржав від болю.

— Уставай же мерщій, він уб'є тебе! — благав я.

Старий ватажок стояв над Тахом і щосили бив його

передніми ногами, а Тах марно намагався вкусити його.

Страшно було дивитися на це. Оскаженілий жеребець ніяк не давав йому встати, і я розумів, що Тах у безвиході. Якщо ти знаєшся на конях, Кітті, то можеш уявити собі, як важко жеребцеві підвестись, коли він лежить на боці. Спершу йому треба стати на коліна, але навіть якщо це вдається, його дуже легко повалити знову, і старий ватажок просто вичікував, а тоді кусав Таха й збивав його з колін додолу.

Становище було загрозливе, і я знав, що повинен втрутитись, інакше Тахові смерть. Я зірвався на рівні ноги й помчав крутогором униз, щодуху горлаючи: "У-у-у! У-у-у! У-у-у!".

А вони — ніякісінької уваги, хоча решта коней відра-зу ж поскакала геть.

Але ось Тах помітив мене, вишкірив зуби й тоненько, застережливо заіржав, усе ще лежачи на землі, А старий ватажок і досі не бачив і не чув мене. Я здогадався, що він уже почав сліпнути й глухнути, і попри всю свою силу, хитрість та злість, не може більше верховодити в табуні. Якщо вже він нездатен помітити небезпеку, табунові доведеться шукати нового, меткішого вожака, Саме через це Тах і прагнув перебрати цю роль на себе.

Нарешті старий вожак помітив мене, а я біг усе швидше й розмахував руками. Тепер я розумію, що повівся безглуздо, адже обидва вони могли напасти на мене. Але тоді я думав тільки про Таха. Йому таки пощастило зіп'ястися на ноги: старий жеребець повернувся у мій бік.

Хтозна, що було б далі, та в цю мить я з розгону беркицьнувся у глибоку яму, непомітну в густій солонкуватій траві. Звичайно я дуже остерігався таких пасток і нізащо не попав би в неї, якби до нестями не

переживав за Таха! Від сильного удару об землю я знепритомнів. Коли ж отямився, то наді мною вже стояла зоряна темна монгольська ніч, а я лежав горілиць і дослухався нічних звуків: звідусіль долинало тихе шарудіння, хрускіт, таємничий дивний шелест, ледь чутний писк, рипіння тощо. А навколо мене — тільки прямовисні стіни глибокої ями.

Голова в мене розколювалась, спина затерпла, і в усьому тілі я відчував таку слабість, що годі було поворухнутись. Очевидно, я пролежав без тями досить довго. І тут мені пригадався вірш англійського поета Р. Шилінга, який ми вчили в школі: "Не занепасти б тільки духом, коли довкіл усі в нестямі..."

Я намагався не занепасти духом, хоча поряд ніхто не перебував у нестямі. Цікаво, де зараз мій Бет? Я сподівався, що коли він добереться додому, мене почнуть розшукувати. Рано чи пізно він мусить втрапити додому. Але я так далеко забрався в гори, що знайти мене буде важкувато, особливо на цьому крутому схилі й в цій глибокій ямі. Такій глибочезній, що сам я з неї ніколи не виберусь!

— А якщо їм пощастить відшукати мене, то, напевно, вони натраплять і на дикий табун, — розмірковував я. Це мене, звичайно, засмутило, хоч я дуже хотів, щоб мене знайшли,

А зараз, дорога Кітті, я мушу кінчати листа, бо моя тітонька каже, що вже втомилася так довго писати при світлі гасової лампи, і, мовляв, скоро їй доведеться носити окуляри. Ми ще й досі на літніх пасовиськах, а сюди ж електрики не проведеш. Втім, я певен, що колись і тут буде електричне освітлення.

Поки що до побачення. А про те, як спіймали Таха, я розповім тобі в наступному листі.

На все добре.

Твій новий друг Бар'ют Мінга,

з

Дорога Кітті!

Як ти вже знаєш, я впав у глибоку яму і не міг звідти вибратись. Лише щасливий випадок врятував мене.

Світало. Я промерз до кісток, увесь заросився і дуже зголоднів. Просидів я у ямі цілий день, ще одну ніч і ще один день, аж поки мій старший брат Інж несподівано натрапив на мене.

Його послали розшукувати мене (батько й мої дядь

ки шукали в іншому місці), і він цілий день їхав кінськими слідами, не здогадуючись, чиї то коні.

Спершу він не сумнівався, що прямує за кіньми з нашого табуна, бо сліди вели в гори (він знав, що я десь там). Та зненацька в нього сяйнула думка: в долині, напевно, є ще якісь коні. А це означало тільки одне — вони дикі!

Цей здогад так приголомшив Інжа, що він мало не забув про мене. Йому теж ніколи ще не доводилося бачити диких коней, проте ми знали: межу своєї території вони позначають послідом, і от він заходився шукати цю межу. Поволі, обережно просувався він крутосхилом, коли раптом помітив хмаринку пилу,-— це я час від часу викидав із своєї ями жменьки землі.

Нашу запеклу суперечку через дикий табун годі описати. Я умовляв брата нікому не розповідати про табун, Але він, як старший, вважав, що треба повідомити уряд,

і тоді, мовляв, дикі коні перебуватимуть під захистом держави. Відверто кажучи, він навіть не бачив дикого табуна, власне, крім мене, його ніхто не бачив.

Коли ми повернулись до наших юрт, брат відразу виказав мою таємницю, і всі навперейми кинулись розпитувати мене. А батько дуже розгнівався: чому я так довго тримав усе в секреті? Але, по-моєму, він теж не хотів (хоч і дорікнув мені за умисне мовчання), щоб сюди наїхало багато людей і сполохали дикий табун.

Якщо в нас на літніх пасовиськах хто-небудь захворіє, лікарі добираються туди вертольотом. Коли прилетів наш лікар, він сказав, що в мене струс мозку і розтягнені спинні м'язи, тому мені треба полежати кілька тижнів.

І от саме в цей час до нас звідусіль почали прибувати вчені. Я сказав би — цілі сотні вчених, але тітонька Сероглі каже, що перебільшують тільки некультурні люди. Спершу приїхали професори з Улан-Батора, нашої столиці. Потім — кілька чоловік з Москви, двоє з Праги, один із Стокгольма і один з Гамбурга.

Звичайно, всі закидали мене запитаннями. Як вдалося мені виявити дикий табун? А як поводилися коні? Чи помітили мене? А які вони на вигляд, здорові? Скільки їх було? Скільки жеребців, лошат, лошиць?

Я відповідав на всі запитання відверто, не криючись, лише про Таха не сказав ані слова. Я побоювався, що коли вони довідаються про його надзвичайну кмітливість та хоробрість, то спеціально займуться ним.

— Ви збираєтесь переслідувати диких коней і хочете зловити їх? допитувався я у вчених.

— Та ні, — в один голос заспокоювали вони мене. — Зовсім ні. Ми приїхали, щоб захистити їх. Вони надзвичайно цінні. І ми хочемо, щоб увесь табун вижив.

— І ви не заберете їх у зоопарки?

— Звичайно, ні. Ми хочемо, щоб ці коні лишилися дикими. Ми просто хочемо провести наукові спостереження.

— Вони до смерті наполохаються, якщо хтось наблизиться до них, — застерігав я. — І втечуть іще далі в гори, де мало трави й води. Або взагалі підуть у пустелю па неминучу загибель.

— Не тривожся, — розраджували мене вчені. — Ми зовсім не сполохаємо їх.

Проте я гадаю, що вони небагато знали про поведінку в горах коней, диких чи домашніх — байдуже. Їм,

звичайно, відомо багато, дуже багато. Але вони не знають, що це таке,— жити поміж коней і щодня спостерігати за ними. Тітонька картає мене за нешанобливість. А я ж лише хочу сказати, що треба пожити серед коней, поводити табун, дізнатися, про що коні думають, і тільки тоді можна зрозуміти, як вони почувають себе і як поводяться.

Отож, коли вчені поїхали шукати дикий табун без мене, я сподівався, що вони не знайдуть його, і так воно й вийшло!

— Не поталанило, — сказав мій брат Інж, коли за два дні вони повернулися ні з чим. — Ну й хитрющий цей старий вожак!

Я нічого не відповів йому. Хто — хто, а я знав, що це Тах був такий мудрий. Деякі професори почали сумніватися в правдивості моєї історії, а мене це і сердило і тішило водночас.

Проте наші монгольські вчені не хотіли відступати. Вони викликали вертоліт і на ньому переправили чотирьох вершників (мого батька та моїх дядьків) через гірський хребет, а друга група подалася на розшуки по нашому боці. Ну а двом злагодженим групам знайти табун було вже не так складно. Невсипущий Тах завів його у звивистий виярок, де коні вдень ховались, а ночами спокійно поскубували травичку на схилах і пили воду з гірських джерел. (Чи знаєш ти, що в наших горах коні, коли пасуться вночі, вбирають багато води разом із зарошеною травою?)

Дикий табун, певна річ, знайшли. Коли всі повернулися до наших юрт, Інж розповів мені, що професори всіляко намагались не сполохати табуна, а тільки пильнували його.

— Там був один молодий жеребець, — вів далі брат,— який спонукував табун бігти прямісінько на нас. Він, мабуть, зметикував, що це єдиний можливий шлях до втечі. Але ніхто не пішов за ним, коні схарапуджено кидалися на всі боки. Та що казати, вони були в такій паніці, що всі професори подалися геть, щоб тільки табун заспокоївся.

А хтось із учених запримітив його? Я маю на увазі молодого жеребця.

— Якщо вони хоч трохи знаються на конях, то, певне, запримітили.

В кожному разі, тепер ученим стало відомо, скільки в табуні жеребців, лошиць та лошат. Після повернення

усі були страшенно збуджені й вирішили, що варто лишити когось з нами пильнувати табун. Чи точніше, іти слідом за ним.

— Бар'юте, — звернувся до мене батько — Коли ти знову зможеш їздити верхи, то будеш супроводжувати вченого, який зостанеться тут, покажеш йому найзручніші стежки в горах. І навчиш його, як стежити за табуном.

— Гаразд, батьку, — відповів я.

З нами лишився молодий монгольський зоолог Гріт, він щойно закінчив університет в Улан-Баторі. Тільки наприкінці літа я зміг вирушити з ним у гори й показати йому, як треба ховатися, нечутно пересуватися (пішки й верхи), навчив його обминати пастки та спускатися на коні вниз по схилу. Я показав йому все, що вмів. А він розповів мені багато нового й цікавого про диких коней. Відверто кажучи, Гріт знав про них більше, ніж я. Він повідав мені їхню історію, історію всіх коней у цілому світі, згадав про нечисленних диких коней, яких пощастило зберегти в деяких зоопарках за кордоном. Я дізнався, що іноді дикий жеребець убиває свійську лошицю, якщо їх тримати разом у маленькій вольєрі. Хоч би ваш заповідник в Уельсі виявився просторим! А то боюсь, що Тах може скривдити твою маленьку лошичку Пташку.

Невдовзі ми з Грітом так приловчились, що стежили за табуном зовсім непомітно. Але Таха я йому не показував. Частенько, коли Тах відчував нашу присутність, він починав кусати й хвицати своїх товаришів, спонукуючи їх до втечі. Проте йому корилися тільки тоді, коли старий ватажок давав на це дозвіл, і табун покладався на Таха, на його гострі очі, чутливі вуха та витончений нюх. У всьому ж іншому старий ватажок і далі лишався повновладним господарем, який міг приборкати Таха з допомогою решти жеребців.

І от саме тоді мені знову довелося розлучитися з табуном, час було до школи. Не буду розповідати тобі про те, що відбулося за дні моєї відсутності, скажу тільки, що коли я повернувся сюди на канікули, то застав тут п'ятьох учених, котрі готувалися відловити дві пари диких коней.

Я розгнівано звернувся до мого друга зоолога Гріта:

— Ти ж обіцяв, ти присягався, що ви не зачепите жодного дикого коня.

— На жаль, це необхідно, Бар'юте, — сумно відповів він.

— Але чому? Навіщо?

— Ми хочемо спробувати завести ще кілька диких табунів.

— Але ж ти казав, що жодного коня ви не віддасте в зоопарк. Сам же мені доводив, що в усіх диких коней, яких тримають там, змінюється норов, і взагалі вони стають зовсім іншими. Навіщо ж ви хочете захопити в неволю наших диких коней і відправити їх у зоопарки?

— Та не в зоопарки, — терпляче пояснював Гріт. Він дуже спокійний і врівноважений монгол, а ніколи не їздив верхи, поки не опинився в нас. (Уяви собі. Батько в нього — шахтар!) — Ми відправляємо коней у спеціальні заповідники для диких тварин, де природні умови максимально наближені до наших. Першого жеребця повезуть у Радянський Союз, на заповідний острівець в Аральському морі (щоправда, це не море, а величезне озеро). Одна лошиця помандрує до Німеччини, друга — в Прагу. А ще один жеребець поїде в Англію, де на нього вже чекає чудовий заповідник в Уельсі.

— Отже, кожен з них житиме в самотині...

Це лише спершу. Трохи згодом ми пришлемо для них диких товаришів. А зараз ми просто хочемо перевірити, чи приживуться вони в умовах заповідника. Наша мета — виростити їх справжніми дикими кіньми, а не зоопарковими. Отож, Бар'юте, сам бачиш, ми робимо для них усе можливе.

— Але ж тут їхня батьківщина, — не вгавав я. — А коні люблять жити у рідній країні. І наші коні так само. Вони не хочуть покидати рідні місця,

не хочуть розлучатися з нашими горами. Вони, напевно, помруть від страждань.

— Все може трапитись,— погодився Гріт.— Але з другого боку, таким чином ми забезпечимо виживання цієї породи.

Я знав, що Гріт та інші вчені докладають величезних зусиль, щоб зберегти диких коней, і через те більше не сперечався. Мені лишалось єдине — благати долю, щоб їм не попав до рук Тах. У глибині душі я твердо вірив: його не спіймають, він перехитрить їх усіх. Проте я не зміг усього передбачити.

Четвірку диких коней вирішили ловити так: загнати їх у підхожий видолинок, а там поцілити спеціальними снодійними кулями. Мій батько спершу пропонував скористатися нашим звичним засобом — арканом. Аркан — це мотузяний зашморг, який прикріплюють до кінця дов

гої жердини. Вершник з арканом женеться за конем і накидає йому зашморг на шию. Цьому ми навчаємося

змалечку.

Але професори доводили, що снодійні кулі безпечніші, кращі й діють швидше; до того ж вони не так наполохають решту коней. А щоб загнати табун у глухий видолинок, буде потрібно не менше двадцяти наших табунників.

І ось нарешті ми вирушили. Два моїх дядьки з рушницями, зарядженими снодійними кулями, і з нами ще чотири професори.

Ми знали, що дикий табун переховується у невеличкому видолинку поблизу довгої, широкої долини. Цей виярок видавався розлогим там, де

з'єднувався з долиною; дедалі вужчаючи, він з другого краю упирався у височезну кам'яну стіну. Кращої природної пастки годі шукати. Нам лишалося тільки перекрити диким коням вихід у долину, бо там їм буде легше втекти від нас.

— Ти, Бар'юте, знаєш найзручніші стежки в горах, — сказав батько. — Тому вирушай разом із першою групою. І в усьому слухайся дядька Рефа, зрозуміло?

— Авжеж, тату.

— Спробуй допомогти їм,— додав він стиха.— А то вони можуть загнати диких коней або наполохати їх до смерті. Мені здається, вони не зовсім усвідомлюють, якої шкоди може завдати табунові надмірний переполох.

— Зрозуміло батьку, — відповів я. Відверто кажучи, в .цю мить мене найбільше хвилювала доля Таха.

— Їм потрібні добірні жеребці та лошиці, — вів далі батько.— Допоможи їм вибрати найкращих.

Тут я промовчав, бо в глибині душі твердо знав: Таха я не допомагатиму ловити нізащо в світі.

В долину ми добулися вночі, і я гадав, що вдосвіта зненацька заскочимо дикий табун; але Гріт пояснив, що чекати доведеться аж до полудня.

— О цій порі вони саме відпочиватимуть, — спокійно, як завжди, пояснював мені Гріт, — після того, як паслись цілу ніч.

Ми розділилися на невеличкі групи. Я їхав з Грітом та дядьком Рефом, котрий повинен був стріляти снодійними кулями в двох жеребців.

Інший мій дядько повинен був стріляти у двох молодих лошиць. А Гріт мав показати Рефу, в яких саме жеребців стріляти,

— А коли снодійна куля влучить у коня, що тоді? — розпитував я Гріта дорогою. Мене охопили тривожні передчуття.

— За кілька секунд кінь упаде,

— Йому буде боляче?

— Анітрохи.

— І що ж далі?

— Від снодійного кінь засне години на дві, — пояснив Гріт. — Нема чого тобі хвилюватись, Бар'юте. Хіба ж ми можемо скривдити тих, кого взялися захищати?

— Та воно так, — знехотя визнав я. — Одначе мені чомусь тривожно.

Дорога до видолинка забрала в нас чимало часу, бо просувалися ми дуже обережно. Десятеро з нас їхало попереду, а решта слідом, готові в будь-яку мить створити живий заслін, щоб заступити коням вихід у долину. Але Тах випередив нас. Він уже чи то почув, чи нюхом відчув наше наближення, хтозна; ми тільки встигли побачити, як дикий табун на наших очах щезає у глибині міжгір'я.

— Доведеться нам іти вище крутосхилом, щоб опинитися понад ними, — сказав мені дядько Реф.

Я знав, що це було ой як нелегко; і справді, тільки надвечір після довгої гонитви нам пощастило наздогнати табун. І ми таки перекрили йому вихід у долину.

— А ондечки Тах, — шепнув я у праве вухо Бетові, моєму коневі.

Тах, ніби вівчарський пес, занепокоєно кружляв клусом навколо табуна; він щосили намагався зібрати його докупи, розлютовано стріпуючи гривою й розмахуючи хвостом.

— Треба під'їхати ближче, — сказав Гріт. — Дальність попадання снодійних куль не більша, як сто метрів.

— Сто метрів! — вигукнув я.— Та ми зроду не підкрадемось до них так близько!

— Доведеться, — відповів Гріт.

Дикий табун тепер утікав клусом, вишикувавшись довгою шеренгою (хоч дикі коні звичайно біжать низкою): лошата й лошиці посередині, а жеребці знай перебігають з одного краю на другий. Тах кружляв навколо всього табуна. Вони відходили дедалі глибше у виярок, і тепер, безперечно, можна було наблизитись до них, щойно вони досягнуть кам'яної стіни й опиняться у пастці.

— Помалу, — сказав нам дядько Реф, ми осадили коней і поїхали повільніше.

Бет дуже хвилювався, бо завжди відчував острах перед дикими кіньми, а в мене тієї миті промайнула думка: як необачно вчинив Тах, завівши табун у цей закуток, Віддаль між нами скоротилася метрів до п'ятисот, і ми поволі наближались. Ясно було, що тепер, це — оправа часу і ми от-от заженемо їх у глухий кут. Але несподівано вервечка диких коней зникла за поворотом вибалка.

Спочатку нас це не стривожило — ми були певні, що виходу звідси немає. Проте, коли дісталися до повороту, за табуном уже й слід пропав.

Більше того, виявилось, що в глухій кам'яній стіні є вузенький прохід, який неможливо було розгледіти раніше.

— Пошили вони нас у дурні, — промовив мій дядько.

Він був збентежений, а я щиро радів!

— Вони ще недалеко, — сказав Гріт. — їдьмо.

І ми припустили учвал по видолинку, але, коли проминули вузький прохід, знову побачили табун, він уже мчав щодуху в напрямку широкої долини.

— Котрого стріляти першим? — гукнув мій дядько Грітові, коли ми вже їхали долиною.

— Будь-якого з молодих жеребців! Вибирай першого-ліпшого! — крикнув у відповідь Гріт.

І почалася шалена гонитва. Дикий табун мчав уперед, попереду були молоді жеребці, посередині лошиці та лошата, а позаду бігли старі жеребці. Тах без упину підганяв табун, кусав тих, хто відставав, і навіть підштовхував їх іззаду. І хоча вони неслися чвалом, огортаючи нас хмарами куряви, ми поступово наздоганяли їх, бо лошата все-таки не могли бігти дуже швидко.

Одне лоша, мабуть найслабше, почало приставати. Його мати хотіла повернутись до нього, і ми чули, як вона іржанням намагалася підбадьорити його. Але Тах не дозволив їй покинути табун, він підбіг ближче, покрутився навколо неї і хвицнув, підганяючи. А сам повернувся до лошати і ну штовхати його мордою. Лоша заточилось і впало. Тах не покинув його, а нетерпляче чекав, поки воно підведеться. Не дочекавшись, почав підштовхувати його, щоб підвелося. Мале ж було зовсім змучене й ніяк не стояло на ногах. І ось тоці Тах зробив щось

неймовірне, такого я зроду-віку не бачив у коней. Він ухопив лоша зубами за чубок, підняв і струсонув так, ніби хотів підбадьорити його. А потім жбурнув поперед себе. На якусь хвилю лошатко пожвавішало, але за кілька кроків знову впало й більше не могло звестися.

А між нами й табуном залишалося вже метрів триста, і враз, замість того, щоб тікати, Тах обернувся і, пригнувши голову, помчав прямо на нас. Він нападав, жертвуючи собою, щоб тільки інші встигли втекти. Та, на жаль, цей напрочуд сміливий та відчайдушний напад виявився згубним для Таха. Він стрілою летів на нас, а мій дядько зупинив коня і, підпустивши Таха зовсім близько, прицілився й вистрілив.

Ми побачили, як Тах, уражений снодійною кулею, смикнувся й затремтів, але біг далі. Я боявся, що він зіб'є з ніг дядькового коня або ж прокусить йому шию своїми гострими зубами. Однак, не добігши якихось метрів двадцять до нас, Тах зненацька впав головою вперед і знерухомів.

— Не спиняйтеся! — гукнув Гріт дядькові Рефу. Приголомшені нападом Таха, ми не помітили, що дикий табун уже далеко відбіг. — Нам потрібний іще один!

І всі вони помчали навздогін. Усі, крім мене. А я зіскочив з Бета, кинувся до Таха.

— Вставай же мерщій! — гаряче благав я.—Підведись! — Одначе близько до нього підійти не наважився.

Він лежав у пилюці, дихав хрипко й важко, очі — несамовиті, й силкувався встати, опираючись на задні ноги. Він навіть клацнув на мене зубами, проте я тримався на безпечній відстані й наполягав на своєму:

— Мерщій же! — кричав я йому сердито.— Ти що встигнеш утекти!

Він намагався встати, але ноги ніяк не слухались.

Я жбурнув у нього грудкою землі, щоб розлютити чи наполохати.

Тах підвів голову, ще раз спробував устати, та ось шия в нього ослабла, ноги заклякли, очі мало-помалу заплющились і він знепритомнів.

Моя тітонька каже, що пора закінчувати, бо інакше ти подумаєш, що ми тут тільки те й робимо, що пишемо довжелезні сумні листи про наших коней. Але я зовсім не хотів, щоб цей лист вийшов такий сумний. Я просто хочу пояснити тобі, який сміливий, дивовижний кінь скоро поселиться на ваших луках і якого дикого та небезпечного товариша дістане твоя лагідна Пташка.

Усіх чотирьох диких коней, яких спіймали того дня, зв'язали й відправили вертольотом, а за рештою табуна стали постійно спостерігати. Отак мене розлучили з Тахом, Я не знав, де він і що з ним, аж поки згодом до нас приїхав твій дідусь і розповів мені, що молодий жеребець, мій улюбленець, помандрує з ним в Уельс.

Уже минуло два місяці, як Тах у неволі. Весь цей час четверо диких коней перебували в просторому заповіднику під Улан-Батором. Сподівалися, що тут, в умовах часткової свободи, їм легше буде прийти до тями після пережитого потрясіння.

По якомусь часі наші вчені вирішили, що коней уже можна переправляти, і запросили твого дідуся, щоб він забрав призначеного йому жеребця. Спочатку він прилетів в Улан-Батор, а потім до нас.

— Я подумав, що краще розпитати про все тебе, — сказав мені твій дідусь. — І взагалі, розкажи все, що ти знаєш про звички диких коней, про їхнє життя в рідних горах.

Я дуже зрадів цим словам. І зрозумів тоді, що Тах буде в добрих руках. Ми взяли твого дідуся в гори, щоб він побачив, до яких природних

умов звикли дикі коні. Він засипав мене тисячею запитань, бо йому вже розповіли, як я кілька місяців підряд спостерігав за диким табуном.

Мені кортіло розпитати його, як він оберігатиме Таха, а також які у вас луки, гори й клімат, але тітонька Се-роглі (вона перекладала нашу розмову) сказала, що це буде нечемно.

Однак твій дідусь розповів мені про тебе, Кітті, й про твою симпатичну лошичку Пташку. Отже, якщо випаде вільна часинка, напиши мені, будь ласка, докладно про ваші луки, про природу у вашій місцевості, чи буває у вас сніг, чи зможе Тах звідти втекти, скільки населення у вашій окрузі, які в тебе плани щодо приїзду Таха, ну і таке інше. Але передовсім мені хотілося б дізнатись про твою лошичку, яка тепер стане подругою Таха.

Я таки наважився поставити твоєму дідусеві одне запитання:

— Ваша маленька лошичка приручена чи ні?

Твій дідусь засміявся:

— Пташка така лагідна, що скрізь ходить за Кітті, мов цуценя.

Отак я довідався, яка ручна твоя лошичка, і це мене непокоїть.

— Пташка зовсім домашня, — вів далі твій дідусь.— І, напевно, їй пощастить умовити Таха перебути в нашому заповіднику доти, доки йому не пришлють лошичку з дикого табуна.

— Але ж Тах такий свавільний,— не вгавав я,—Він зроду ніде за власним бажанням не залишиться. Ще й може уразити вашу Пташку.

А твій дідусь тільки посміявся над моїми побоюваннями:

— Гадаю, що Пташка своїми жіночими чарами приворожить його до наших місць. І Тах не скривдить її.

Я теж сподіваюсь, що вони подружаться.

Знаєш, ми всі тут дуже полюбили твого дідуся. Нам здається, що своїм сивим волоссям, колючою бородою і веселими очима він схожий на добродушного бурого ведмедя.

Поки що все, дорога Кітті. Ще раз прошу тебе, коли матимеш вільний час, напиши мені про себе, про ваші уельські луки, про твою маленьку Пташку, а головне, про все, що буде після приїзду Таха. Пиши по-англійському, моя тітонька Сероглі мені перекладе. (Цього разу вона поїхала з нами в гори).

Чекатиму від тебе листа. З найкращими дружніми побажаннями

твій щирий друг

Бар'ют Міпга

P. S. Передаю з твоїм дідусем нашу зимову монгольську шапку, він сказав, що ти їй зрадієш. Сподіваюсь, вона тобі підійде. Пильнуйте, якщо у вас є собаки. Тах уб'є кожного, який насмілиться підійти до нього, так що тримай свого песика подалі. Все-таки я дуже хвилююсь за твою милу, добру лошичку.

Твій друг

Бар'ют.

4

Дорогий Бар'юте!

Мені було дуже приємно отримувати від тебе такі чудові довгі листи, а останній так захопив мене, що я не могла відірватись од нього. Місіс Еванс саме загадала мені лущити боби, а я розлущила тільки два стручки й почистила одну картоплину, тому місіс Еванс довелося заховати твого листа, поки ми повечеряємо. А мені на-віть не хотілося їсти, так я рознервувалася через Таха. Однак місіс Еванс присилувала мене з'їсти все: м'ясо, боби, картоплю, пудинг, і тільки тоді, коли я перемила весь посуд, вона віддала мені листа. Та ще й наказала сісти як слід і читати спокійно, не поспішаючи. Так, мовляв, я матиму більше задоволення.

Але боюсь, що я не дуже спокійна людина. Принаймі ні місіс Еванс та мій дідусь весь час це повторюють, хоча особисто мені здається, що я дуже спокійної вдачі. Знаєш, щоб відповісти на всі твої запитання, мені потрібна буде ціла вічність. Єдине, що зараз напевно можу сказати, — Таха з нами поки що немає. Його тримають у карантині й перевіряють, чи немає в нього будь-яких інфекційних хвороб. Між іншим, я теж страшенно хвилююсь за Пташку, хоча дідусь сміється над моїми побоюваннями..

Одне я можу пообіцяти тобі, Бар'юте, — ми зробимо все для Таха, щоб він почував себе тут як удома, хоча його рідні гори й долини так далеко звідси.

Звичайно, йому тут буде трохи нудно після життя у ваших горах. Тому боюсь, що коли я розповідатиму про свою домівку та про наш заповідник, ти нічого не почуєш про кінські двобої та захоплюючі погоні в горах.

Я живу в заповіднику в Чорних Горах разом із дідусем та його економкою місіс Еванс. Моя мама померла чотири роки тому. А мій тато — геолог, і йому доводиться працювати в таких країнах, як Персія чи Кувейт (там померла моя мама); і до наступного року, до його повернення, я житиму в дідуся. Він професор зоології і завідує

національним екологічним заповідником для диких тварин. Це спеціальний заповідник нового типу, створений для тих звірів, які приречені на вимирання. Правда, у нас поки що не дуже багато тварин.

Наш заповідник займає велику площу, він увесь вкритий луками й пагорбами; поблизу немає ні міст, ні сіл, ба навіть справжніх доріг (тільки одна дорога веде до нашого будинку). Власне, в заповіднику створюють звичні природні умови для диких звірів, тому в нас не знайдеш загород та парканів. Лише за двадцять миль від нас є електрична огорожа, щоб тварини не могли вийти на трасу. Ми з усіх боків оточені ріками. Одна з них протікає по той бік гірського пасма, отже, Тах буде, по суті, єдиним господарем усіх наших гір та пасовиськ якщо не рахувати кількох козерогів, оленів, борсуків, бобрів та інших невеличких диких звірів. Оце й усе, що поки що в нас є.

Наш кам'яний будинок стоїть у самому центрі заповідника, а в дідусевому кабінеті в кожній стіні зроблені великі вікна для спостережень і скрізь біля них установлено телескопи, фотоапарати й кінокамери. Школа моя за двадцять миль звідси, в Крікхоуелі, й щоранку дідусеві доводиться везти мене десять миль до головної траси, де я сідаю в автобус. А коли дідуся немає, то містер Джонс, поштар, одвозить мене на своїй вантажній машині. А іноді, коли буває завірюха, я взагалі не відвідую школи. І все ж у нас не така дичавінь, як у ваших горах, Бар'юте, хоча багато хто думає, ніби ми забралися; мало не на край світу. Мене частенько запитують: "Тобі там не дуже самотньо, Кітті? Одній-одні-сінькій?

А мені тут подобається, і я мрію лишитися тут назавж

ди!

Мій дідусь та місіс Еванс — люди дуже сердечні й добрі, і мені здається, що вони мене балують, хоча обоє переконані, що поводяться зі

мною суворо. І безупинно сваряться між собою. Однак це не зі злості, ні: просто вони вже так звикли.

— Ця жінка вкоротить мені віку, — завше бурчить дідусь, коли місіс Еванс картає його за щось.

— Цьому чоловікові, мабуть, бракує здорового глузду,— відказує місіс Еванс на дідусеві докори.

Потім як почнуть одне одному навперебій: "Дурниці!" — це в них улюблене слівце під час суперечок.

Я дуже люблю їх обох. А містер Джонс, поштар, запевняє, що жоден з них не зможе жити без мене. Ото хоч вони ніби й намагаються суворо ставитись до мене і якось угамувати мене (хоча навіщо це потрібно?), я знаю: вони щиросердо піклуються про мене.

Власне, я відчуваю, що сама мушу дбати про них. Дідусь мій дуже неакуратний, і коли закінчує роботу з книгою, картою, картотекою чи фотознімками, то просто кидає їх будь-де — на підлозі, на стільцях, на столі або на сходах. А я ходжу й усе підбираю за ним, а також прибираю його кабінет, хоча він і свариться, коли застає мене за цією роботою.

Що ж до місіс Еванс, то вона погано бачить. По суті, вона майже нічого не бачить. Розрізняє лише на кілька кроків прямо перед себе крізь свої товсті окуляри; тим-

то мені доводиться пильнувати, щоб стільці, столи (й дідусеві книжки теж) не траплялися їй на дорозі, бо вона може перечитись і впасти. Крім того, мені треба пильнувати, щоб у кухні все було на своїх місцях — ножі, тарілки, горщики і її плетіння. Коли ж якась річ лежить не на звичному місці, місіс Еванс зроду-віку її не знайде. По-моєму, перед очима в неї завжди якась плівка, тож вона всюди ходить із ганчіркою для пилу й немов чистить перед собою повітря, точнісінько, як брудне вікно.

А взагалі я вважаю себе дуже щасливою. І розповідаю тобі все це для того, щоб ти знав, до яких людей потрапить Тах.

Найбільше, звичайно, мене тривожить те, як моя улюблениця Пташка подружиться а Тахом. Я хотіла б сказати, що спокійна за неї, але це була б неправда. В мене просто душа не на місці. Пташка така ласкава, тиха й довірлива, що я не можу собі уявити, як вона поводитиметься в товаристві такого шаленого дикого жеребця. Просто не можу собі уявити.

Коли дідусь понад рік тому вперше привів до нас Пташку, він сказав, що коли-небудь вона може стати подругою дикого азіатського коня, якого він сподівався привезти з Монголії. Та вже тоді Пташка була настільки ручна й лагідна, що я здивувалась: чому дідусь хоче, щоб така ніжна маленька кобилка стала дружиною дикого, неприборканого коня.

— Бачиш, нам треба буде переконати дикого жеребця в тому, що ми йому не вороги. Що він може нам довіряти. І що ми не тільки не загрожуватимемо йому, а навпаки, допомагатимемо. А словами ж коня не переконаєш, правда? І хіба є ліпший спосіб привчити його до наших гір, аніж дати йому розумну, добру молоду подругу, яка при

в'язана до нас і залюбки підходитиме до нас, а не тікатиме, загледівши нас поблизу на крутосхилі, коли вони гулятимуть там удвох.

— А звідки ти знаєш, що коли-небудь в Монголії знайдуть дикого коня? — спитала я, — Адже вважають, що вони зникли (це було рік тому).

— Я певний, що рано чи пізно дикий табун відшукають. Мої друзі з Монгольської Академії наук обіцяли мені одного жеребця, коли знайдуть табун, у якому буде понад двадцять коней.

— Ну а потім? Пташка назавжди лишиться з диким конем?

— Ні. Тільки поки він не звикне довіряти нам. Тоді ми привеземо йому з Монголії дику подругу і повернемо тобі твою Пташку.

— Але. ж вона така ручна! — торочила я своє.

— Тим краще для експерименту,— відказав дідусь,— Можеш бавитися з нею досхочу, Кітті, щоб приручити її ще дужче, тільки не пускай її до будинку й не катайся на ній.

Ось так рік тому в нас з'явилася Пташка. Справжнє її ім'я — Петіт Я вважаю, смішно називати по-французькому шотландського поні, хоча Пташка справді крихітна. Вона така дрібненька, зграбненька й симпатична що всі мимоволі почали називати її Пташкою.

Спершу я залишала її вдома, коли вирушала на прогулянку в гори, й брала з собою тільки мого цуцика Скіпа. Скіп — скай-тер'єр, і він зовсім не вміє ходити спокійно, навіть по хаті. А завжди — плиг-скік, перестрибує, ніби м'ячик, туди-сюди. І от одного разу Пташка подибала слідом за нами, а мені захотілося подражнити її, і я сховалась, удаючи, що лишила її саму. Пташка дуже вподобала таку гру в схованки, й тепер це в нас улюблена розвага. Ми з нею весь час так бавимось, навіть удома, на подвір'ї. Ми завжди піддражнюємо одна одну. А тому що вона не любить лишатися осторонь від будь-яких подій, то завжди намагається проникнути до будинку. Вона робить усе, щоб тільки пробратися в кімнати, й дуже сердиться та ображено ірже, коли я зачиняю двері перед її носом.

Взагалі я з острахом уявляю, що якоїсь чудової днини вона справді примудриться зайти всередину, а місіс Еванс її вчасно не помітить, що ж тоді буде! А якщо Пташка опиниться в дідусевому кабінеті, то напевне зжує всі його географічні карти, листи й папери. Вона страшенно любить їсти папір. Отож я маю великий клопіт з нею, щоб не впустити її до хати, хоча гадаю, що вона просто вмоститься перед каміном, наче цуцик, або, мов кошеня, згорнеться клубочком на килимку.

Вчора місіс Еванс зайшла в кабінет до дідуся а тюлевими завісами в руках і сказала:

Помилуйтеся, що зробила ваша коняка з оцими завісами! Вона майже цілком зжувала їх!

Дідусь щось примимрив і глянув на ті завіси без особливого зацікавлення:

1 Petite — маленька, крихітна (франц.).

— Гадаю, вона хотіла залізти в будинок через вікно. А ви чого сподіваєтесь од неї?

— Вона навмисне все робить мені на зло, — обурювалась місіс Еванс. — Ця лошичка знає, що я не пущу її в дім, і всілякими способами намагається поквитатись зі мною. Недавно мало не пробралась у кухню, і коли я виштовхала її геть, вона вхопила зубами килимок і побігла з ним на річку!

Дідусь розсміявся:

— Та їй просто до вподоби ваше товариство, от і все,

— Скажіть краще, бешкетування їй до вподоби, — заперечила місіс Еванс. — Ви балуєте дівчинку, а вона балує поні.

— Це ви балуєте їх обох, — відказав дідусь сердито.

І, як звичайно, вони завели своє улюблене: "Дурниці!"

Навіть коли мене при цьому немає, я завжди знаю

всі подробиці їхніх суперечок, оскільки місіс Еванс завжди передає мені те, що сказала дідусеві, а дідусь розповідає, що він відповів місіс Еванс.

Та я, здається, надміру розбалакалась, пора кінчати. І місіс Еванс, і дідусь увесь час закидають мені, що я лепетуха, але ж конче треба було розповісти тобі про Пташку й про наш заповідник, щоб ти менше тривожився за Таха. Сподіваюсь, твоя тітонька Сероглі зможе розібрати мій почерк і в неї буде час усе перекласти тобі.

Я з хвилюванням очікую першої зустрічі з Тахом. І хоч мене дуже турбує те, як він поведеться з Пташкою, я просто не діждуся, коли побачу їх разом. Дідусь радить мені не забувати, що вони все ж таки коні, а не люди. Мовляв, не варто розводити зайві сентименти й робити дурниці. Я й сама намагаюсь бути витриманою, але це дуже важко. Надто ж коли любиш Пташку так, як я.

Поки що до побачення, обіцяю написати тобі, як тільки Тах приїде.

Твій новий друг Кітті Джемісон.

P. S. Монгольска шапка — це щось казкове. Тут ніхто зроду нічого подібного не бачив. Хоч би швидше настала зима, щоб надіти її в школу! Мені слід добре подумати й послати тобі щось оригінальне, але я нездатна вигадати нічого такого, що бодай би наполовину було таке чудове, як твій подарунок.

Кітті.

5

Дорогий Бар'юте!

Тах уже тут!

Його привезли в п'ятницю у спеціальному фургоні з карантину в Беркшірі. Коли грузовик з фургоном на буксирі спинився, ветеринар запитав дідуся, що він хоче: випустити Таха на сусідніх луках чи відвезти його далі в гори?

Дідусь відповів:

— Випускайте прямо тут. Нехай перше його враженню від нового місгі;я буде пов'язане з нами.

Я не знала, чого сподіватися. Пташка стояла ззаду легенько штовхаючи мене носом, а Скіпа замкнули в хаті, щоб він не гавкав. Ще навіть не бачили Таха, а зі мною вже відбувалося щось незвичайне. Я страшенно хвилювалась, і, по-моєму, Пташка теж передчувала, що там, у фургоні, таїться щось загадкове й дике і це має пряме відношення до неї. Вона без упину намагалася просунути голову мені під руку й штовхала мене в спину, немов просила забрати її звідси геть.

— Чш-ш, Пташко, — шепнула я сердито.

Навіть не знаю, чому я заговорила пошепки, але до мене доносилось сердите пирхання Таха, ніби він відчував якусь небезпеку. Жеребець форкав, бив копитом, хвицався.

— Відійди, Кітті, — сказав дідусь і звелів ветеринарові одчинити задній борт.

Як тільки ветеринар узявся за засув, Пташка почала задкувати, а потім обернулась і чкурнула за будинок.

Дідусь засміявся і весело сказав:

— Вона ще передумає.

Нарешті задній борт опустився. З глибини фургона дюйм за дюймом появлявся Тах, і я зрозуміла, що бачу незвичайне, найдикіше в світі створіння. Такого мені зроду не доводилося стрічати. Мимохіть скривившись, я вигукнула:

— Але ж і почварний!

Я не сподівалась побачити коня, який був би такий коренастий і міцний, такий кошлатий і плямистий, з наполовину вилинялим хутром (саме хутром, бо на шерсть це анітрохи не скидалося). А його чудернацька грива, вона стояла сторчма, як зубна щітка! Але над усе мене вра

зила його величезна голова. Він справді мов дві краплі води схожий на тих доісторичних коней, що їхні зображення дідусь порозвішував на стінах. А його бакенбарди! Ніколи в житті я не бачила коня з бакенбардами.

— Хіба ж не красень! — зрадів дідусь, коли Тах зійшов на землю.

— Ну й страшидло, вихопилось у мене ненароком.

— Він мов скажений.— Відверто кажучи, він мене просто злякав.

А дідусь СМІЯВСЯ!

— Ти ще передумаєш!

По-моєму, я вже тоді почала передумувати, коли Тах тільки на мить, на єдину мить закляк з опущеною головою, дивлячись на нас так, ніби готувався напасти. Мабуть, саме тому, що вигляд у нього був лютий і зловісний, мені згадалися всі твої розповіді про нього, про те, яким сміливим, рішучим, нескореним показав себе Тах, коли ви переслідували його. І мені стало байдужісінько, який він на вигляд.

Але дідусеві я сказала:

— Зроду-віку він не буде щасливий тут, дідусю. Надто він дикий і надто незвичайний. Ніколи йому тут не прижитись, ніколи!

— Побачимо, — відповів дідусь, а Тах ураз, ніби великий кіт, напружив м'язи, немовби от-от стрибне. Та натомість рвонув учвал через луки. Він стрілою летів далі й далі, здавалося, що він хоче розпластатись по землі разом зі своїми чудними товстими й короткими ногами.

І невдовзі зник ген-ген у долині. Але й там, гадаю, він усе мчав та мчав без передиху.

— Дивовижно! —— захоплювався дідусь. — Надзвичайно! Оце так кінь! Хоч куди!

Я роззирнулась довкола, шукаючи Пташку, але вона злякано принишкла десь за будинком. Дідусь плеснув себе по колінах і щасливо засміявся в свою колючу бороду.

— Ну а тепер зачекаємо, що повідомить нам Пітер,— мовив він. — Передам йому в його Вороняче гніздо, щоб віднині пильнував за жеребцем.

Вороняче гніздо —— то наш спостережний пункт. Ця споруда цілком зі скла, стоїть на найвищій горі заповідника, і до неї так важко добиратися, що дідусь заборонив мені туди лазити. Пітер — дідусевий асистент — повинен перебувати там влітку і взимку, спостерігати за тваринами. Йому звідтіля видно на багато-багато миль

навкруги. Наступного року на Воронячому гнізді хочуть встановити телевізійні камери, і в нас буде змога бачити все, що там, відбувається, просто з дідусевого кабінету, Дідусеві в його віці важко туди діставатись, хіба, що вертольотом. '

Ми пішли, до будинку, щоб по радіо за допомогою спеціального передавача зв'язатися з Пітером. Коли ж я аа близилась до Пташки, вона вперше за весь час утекла від нас, ніби ми заподіяли їй щось лихе.

— Ну от, уже відчуває... — озвався дідусь.

— А що саме?

— Перше занепокоєння... Пташка відчула, що тут відбувається. Вона знає..

Я не поцікавилась, що ж вона знає, але хоч би там що, пригоди вже почалися.

Судячи з усього, міркувала я, цим двом не судилося подружитись: Пташка ніколи не наважиться ступити далі сусіднього лугу, а Тах, ясна річ, десятою дорогою обминатиме наш будинок. Більше того, я була абсолютно І певна, що Тах уже задумує, як утекти.

Але дідусь сказав мені: "Терпіння, серденько" — і попросив Пітера по радіо негайно повідомити нам, як тільки він запримітить Таха.

— А як, на вашу думку, поводитиметься дикий кінь?— почули ми голос Пітера з динаміка.

— Відверто кажучи, не уявляю, — відповів дідусь. — А втім, який у нього вибір? Відшукає собі десь тиху місцинку й причаїться там на якийсь час.

І справді, так воно й сталося. Назавтра, коли ми снідали, розхвильований Пітер викликав нас із Воронячого гнізда. (Пітер — невисокий на зріст і дуже любить танцювати. А що він там, на горі, завжди сам один, то весь час танцює. Виконує і шотландські танці, й

сучасні, ба навіть російські та угорські народні танці, й усе це сам із собою).

— Професоре, я зараз бачу дикого коня, — збуджено розповідав Пітер. — Він кидається навсібіч, відчайдушно шукає виходу або ж силкується розшукати свій табун.

— Чудово! — відповів дідусь. — Постарайся не згубити його з очей.

Відтоді щодня о будь-якій порі Пітер повідомляв про те, що робить Тах. Пітер завжди був дуже схвильований. У Тахові є щось таке загадкове, якась дивовижна здатність хвилювати всіх довкола, ніби чекаєш від нього чо

гось надзвичайного, бунтівливого чи дикого. Я це весь час відчуваю і дідусь теж.

— Тахові в нас, напевне, до болю тоскно й самотньо,— говорила я дідусеві.

— Це справді так, — відповів він. — Тах — стадна тварина, і тому сумує за своїм табуном. Але перш ніж послати до нього Пташку, ми змусимо його затужити що сильніше.

Я промовчала, бо гадала собі, що Пташка нізащо не підійде до Таха й не залишиться з ним.

Пітер стежив за Тахом протягом цілого тижня. А кінь гасав по всьому заповіднику, забирався у иайвіддаленіші нетрі, аж поки, до решти виснажив себе, вгамувався у маленькій долині з піщаним дном, де росла якась солонкувата трава й було вдосталь води.

— Так цікаво за ним спостерігати! — розповідав нам Пітер по радіо. — Раз у раз він гнівно стріпує гривою й хвостом і знай пасе очима

довколишні згір'я, немовбито щось шукає. Він переслідує всіх, на кого натрапить, а надто ж птахів та овець. Цими днями я бачив, як він погнавсь у гори за гірським козлом. А то був накинувся на граків, і вони, сердеги, порозлітались, як від нечистої сили. Це дивовижний кінь, професоре! Дивовижний! Вія обрав собі таку долину, де його голіруч не візьмеш.

— Гаразд, — рішуче сказав якось уранці дідусь після чергового радісного повідомлення Пітера. — Привеземо йому Пташку сьогодні пополудні. — Дідусь засміявся своїм задерикуватим сміхом, плеснув себе по колінах і сказав: — Дав би собі правицю відтяти, аби лише глянути, як вони нарешті зіткнуться ніс у ніс. Здається мені, Пташка ним знехтує.

— Але ж Тах може поранити її.

— Ні, — заперечив дідусь. — Це тільки в зоопарках таке трапляється, але не на волі.

— А ти хочеш просто випустити Пташку й покинути там?

— Так. Час настав уже, серденько, — сказав, зітхнувши, дідусь.

— Як це жорстоко! — обурено вигукнула я.

Дідусь ураз посерйознішав.

— Ні, не жорстоко, — промовив він. — Тварини — не люди, Кітті. Я повторюватиму це доти, доки ти цього не збагнеш. Врешті-решт Пташці буде краще, якщо вона поводитиметься, як кінь, а не як цуценя. От побачиш.

Але я була засмучена до сліз, коли ми повантажили

Пташку в наш старенький фургон і поїхали до Тіріон-зької долини, в якій оселився Тах. І Пташка моя зажурилась. їй не подобалося те, що відбувалось. Нам насилу вдалося піймати її та завести до фургона. А вже коли ру-иили, вона відчайдушно, розгнівано заіржала. Навіть місіс Еванс, яка завжди скаржилась на Пташку, стояла на цверях і похитувала головою, наче ми затіяли щось жахливе.

Дідусь звірився з картою і вирішив залишити Пташку трохи вище тієї долини, де був Тах; таким чином їй хоч-не-хоч доведеться перейти його нові володіння, коли вона шукатиме дороги додому.

— Очевидно, вона потрапить у Тахову долину якраз у сутінки,— розмірковував дідусь.— Отож він не боятиметься, а спокійно вийде, щоб поглянути на свою гостю.

— Пташка умре з переляку! — мало не плакала я Тим часом ми під'їхали до гайка, де мали її покинути.

— Дурниці, — сказав дідусь. — Пташці буде так самої цікаво, як і Таху, запевняю тебе.

— Але ж він дикий звір! — протестувала я.

— Гадаю, Пташка не дуже зважатиме на це, — сказав дідусь, підсміхаючись, що не на жарт розсердило мене. Тоді він погладив мене по голові й заспокійливо мовив: — Ну годі-бо, досить.

— Він же уб'є її! — вигукнула я і розплакалась. Ми вже вивели Пташку з фургона й лаштувалися від'їздити, А вона стояла й дивилась на нас, як на чудовиськ, і сама я собі видавалась недолюдком, що чинить безсердечну наругу над нею.

У машині я ридала в свій капелюшок, а Пташка бігла за нами доти, доки ми не набрали швидкості. Тоді вона спинилась і стояла собі, проводжаючи нас очима, ніби покинута дитина.

— Вона заблукає... — аж заходилась я плачем.

— Які дурниці! — Дідусь намагався підбадьорити мене. — Таж кінь скоріше знайде дорогу додому, ніж собака. Заведи Пташку хоч би в Шотландію, вона й звідтіля втрапить до рідного дому.

Проте дідусеві слова мене не втішали. Знала, що поводжуся нерозумно і що треба взяти себе в руки, та все ж уперто уявляла себе на місці Пташки — ану як би я почувалася віч-на-віч з диким азіатським жеребцем у безлюдних горах!

Більше не можу писати, Бар'юте. Я змучена до краю. Пишу, сидячи в ліжку. Вже після півночі, але мені не

спиться. Невідступно думаю про Пташку, про те, як вона блукає в горах, шукаючи стежки додому. Надворі страхітлива гроза, блискавки освітлюють узгір'я та луки, гримить грім, періщить злива... Гримить так, наче розколюється земля. На цьому закінчую, Бар'юте. Хочеться сховатися з головою під ковдру, щоб тільки не бачити блискавок і не чути цього жахливого гуркоту.

Через кілька днів!

Після того як ми покинули Пташку в горах, я, відверто кажучи, не сподівалась більше побачити її живою. Та наступної ночі, десь близько другої години, мене збудив шум за вікном. Це була Пташка. Вона силкувалась просунути голову в кімнату, іржала й зняла таку бучу, що наполоханий Скіп загарчав з-під ліжка.

— Пташечко! — Я прожогом вискочила з постелі, — Ти повернулась!

Вона дивилась на мене й промовляла очима: "Звичайно, я повернулась. Але спершу скажи, чому ти мене там залишила?"

Я вилізла у вікно, приголубила її, і при світлі, що падало з кімнати, уважно оглянула всю, чи немає де ран. Тоді, як була босоніж, відвела її до стаєнки, дорогою цитьнувши на Скіпа, що все поривався гризнути Пташку за йогу. Влаштувавши її в стійлі, я залізла назад через вікно і, щаслива, міцно проспала до ранку, аж поки настав час збиратися до школи.

Ясна річ, дідусь не забув зауважити: "Говорив я тобі!"

Однак я помітила, що він теж пильно оглянув Пташку і навіть дав їй грудочку цукру, чого мені ніколи не дозволяв робити.

З Пташкою було все гаразд, і я пішла до школи з легким серцем (здається вік там не була). Проте коли ввечері повернулася додому, то Пташки не застала.

— Вона знову в долині,— пояснив дідусь.

Я так засмутилась, що не вивчила уроку з географії, за що мені й перепало. Не прийшла Пташка і наступного дня, Увечері місіс Еванс внесла мені чашку гарячого какао й прошепотіла:

— Можеш лишити Скіпа в себе на ніч, якщо хочеш.

Скіп щоночі спить у мене під ліжком, але місіс Еванс

про це не здогадується, тому я відповіла пошепки: — Дуже дякую, місіс Еванс,— поцілувала її і трохи підбадьорилась.

Цього разу Пташка повернулася через дві доби. Виглядала вона жахливо. З голови до ніг у грязюці, а на боці (перший це помітив дідусь) невеличка ранка, ніби хтось вискуб їй клаптик шерсті.

— Тах напав на неї,— сказала я.— Це укус,

— Дурниці,— заперечив дідусь.— Це просто дружне поскубування.— Він викликав по радіо Пітера.— Наступного разу, Пітере, ти, можливо, побачиш їх разом. Так що направ телескоп на долину.

— О'кей, професоре,— відповів Пітер.

— Ти геть її виснажиш, якщо раз у раз відсилатимеш туди,— обурилась я, коли почула, що дідусь знову ладнається везти Пташку в гори.

— Вона завжди може лягти й відпочити, — сказав дідусь.— Тоді Тах напевне скористається нагодою і познайомиться з нею.

Дідусь просто замучив мене своїми жартами. І заборонив мені лащити Пташку.

Коротше кажучи, п'ять разів за п'ять тижнів ми відвозили Пташку на другий бік долини, і щоразу вона поверталась. Проте останні два рази її не було вдома по чотири доби, і взагалі вона зробилась якась інакша. Щосуботи та щонеділі, коли ми давали їй трішки відпочити, вона, як і раніше, не відставала від мене ні на крок, але вже більше не намагалась увійти в будинок, а одного разу далеченько побрела в напрямку гір, немовби зажадала повернутись туди з власної волі.

— Все як треба, — зрадів дідусь, коли ми стежили за нею зі свого вікна.

— Ніколи вона нас не покине! — заперечила я сердито.

— Можливо, Пташка і триматиметься домівки, поки вона тут, з нами, — погодився дідусь. — Проте якщо наступного разу їй доведеться пройти тією долиною, хтозна як воно буде...

У понеділок, коли він знову відвіз її в гори, я більше не турбувалась за її безпеку, але на душі в мене було тяжко. Я вже знала, що втрачаю Пташку. Так, я це знала.

Цього разу вона не повернулась. Минуло чотири дні, п'ять, тиждень, і от якось уранці о сьомій годині ми почули збуджений голос Пітера. Він кричав нам по радіо, що виразно бачить їх обох у долині.

— Дикий кінь водить її по всіх усюдах, а вона шанобливо чимчикує за ним на чималій відстані, Ну, справж

ній тобі маленький король, який показує своїй нареченій її нові володіння.

— Чудово! — радів дідусь. Він скидався цієї миті на добродушного ведмедя. — Занотовуй усе, що вони роблять, Пітере, а надто їхній маршрут, якщо зможеш визначити.

— Я цілком певний, що Тах зараз прикидає, куди звідси можна чкурнути, — відповів Пітер. — Чи під силу йому переправитись через ріку?

— Ні. Дикі коні бояться води.

— По-моєму, він намагається знайти вихід. Никає по всій території.

— Це природно,— сказав дідусь. — Тільки мені здається, Пташка змусить його передумати.

Саме на це ми тепер і очікували: чи пощастить Пташці привернути Таха до наших гір. Власне, це й була основна мета.

Вночі я нишком рюмсала, думаючи про ту Пташку, яку знала досі, й про нову, незнайому мені Пташку, що слухняно чимчикувала гірськими стежками за диким жеребцем, Я не хотіла журитись, та не могла нічого з собою вдіяти. І все говорила собі, що Пташка ніколи не стане такою, як раніше.

Скіп стрибнув на ліжко й давай лизати мені обличчя {йому смакує солоне, а в сльозах же дуже багато солі), але я ніяк не могла заспокоїтись. У цей час до кімнати ввійшов дідусь, погладив мене по голові й забуркотів:

— Ну-ну, годі. Це ж не ти там у горах, дитинко, а шотландський поні. Поні звикли жити в місцинах, де густо вересу й моху, і для Пташки то найкращі природні умови.

Проте мені все ввижалось, ніби я з нею там, у безлюдних горах, і це мучило мене. Не була б я така втомлена, то, напевне, знову б заридала. До всього ще прийшла місіс Еванс і звинуватила дідуся в жорстокості по відношенню до бідної лошички. На це дідусь відповів: "Дурниці", і тоді почалося! Вони все ще сперечались на кухні, коли я вже засинала а Скіп згорнувся клубочком у мене в ногах.

Отже, ми нетерпляче очікували.

Пташка не поверталася додому, й Пітер повідомляв, що вдвох із Тахом вони невтомно мандрують горами й долинами, очевидно, з певною метою. І завжди так поспішають, що Пташка раз у раз переходить на чвал, щоб не відстати. Часом Пітер не бачив їх кілька днів поспіль,

однак вони завжди повертались у "штаб-квартиру" Таха в Тіріонській долині. А потім Пітер знову заходився переконувати дідуся в тому, що Тах має намір утекти.

— Я вірю своїй інтуїції,— говорив Пітер.— Цього дикого коня ніщо не стримає, професоре, навіть Пташка, Він хоче тікати.

— Побачимо, — тільки й мовив дідусь.

Минув цілий тиждень, а Пітер так і не бачив їх, Навіть дідусь почав непокоїтись. Іноді я виходила на сусіднє узгір'я й роззиралась довкола, сподіваючись угледіти їх. Але вони просто щезли.

І ось якось уночі, годині о другій, Скіп загавкав у мене під ліжком, наче його хтось налякав. Я прокинулась і цитьнула на нього. Коли раптом мені щось привиділося за вікном. Я встала, щоб роздивитись, і побачила Пташку.

Скіп ніяк не вгамовувся, хоч я сказала йому: "Чш-ш, це ж Пташка повернулась", і тоді мені довелося вилізти через вікно й глянути, що сталося.

Пташка була з голови до ніг у грязюці, скуйовджена, дуже схвильована, і спершу навіть утікала від мене. А Скіп зненацька рвонув у темряву, гавкаючи на щось невидиме так, що розбудив дідуся. Він вийшов надвір з ліхтарем і запитав мене, з якого це доброго дива я вештаюсь тут на холоді в самому халаті й босоніж.

— Це Пташка... — обізвалась я.

— Так і є, — забуркотів дідусь. — Цікаво, що привело її назад?

— Вона відчула себе самотньою, — упевнено пояснила я.

— Дурниці, Кітті, — сказав дідусь і зробив крок до Пташки, але вона відсахнулась. — Ану злови її, бо чомусь вона непокоїться, — звелів він мені.

— Пташка тепер зовсім інша, — мовила я і дуже обережно наблизилась до неї. І хоч вона дозволила взяти себе за гриву, та все ж намагалася вирватись.

— Пташко! — обурилась я. — Що з тобою?

Мені довелося силоміць притягти її до дідуся, й він присвітив ліхтарем. Пташка здавалася напівдикою. Де й поділась її чепуристість,— вона була розкуйовджена, груба, вкрита грязюкою і колючками.

— Щось сталося, — сказав дідусь, оглядаючи її. — Дивись. Він посвітив ліхтарем їй на груди, прямо під шию.

Я побачила глибоку рану, поріз, що перетинав груди тонкою прямою лінією від краю до краю.

— Тах знову напав на неї! — гнівно вигукнула я.

— Ні, ні. Це слід від дроту,— сказав дідусь.— Вона, мабуть, наскочила на огорожу.

— На електричну огорожу?

—• Атож.

— Її ж, мабуть, обпекло!

— Дурниці, — відмахнувся дідусь, — Хіба що трішки ошелешило. Проте, судячи з порізу, вона, певно, налетіла на дріт з усього розгону.

— Це вплив Таха! — обурилась я.

А Скіп безупинно гавкав у темряві.

— Очевидно, Тах десь поблизу,— сказав дідусь.— Зовсім недалечко. Гукнула б ти Скіпа, бо якщо Тах добереться до нього... Гм-м... Краще відведи його додому.

Я побігла до Скіпа, що припав до землі, щулячи свої маленькі вуха, гавкаючи в темряву на щось невидиме. Вигляд у нього був водночас сміливий і наполоханий. Я взяла його на руки й звеліла замовкнути, та він усе скавучав,

— Ти теж краще йди додому, — мовив дідусь. — Хто-зна, яку штуку може встругнути цей дикий гривань. Йому явно не до вподоби те, що Пташка зараз у нас. Отож краще тобі не виходити.

— А як же Пташка?

— Ось промию їй рану, а тоді нехай собі йде.

Я полізла назад через вікно, але дідусь це помітив.

— О господи, що ж ти виробляєш! Негайно злазь і увійди через кухонні двері.

Я попрямувала до дверей, коли раптом Пташка пішла за мною слідом і навіть легенько тицьнулась у мене носом. Я зрозуміла, що вона натерпілась лиха й потребує мого співчуття. Проте, як тільки я спробувала обійняти її за шию, вона відсахнулась і позадкувала.

— По-моєму, вона сама не знає, чого хоче, — похмуро кинула я.

— Очевидно, їй хочеться мати коло себе і тебе, й Таха, — відказав дідусь. — Втім, може, все це на краще. Ми перемагаємо.

Але я, Бар'юте, чомусь відчувала, що зазнаю поразки. Дідусь промив їй рану, а потім ми скрізь вимкнули світло й стежили за Пташкою з мого вікна. Вона хвильку почекала, підійшла до вікна і враз, ніби вирішивши щось, обернулась і помчала геть.

Здається, це востаннє Пташка підходила до будинку, хоча я певна, що вона не раз силкувалась привести Таха ближче до нас.

Якось уранці, коли вже час було вирушати до школи, дідусь раптом схвильовано покликав мене в кабінет: "Кітті! Поглянь!"

Я підбігла до величезного вікна, і дідусь показав мені на гори по той бік долини. Тах з Пташкою піднімалися вгору по крутому схилу. Аж ось вони спинились біля великого каменя, Тах сердито затрусив головою, точнісінько як ото ти розказував. Здавалося, він принюхується до вітру, що дме від нашої садиби.

Зненацька Пташка обернулась і ніби хотіла попрямувати до будинку.

— Тепер побачимо, — сказав дідусь.

У нас на очах Тах обернувся й пішов слідом за Пташкою. Наздогнавши, він, не церемонячись, щосили штовхнув її мордою. Вона завагалась на мить, але врешті решт почимчикувала за ним.

— Він кусонув її, — мовила я.

— Зовсім ні, — заперечив дідусь. — Просто трішки скубнув.

— Вона хотіла спуститись до нас!

— Авжеж. І одного чудового дня вона таки приведе його ближче. Їй уже вдалося привести його в нашу долину. Отже, він помалу приживається.

Але я, Бар'юте, не вірила цьому, і Пітер не вірив. Він повідомив з Воронячого гнізда, що Тах шкутильгає, наче теж ударився об щось, може, об огорожу.

— Думаю, він хотів збити огорожу, — сказав Пітер.— І таки зіб'є.

— Не сміши мене, — відповів дідусь.

А проте сам послав містера Селбі (одного з лісничих, котрий мешкає в котеджі при дорозі) перевірити всю огорожу. Закінчую цього листа, Бар'юте, сподіваючись, що ти не розгубишся від нього. Я зараз дуже розгублена. Не знаю, хто з них сильніший, Пташка чи Тах.

У кожному випадку, ми всі чекаємо, бо ж, певна річ, Тах ще встругне якусь штуку. Щось неодмінно станеться. Ми це передчуваємо. Хоч і не можемо уявити, що саме станеться. Ми просто чекаємо.

У нас уже випав перший сніг, і я непокоюсь, як перебуде Пташка без своєї стаєнки, паші та теплої попони, якою ми частенько її накривали

Дуже прошу тебе, напиши, якщо буде змога. Мені так хочеться дізнатися, що там відбувається в дикому табуні без Таха і чи тебе й досі хвилює доля цього жеребця,

Напиши хоч кілька рядків (якщо тітонька Сероглі не дуже зайнята).

Щире вітання усій твоїй родині.

Твій стурбований англійський друг

Кітті Джемісон.

6

Добрий день Кітті!

Я, звичайно, одержав усі твої, чудові листи, але тітонька Сероглі їздила до Свердловська, отож нікому було почитати їх та відписати тобі. Я хотів дати їх прочитати нашій вчительці англійської мови, але мама сказала, що це було б неввічливо по відношенню до тебе, через те довелося чекати повернення тітоньки Сероглі. Тепер вона вже вдома, надсилає тобі свої вітання й питає, чи ти не будеш проти, якщо вона прочитає деякі з твоїх листів студентам (тітонька навчає студентів-старшокурсни-ків). Вона була б дуже вдячна, оскільки це сприятиме дружньому взаєморозумінню між нашими народами і наша молодь довідається багато цікавого про те, як ви живете у вашій мальовничій острівній країні.

А тепер про Таха й Пташку. Твої розповіді здивували мене, бо я гадав, що Тах оселиться в невеличкому англійському парку, де немає луків та розлогих пасовищ, як у нас. Але Гріт (пригадуєш молодого зоолога?) сказав, що однією з причин, чому вам віддали Таха, був ваш чудовий заповідник, а також схожі природні умови (хоча клімат і різний). Тим-то я не дуже хвилююсь за Таха. Але ти все так гарно описала, що я виразно бачу його, як він тільки й очікує хвилини, щоб дременуть геть.

Тільки куди ж він подасться, Кітті, якщо втече? Це мене найбільше непокоїть. На карті вашої маленької країни видно, що у вас скрізь тисячі шляхів і поселень. А що як Тахові справді пощастить утекти? Він же наражатиметься на небезпеку на дорогах. Або якийсь фермер візьме і застрелить його, як небезпечного звіра. Напевне

знаю лише одне: він ніколи не зважиться переплисти ріку. Твій дідусь казав правильно, наші коні не зносять великої води.

Табун після від'їзду Таха дуже змінився. Тах самовіддано захищав його, і без нього коні зробились якісь легковажні. Проте нині, ясна річ, табун у безпеці. Все буде гаразд, аби тільки не вдарили люті морози. Монгольський уряд оголосив наші гори заповідником для диких коней, і з наступного року їм допомагатимуть перезимувати, влаштують на схилах спеціальні схованки, підгодовуватимуть їх, якщо зима буде дуже сувора.

Тепер про себе. Мої справи в школі значно поліпшились, і тітонька твердить, що після від'їзду Таха я став зібраніший та уважніший. Але я часто не сплю ночами, думаю про нього, тривожусь, як там йому ведеться далеко від рідної домівки. Так само, як і ти, я намагаюсь уявити себе на його місці. Напевно, я був би дуже нещасливим, знаючи, що більше ніколи не побачу наших рідних гір і лук. Тах, напевно, страшенно хоче повернутись додому.

Напишу іще, коли тітонька Сероглі повернеться з Улан-Батора, де вона відішле цього листа.

Найкращі побажання від усієї нашої родини тобі, твоєму чудовому дідусеві та місіс Еванс. Мама без кінця змушує тітоньку Сероглі перечитувати ті рядки з твоїх листів, де ти пишеш про місіс Еванс, мама хитає головою, притакує і зітхає, бо ж добре знає, скільки клопоту в місіс Еванс. Скіпові теж привіт.

Твій далекий друг Бар'ют, учень 6-го класу.

P. S. Моя тітонька каже, що надішле тобі дуже просту граматику нашої мови, написану по-англійському. А я тепер дуже серйозно візьмуся за англійську, щоб невдовзі мати змогу самому читати твої листи й відписувати тобі. Посилаю свою фотографію, зроблену торік, — це я сиджу на новому мотоциклі мого брата. Правда, я ще не вмію водити його, але вже знаю, як це робиться. Ліворуч моя сестра Міза, вона дуже перелякана, бо думає, що я справді зараз поїду!

Бар'ют.

7

Дорогий Бар'юте!

Цей лист буде дуже, дуже сумний, тому, будь ласка, приготуйся. Перш ніж ти прочитаєш бодай одне слово з нього, я повинна вибачитися за все, про що тут пишу.

Ти, напевно, вже здогадався, що скоїлось. Тах утік від нас і забрав із собою Пташку. Я не написала тобі про це відразу, бо ніхто з нас не міг цьому повірити, навіть Пітер, який завжди казав, що так і станеться. Але сталося саме так!

Краще почну з самого початку, інакше вийде не лист, а суцільна плутанина й розвезені плями від сліз. Пригадуєш, я писала про те, як Пташка силкувалася привести Таха до будинку й ми сподівались, що це добра ознака? Десять днів після того ні ми, ані Пітер їх не бачили й почали вже турбуватись, аж ось вони появилися на шпилі гори, де мешкає Пітер у своєму Воронячому гнізді. Він угледів їх ясного погідного дня, коли гори вже вкрилися снігом. І не повірив своїм очам.

— Не можу збагнути, як їм пощастило видертись аж на таку височінь, — передав він по радіо. — Просто неймовірно!

— Чи є там хоч якась трава? — спитав дідусь, ніби анітрохи не здивований.

— Не знаю, — відповів Пітер. — І що тільки цей скажений кінь надумався тут робити?

— Хтозна, — сказав дідусь. — Але ж який одчайдушний!

А я все турбувалася за Пташку й казала: "Бідолашна Пташка! Тах примушує її ходити за ним. Він їй погрожує..."

Дідусь не на жарт скипів: "Скільки можна тобі торочити! Не вкладай людський мозок у кінську голову!"

Пітер стежив за ними, доки вони знову щезли, і знову ми почали хвилюватись. Надворі різко похолодало, подув вітер, а дощ періщив такий крижаний, що, здавалося, він наскрізь пронизує обличчя.

— Видимість нульова, — щоранку говорив дідусь.

В таку негоду ми навіть не сподівалися побачити Таха чи Пташку. Пітер зі свого Воронячого гнізда передавав, що живе (певно, танцює) у власному білосніжному надхмарному світі, адже він був вище дощових хмар, один серед блакитного неба, а ми мерзли внизу в похмурій сірій і мокрій долині.

За кілька тижнів знову випогодилось, і ми заходилися розшукувати Таха й Пташку. Дідусь сказав, що Тах, очевидно, привчає Пташку пастися ночами а вдень ховатись. Так заведено в диких коней. Навіть лісники не могли натрапити на них, проте якось містер Селбі повідомив, що він несподівано угледів Таха з Пташкою, коли ті лежали в неглибокій западині на схилі пагорба, заховавшись од вітру. Щойно вони помітили містера Селбі, як зірвались і поскакали геть.

Знову в нас одлягло від серця, і ми навіть почали звикати до їхнього зникнення. Тепер ми точно знали, що вдень вони ховаються, а вночі пасуться. Отож, коли протягом наступних двох тижнів вони не попадалися нам на очі, ми не дуже хвилювались. Однак минув ще тиждень, але їх усе ще не було, й цього разу ми по-справжньому занепокоїлись.

Але що можна було зробити?

Тепер дідусь картає себе за те, що недооцінив характеру Таха, його рішучість. І за те, що надто довго зволікав і не викликав військових вертольотів. Лісники пішки обходили всі найглухіші куточки заповідника, а містер Селбі на своєму поні уздовж і впоперек об'їхав долини. Пітер усе дивився в свій потужний бінокль (завбільшки майже такий, як стілець), у підзорні труби і навіть видряпувався на гори так високо, як тільки міг. Ми з дідусем прочесали геть усі закутки в нашому секторі, ба навіть місіс Еванс часом заходила в кабінет і намагалася щось там розгледіти у великий бінокль,

— Якби мали хоч трошки глузду, то розклали б сіна довкола будинку, — повчала місіс Еванс дідуся, — і лошичка прийшла б додому.

Дідусь тільки пирхнув сердито, і, як завжди, почалася запекла сварка. Вони справді були дуже занепокоєні, та й моє дуже зажурене обличчя ще більше їх засмучувало, хоча при них я намагалася мати безжурний і веселий вигляд.

У кожному разі Тах і Пташка не подавали ніяких ознак життя, і кінець кінцем дідусь зателефонував на вертолітну рятувальну станцію королівської авіації в Иью-порті й попросив допомоги. Взагалі ми не любимо, коли вертольоти літають над заповідником бо вони полохають тварин; проте часом, у негоду, звертаємося до них

по допомогу, щоб доставити сіно для диких козлів на далекі крутосхили.

Нам прислали два вертольоти, але сказали, що тільки на два дні. Один з пілотів запропонував мені політати з ними.

— Залюбки! — вигукнула я і, поки він не передумав, видерлась по стрімкій металевій драбинці в кабіну, й ми злетіли. Мені весь час здавалося, що я на літаючій тарілці (не на блюдечку!). І що якийсь велет розкручує цю тарілку над своєю головою. Ми спускалися в долини й

піднімалися над горами, а дідусь та решта працівників заповідника розглядали землю в біноклі.

Після двох днів пошуків ми переконалися, що Таха й Пташки в заповіднику немає. На другий день містер Селбі повідомив, що натрапив на прорив у дротяній огорожі далеко в горах, на східному кряжі. Вже сутеніло, й усі потомились, але дідусь умовив одного з пілотів відвезти нас на те місце. Ми добулися туди менш ніж за півгодини, саме там електрична дротяна огорожа сполучалась із старим міцним муром (колись тут була кельтська копальня, де добували золото).

— Зламано не огорожу, а мур, — показав нам містер Селбі.

Там, де кінчалась дротяна огорожа й починався високий старовинний мур, усе було роздовбане й розвалене. Якби ти побачив цей мур, Бар'юте, ти здивувався б, як таку масивну стіну можна пробити навіть бульдозером. Всюди валялися величезні камені, а деякі брили відлетіли аж на той бік, ярдів на двадцять. Діра була не дуже велика, саме така, щоб кінь зміг пролізти, але просто не можна було уявити, як невеликий Тах зміг пробити цей мур.

— Неймовірно! — вигукнув дідусь.— Він, мабуть, гатив тут день у день, довбав без упину, і тільки одним небесам відомо, скільки часу.

Ми глянули на брили по той бік, і помітили на деяких із них закипілу кров.

— Він, мабуть, розбив копита на друзки, — сказав містер Селбі.

— Мабуть,— сумовито погодився дідусь.

На той час уже споночіло, і не було сенсу шукати далі по той бік огорожі. Ми вернулися додому вертольотом, і дідусь став умовляти

адміністрацію рятувальної станції, щоб нам лишили вертоліт ще на одну добу. Адже погрібно було обшукати узгір'я по той бік електричної

огорожі, Йому довелося телефонувати різним великим начальникам, аж поки вони згодилися виділити вертоліт лише на ранок, і не довше,

— Принаймні це дав нам хоч якусь надію, — сказав

ДІДУСЬ.

А я не сподівалася, що це нам допоможе, бо знала: Тах не марнуватиме часу в околицях заповідника.

— Він уже, певно, дуже далеко, — сказала я дідусеві,

— І куди ж іде? — роздратовано спитав він, — Куди, по-твоєму, він прямує?

— Не знаю, — відповіла я, — Але якщо він справді замислив втекти, діду, то простуватиме вперед і вперед,

— Може, ти й маєш рацію, — похмуро буркнув дідусь, Хоча з Пташкою він, напевне, йтиме трохи повільніше.

Другого дня з пів на шосту ранку до пів на другу дня ми оглядали з повітря всі навколишні узгір'я та ферми, і, хоча нам траплялося чимало гірських поні та коней, з першого погляду було ясно, що Таха й Пташки серед них немає. Тах щойно змінив свою жовтаву літню шерсть на густе рудувате зимове хутро, але все одно він такий незвичайний, що завжди впадає в око.

Коли ми летіли додому тієї неділі, всі були страшенно пригнічені, а Пітер (ми його взяли з собою, а потім висадили біля Воронячого гнізда)

навіть сказав, що тепер у житті йому чогось бракуватиме, не вистачатиме Таха з його несамовитими, шаленими пошуками невідомо чого, з його дикістю.

— Не журися, — втішав дідусь. — Він ще з'явиться.

А по-моєму, ні. Між іншим, хочу визнати, що. я таки

не дуже спокійна людина, й місіс Еванс та дідусь мають рацію щодо мене. Я не втрималась і запально сказала дідусеві про свою цілковиту впевненість у тому, що ми більше ніколи їх не побачимо.

Надвечір дідусь прийшов до мене в спальню й прочитав уривок з книги "Азіатський дикий кінь", де розповідалося, як одного разу дикий кінь на ймення Торнадо утік з Празького зоопарку і його знайшли за сто двадцять кілометрів звідти.

— І це трапилося не в такій густонаселеній країні, як наша, — сказав дідусь, — де втікачів помітять дуже скоро.

Я розуміла, що дідусь намагається підбадьорити мене, але я знала також, що він хоче підбадьорити й себе. На

ступного дня (в понеділок), коли я була в школі, він заходився обдзвонювати всі місцеві поліцейські дільниці й усіх фермерів нашої округи. Врешті він установив звязок з начальниками поліції усіх сусідніх графств, пояснив, що сталося, й попросив поліцію стежити за нашими втікачами. Більше того, він зателефонував у безліч інших організацій: в асоціації по захисту диких тварин, туристські клуби, організації сільськогосподарських робітників та фермерів. Він сидів біля телефону цілісінький день і, коли вже лягав спати, то, гадаю, мабуть, твердо знав, що розставив величезні тенета у всіх сусідніх графствах і рано чи пізно наших втікачів розшукають.

З тих пір минуло рівно двадцять три дні, Бар'юте, але досі ніхто нічого не повідомив, ані словечка. Це просто неймовірно. Тах із Пташкою просто розтанули в повітрі, і щоразу, коли я повторюю це хоч би сама собі, то починаю плакати. Всі огидні патьоки, які ти бачиш на цій сторінці,— внаслідок втрати контролю над собою. Але я ніяк не можу взяти себе в руки, хай навіть це й нерозумно.

Та найбільше мені шкода дідуся, бо він не лише втратив свою найціннішу тварину (що її він чекав відтоді, як приїхав до заповідника), але й дуже пригнічений тим, що "Цю рідкісну й надзвичайну тварину мені довірили мої друзі, монгольські вчені. А я пошився в дурні. Так, у дурні!"

Коли я розраджую його, він каже: "Але ж я недооцінив справжній характер цього коня та його наміри. Хотів би я знати, які вони, ці наміри. І що тільки він має на думці?"

Ну от, обоє вони пішли, Бар'юте, і я не знаю, за ким я більше сумую. Тепер ми навіть не знаємо, де нам їх далі шукати. Якось дідусь не витримав, узяв нашу машину й подався на розшуки по всьому Глостершіру, доїхав навіть до Беркшіру, розпитуючи фермерів та місцевих жителів, чи не бачили вони обох наших коней.

Може, вони провалились у якусь стару закинуту шахту? Чи потонули в річці? Або навіть у морі? А що, коли їх убив який-небудь фермер? Чи переїхала машина? А раптом їх упіймали? (Неможливо, ти ж знаєш Таха). А може, заблукали? (Де?) Чи захворіли? Чи їх поранено? Оце й усе, що я можу тобі повідомити. Попри все, ми не втрачаємо надії. Адже Тах упертий і відважний кінь.

Закінчую листа, бо знову розревуся. Вибач мені за все, Бар'юте, сподіваюсь, що ти розумієш, як нам зараз кепсько.

Твій дуже сумний англійський друг Кітті Джемісоп.

P. 8. Коли будуть якісь новини, то негайно напишу. Не наважуюся послати тобі свою фотографію, бо, гадаю, тобі зараз не захочеться мати її.

Кітті.

8

Дорога Кітті!

Нехай твій дідусь не картає себе за втечу Таха, бо Тах все одно втік би, якщо він уже так вирішив. Такої він дикої вдачі. Отож прошу тебе, передай це, будь ласка, своєму дідусеві.

Я певен, що Тах не дасть скривдити твоєї симпатичної маленької Пташки. Коні, коли вони вже спаровані, безмежно вірні одне одному, й Тах боротиметься з усім, що загрожуватиме Пташці, хоча тітонька твердить, буцімто він не може боротися з негодою, автомашинами й нещасним випадком, правда ж? Не думаю, що він загинув. Він надто розумний.

Отож заспокойся і, будь ласка, вишли мені свої фотографії. Мені б так хотілося їх мати.

З найкращими почуттями твій друг

Бар'ют.

P. S. Моя тітонька знайшла кілька книжок ваших популярних уельських письменників Гвіна Томаса та Рі-чарда Левеліна у російському перекладі, які читатиме мені.

Б.

9

Дорогий Бар'юте!

Я не писала тобі, хоч твого останнього листа одержала вже давно (три місяці й двадцять два дні тому). Просто не наважувалася писати, не маючи чого повідомити.

Але тепер я маю новини, хоча сама не збагну, що воли означають. Принаймні після того, як ми багато тижнів не мали новин, ми почали одержувати сотні (дослівно, сотні) звісток з усієї Британії, в яких ішлося про Таха й Пташку. Одні повідомлення надходили від поліції, інші від аматорів диких тварин, фермерів, сільських жителів та інших випадкових людей, які чули про їхню втечу. (Одна газета навіть пожартувала з цього приводу, вмістивши статтю під заголовком: "На Британських островах пропав Дикун"). Дідусь тільки те й робить, що відповідає на телефонні дзвінки або мчить кудись до Ес-секса, Норфолка чи навіть до Шотландії.

Але поки що нам не щастить. Жодне повідомлення не підтвердилося. Лише одна жінка справді бачила їх. Вона розводить курей на своїй фермі недалеко від заповідника, однак ця жінка не знала, що ми розшукуємо Пташку й Таха, поки хтось не розповів їй про це за кілька тижнів після того, як вони зникли.

Вона, мабуть, бачила їх тієї ночі, коли вони втекли. Її збудив гавкіт собак. Гадаючи, що на ферму прокралась лисиця, жінка вибігла надвір з рушницею й ліхтарем. Посвітивши на кіш, де були висівки, жінка побачила, як від коша сахнулося двоє чудернацьких тварин, і пальнула з рушниці. За її словами, вона схибила. Пізніше вже здогадалася, що стріляла по "шотландському поні та ще по якійсь нещасній почварі, схожій на коня". Такими словами вона написала про Таха.

Обоє коней відразу ж зникли в пітьмі. Місіс Джексон (так звуть цю жінку) повідомляє, що один кінь дуже кульгав, хоча не пригадує, котрий

саме. Вона впевнена, що не могла поранити коня так, щоб той ледве пересувався.

Дідусь подумав і сказав: "Мабуть, це Тах, Він поранився, коли пробивав стіну".

Хоча після цієї пригоди минуло кілька тижнів, ми все намагалися довідатись, куди могли далі втекти Тах із Пташкою, але за ними і слід прохолов.

Коли це одного ранку дідусь одержав листа по-французькому від якогось мосьє Фанона, заступника директора зоопарку в Бордо, котрий запитував, чи не міг дикий монгольський кінь, що втік із нашого заповідника, опинитися у Франції. Мосьє Фанон писав, що прочитав про втечу нашого дикого коня в одному з французьких зоологічних журналів. І вирішив написати дідусеві, бо недавно розмовляв з гаврським постачальником (Гавр — французький порт) м'яса для зоопарку, і той сказав, що бачив якогось дивовижного волохатого коня в новоприбулому табуні, який переправляли на бойню з Англії до Кільбефа. Мосьє Фанон твердить, що описаний "чудернацький" кінь скидається на дикого монгола, який почав уже линяти. Він додав, що намагався з'ясувати більше, але це все, що міг розповісти мешканець Гавра.

"Якщо Ви припускаєте, що Ваш дикун міг якимось по-битом добратися до Франції,— писав мосьє Фанон,— я провадитиму пошуки далі. Але тільки тоді, коли Ви певні, що це він, а не інший кінь".

Прочитавши цього листа, дідусь відразу ж послав мосьє Фанону телеграму, де написав, що абсолютно незрозуміло, яким чином наш дикий кінь міг опинитися у Франції. Але дідусь також додав, що цей кінь здатен на все, за винятком переправи через Ла-Манш уплав. Тому він буде дуже вдячний, якщо мосьє Фанон продовжить пошуки, поки сам дідусь з'ясує, як дикий кінь міг потрапити у Францію.

Оце такі останні новини, Бар'юте. Вони вселяють надію і водночас лякають. Якщо це був Тах (і Пташка?), то яке вони мають відношення до коней, посланих на бойню до Франції? (Страшно уявити!) Невже їм кінець? На різниці!

Я просто не можу повірити цьому. Не можу!

Зараз ми чекаємо, що пощастить дізнатися мосьє Фанону й дідусеві. Не знаю, що краще: як дізнаються вони щось чи як нічого не дізнаються.

Місіс Еванс передає тобі найщиріше вітання. "Я ніколи не бачила монголів,— сказала вона днями.— Які вони з себе?" Тоді я показала їй твоє фото, і воно їй сподобалось.

Нарешті надсилаю тобі кілька знімків. На одному ми сфотографовані всі разом. Місіс Еванс спеціально знялася у фотоавтоматі в універмазі Вулворта в Ньюпорті, В житті вона незрівнянно краща і більш домашня. Зате знімки, на яких дідусь, я та Пташка, досить вдалі. Найкраще вийшла Пташка, вона схожа на маленьку гарненьку іграшку, правда ж?

Сподіваюсь на краще майбутнє тощо!

Завжди твій друг Кітті.

P. S. Усі, наші кланяються твоїй тітоньці Сероглі, яка так терпляче допомагає нам листуватись і так гарно пише по-англійському. Значно краще, ніж я. Чи була вона коли-небудь в Англії? Маю надію, що ми колись побачимо вас усіх тут, у нас. Можливо, коли знайдемо Таха й Пташку.

Кітті,

Дорога Кітті!

Дуже давно ти не писала мені, тому я нетерпляче жду новин. Досі не знаю, чи той "чудернацький" кінь на французькій бойні Тах, чи ні. В нашій шкільній бібліотеці я узяв географічний атлас і дуже уважно вивчив його, але не уявляю, як Тах міг потрапити до Франції. Такий дикий кінь, як він, зроду не піде на судно добровільно. Тож хіба це може бути Тах?

Одержавши твого листа, ми все розмірковуємо над цим.. Кожен із нас має свою версію — тато, дідусь, брати, сестра, тітонька Сероглі і навіть мама, котра каже, що ми всі наївні з нашими припущеннями, бо "це, безперечно, Тах". Мама твердить, що їй уже відома таємниця Таха, але нам вона її не розкриє. Моя мама дуже полюбляє маленькі секрети й любить дражнити нас ними. Вона обіцяє втаємничити нас, але тільки в свій час. А поки що розпитувати її марна річ.

Сподіваюся, що вона має рацію. Пиши мені, будь ласка, коли матимеш час.

Вітай місіс Еванс, твого дідуся, Пітера у Воронячому гнізді та Скіпа.

Щиро твій Бар'ют,

P. S. Твої фотографії тепер всі в окремій рамці, яку ми знайшли в одній із старих скриньок. Про рамку просто забули. Вона зроблена з плетеного кінського волосу й колись була частиною якогось релігійного начиння, тепер уже зовсім непотрібного. Як ти гадаєш, чи підходить ця рамка з кінського волосу?

Бар'ют.

Дорогий Бар'юте!

Пробач, що я тебе не заспокоїла, забарившися з відповіддю, але весь час відбувались якісь незвичайні речі. Іноді навіть важко було повірити.

Щоразу, коли я збиралася засісти за листа й викласти останні новини, траплялася нова пригода.

Коли мосьє Фанон написав дідусеві й запитав, чи міг Тах перебратися до Франції (разом із Пташкою?), дідусь вирішив сам розпочати слідство, застосувавши методи славетного Шерлока Холмса (нашого видатного детектива, що помер близько ста років тому).

— Холмс завжди наполягав на тому, щоб насамперед вивчити найочевидніші факти,— заявив дідусь.— Отож припустімо, що Тах справді потрапив до Франції, напевне, з табуном коней, яких переправляють туди на бойні. Тому передусім треба довідатися, чи перевозять так коней з Англії, з якого місця й куди саме.

Одне слово, дідусь об'їздив усе південне узбережжя і всюди розпитував людей. Він писав десятки листів, безупинно комусь телефонував, аж поки нарешті дізнався, що старих, ослаблих коней справді відправляють з Англії та Ірландії на бойні Франції та Бельгії. Якось я повернулася додому зі школи (в мене великі успіхи з географії відтоді, як я зацікавилася Монголією, і тепер я багато знаю про твою країну) і застала дідуся на підлозі в кабінеті, обкладеного з усіх боків географічними картами.

— Ну от,—мовив він,—здається, я вже можу простежити, як це сталося. У Ньюбері живе гендляр кіньми на ім'я Спек, який їздить по країні двома великими вантажними машинами і скуповує старих шкап, а також цілком здорових коней та поні для боєнь. Деякі фермери, що живуть у районах торф'яних боліт, розповідають, що диких поні хтось виловлює вночі цілими десятками і вивозить грузовиками. Отож щомісяця в Спека набирається табун близько двадцяти п'яти голів.

— Щомісяця? — здивувалась я.

— Щомісяця!

— Для боєнь?

— Так. Але Спек, купуючи коней, нікому не признається, навіщо він їх купує. І зі мною він не захотів розмовляти. Однак я говорив з одним різником, який постачав кінське м'ясо для собачого корму, то він присягається, ніби цей Спек з Ньюбері відправляє щороку до Франції та Бельгії щонайменше п'ятсот коней, І, за його словами, іх ділять на дві групи: старі шкапи, яких забивають на корм тваринам (котам, собакам та мешканцям зоопарків), і молоді здорові коні, що йдуть на харч. Конину споживають французи й бельгійці, і продається вона в м'ясних крамничках під назвою "Шеваліп" — конина. Ось туди й надходить м'ясо молодих коней та поні,

— Ти гадаєш, це сталося з Тахом і Пташкою? — спитала я.

Можливо, Кітті. Цілком можливо. Тому тримайся!

Він мусив так сказати, і хоча я не заплакала, стримавшись заради дідуся, одна сльозинка все ж капнула в цукерницю (ми саме вечеряли).

Але як же їм вдалося затягти Таха на машину чи па пароплав? — спитала я.— Вони б ніколи не змогли зловити чи втримати його. Він би просто сказився.

— Ти пригадуєш, як місіс Джексон казала, що один з двох коней, які забрели на її пташиний двір, сильно кульгав?

— Пригадую.

—— Можливо, Тах так страшно поранив собі ноги, пробиваючи мур, що ледве дибав. Він добрався, мабуть, до Екомура чи Дартмура, і його впіймали разом з іншими поні. А кульгавого його легше було стриножити.

— Однак він би опирався.

Навряд. Він би хутко збагнув, що пручатися марно. В кожному випадку, я повідомлю про все це мосьв Фанону, й нам доведеться тільки почекати на його відповідь.

Чекати довелося недовго, бо мосьє Фанон теж не сидів, склавши руки, і він написав нам про те, що вияснив, Ось переклад його листа, зроблений дідусем:

"На минулому тижні я покинув Бордо, щоб з'ясувати справу з чудернацьким кудлатим конем, що був у табуні, привезеному на бойню в Кільбеф. Зі мною до Кільбефа поїхав і постачальник конини для зоопарку, який перший розповів мені про цього диво-коня. Звичайно щоп'ятниці він дістає на кільбефській бойні м'ясо для наших тигрів та левів. Я гарненько розпитав його приятелів на бойні, і вони мені розповіли, що справді було двоє поні: "страшенно негарний низькорослий жеребець і маленька кудлата циганочка (шетландка)". Дуже важливо, беручи до уваги Вашого листа, професоре, що "негарний низькорослий жеребець" дуже кульгав і "циганочка", кобилка, не відступала від нього ні на крок,

Таким чином, мабуть, то був ваш дикий монгольський кінь зі своєю подружкою, шетландкою".

Це був тільки перший лист мосьє Фанона, але тепер дідусь уже знав напевне, що мав рацію. Тах дуже поранився, тікаючи з заповідника, і на якийсь час затаївся серед ексмурських поні. Там його зловили й вивезли нишком разом з іншими. Потім, очевидно, їх усіх повантажили на судно й привезли до Гавра. Тах усе ще кульгав, а Пташка не відходила від нього, тому їх і заарканили разом.

Припустімо, що так. Але що сталося на кільбефській бойні? Ось що пише про це мосьє Фанон у своєму другому листі:

"Коли я став з'ясовувати дальші подробиці, ніхто не міг згадати, чи забили "чудернацького кудлатого" жеребця або його подругу. Різники

пам'ятають цю партію, але ніхто з них не міг згадати наших утікачів, попри детальний опис. І все-таки мені пощастило встановити, що двоє поні побували в останньому загоні, звідки коней беруть на забій. Питання стоїть так: чи могли різники запам'ятати якогось окремого коня? Гадаю, могли, бо вони самі призналися, що кожний забитий кінь, ба навіть вираз його очей залишається, на превеликий жаль, у пам'яті.

Отож я дійшов висновку, що ні монгол, ні шетландка далі цього загону не потрапили. Тоді де ж вони? Що з ними сталося? Може, вони втекли? Чи хтось забрав їх? Запитань назбиралося чимало.

Я почав ставити ці запитання, професоре Джемісон, усім, хто працював на бойні, і нарешті з'ясував, що однієї ночі втекло троє поні (а не двоє) , встругнувши таке, чого коні звичайно не роблять. Один з них якось примудрився викопати яму під огорожею, і вся трійця (третій: був гнідий) проповзла під огорожею, мов собаки".

Коли дідусь прочитав ці рядки, ми хором вигукнули: "Це, звісно, Тах!"

Проте наведу далі листа мосьє Фанона: "Бойні розташовані на далекій околиці Кільбефа, тому, стоячи біля загорожі, під якою проповзли коні, я спробував визначив ти, в якому напрямку вони могли вирушити. Знаючи, яким хитрим стає монгол, коли йому треба сховатись, я обрав шлях, який пролягає через гайки, понад річкою та через лани цукрового буряка. І от я пішов у цьому напрямку, розпитуючи по дорозі фермерів та жителів сіл, чи не бачили вони наших поні. Нарешті я зустрів сільського листоношу, котрий якось удосвіта ходив полювати й побачив трьох поні на узліссі, кілометрів за двадцять від Кільбефа. Зауваживши його, коні втекли, але один із них ("потворний низькорослий пігмей", за його словами) міг пересуватися лише на трьох ногах, тягнучи одну задню,

А все ж, розповідав листоноша, вони бігли надзвичайно швидко й зникли в лісі, перш ніж я дістався до того місця, де їх побачив".

Дідусь ляснув себе по колінах і сказав: "Зовсім непогано". Й відразу ж заходився пакувати речі, щоб негайно їхати до Франції. Ми обоє були страшенно раді й вірили, що вернути наших коней додому це тепер лише питання часу.

Але я ще не закінчив з листом мосьє Фанона: "Коли я запитав листоношу, чи повідомив він кому-небудь про цих поні, він відповів, що здогадався, що коні втекли з бойні, однак, хоч сам із спортивного інтересу полює на птахів та кроликів, він не хоче допомагати комусь вертати коней на бойню. Отож він нікому нічого не сказав. Листоноша додав також, що й мені не сказав би нічого, якби не чув, що один кінь був дуже цінний і якщо їх спіймають, то, можливо, він одержить винагороду".

— Авжеж, — похопився дідусь, — Я зовсім не подумав про це. Звичайно, треба призначити винагороду. Не менше як сто фунтів стерлінгів...

А зараз, друже Бар'юте, про те, що було далі: мосьє Фанон простежив дорогу поні ще на п'ятдесят кілометрів; прямували вони на південний схід і йшли, очевидно, вночі. Потім він загубив їхній слід. По той бік річки Лот ніхто їх не бачив, і жодних звісток про них не надходило.

"Усе, що я міг зробити після марних пошуків, — пише мосьє Фанон, — це попередити національну жандармерію й повернутися до своїх обов'язків у Бордо. Я написав ученим і лісникам в Аї і Провансі, Ліоні, Авіньйоні, Арлі, Німі та Везон-Ромені із проханням пошукати наших трьох мандрівців. Сподіваюся, що це допоможе. В усякому випадку я залюбки зустріну Вас і зроблю все, що зможу. Я теж радо проведу Вас до річки, де їх бачили востаннє",

Оце і всі на сьогодні новини, Бар'юте. Обоє вони живі, хоча Тах поранений. Але дідусь запевняє, що нога в Таха швидко загоюється, якщо вони змогли забратися так далеко і так хутко пересуваються. А тепер з ними ще одна лошичка-поні — гніда.

— Тах, певно, хоче дорогою зібрати собі цілий табун,— пожартував дідусь. До речі, я давно вже не бачила його таким щасливим. Він майже не всміхався відтоді, як Тах і Пташка втекли, а тепер знову дражнить мене, ляскає себе по колінах і приказує: "Незвичайний кінь! Дивовижна тварина!"

Завтра він їде на пошуки до Франції. Я благала його взяти мене з собою, але він не дозволяв мені пропускати школу навіть на тиждень, хоча в мене гарні оцінки, особливо з англійської мови, географії, історії та французької мови. От якби замість французької вивчати монгольську! Я намагаюся вивчати граматику, що її прислала тітонька Сероглі, але я погано запам'ятовую, якщо нема кому відповідати вголос. Тому мені потрібні ти й тітонька Сероглі, щоб слухати й допомагати мені і навіть сміятися над моїми помилками. Я спробувала на місіс Еванс але вона так сміялася над монгольськими словами, які я намагалась вимовити, що я теж розреготалась, і ми обидві сміялися до знемоги. Місіс Еванс вважає, що ви всі страшенно мудрі, коли вмієте говорити по-монгольському.

Поки що все. Я страх як втомилася. Пишу в ліжку пальці вже потерпли... почерк жахливий... Скід уві сні ганяє котів і кумедно, пискляво дзявкає. До побачення.

Твій дуже сонний, проте щасливий друг

Кітті Джін Джемісон (це моє повне ім'я)

P. S. Якщо ти пришлеш мені платівку якого-небудь сучасного монгольського естрадного співака, я надішлю тобі когось із наших — Тома Джонса, "Ролінг Стоунз", Пінка Флойда чи кого захочеш.

Кітті.

10

Дорога Кітті!

Я дуже вдячний тобі за те, що ти нарешті відповіла мені, і "розвіяла мою тривогу" за долю Таха й Пташки; Це дуже кумедний вираз, якщо його перекласти на монгольську мову, я ніяк не міг насміятися. По-монгольському ми кажемо: "Спасибі, що дав мені води". Але я вірив, що Тах і Пташка не загинуть на бойні.

Сподіваюся, що Тах не покалічився. Для коня пошкодити ноги смертельно небезпечно. Буває, що дикий кінь з пораненою чи зламаною ногою ще якось дибає, але зрештою геть виснажується, падає і не може більше звестись, А потім помирає. Сподіваюся, що Тах у кращому стані

Якщо він пошкодив тільки копита, то, безперечно, все буде гаразд.

Я хочу тобі сказати, Кітті, що ти тепер дуже знаменита в наших краях. Усі тепер знають про твої листи і часто збираються громадкою в нашій юрті (у нас зараз літо), щоб послухати тітоньку Сероглі, яка перекладає твої листа на монгольську мову. Так минають цілі години, бо кожен говорить, чи сперечається з приводу того, що ти написала. Старі люди здебільшого мовчать або кажуть "чшш!", але решта висловлюють свої міркування. Моїй мамі дуже подобаються твої листи, і вона завжди притакує, ніби знає наперед про все, що мало статися.

Вона все ще ніяк не хоче розкрити нам свою знамениту таємницю про Таха, хоча я й просив тітоньку Сероглі випитати в неї. Якось уночі я чув, як тато й мама сміялись, і здогадався: вони сміялися з того, як мама нас усіх піддражнює. Вона любить усіх розігрувати. Проте рано чи пізно я витягну з неї цю таємницю, і вона розсміється точнісінько так, як це робить твій дідусь.

Серед тих людей, які уважно слухають твої листи, два зоологи з Улан-Батора. Твій дідусь повідомив їм про втечу Таха, але вони не знали подробиць. Слухаючи твої листи, вони навіть занотовують дещо для себе.

— Кітті теж варто подумати, чи не стати їй зоологом, як і ти вирішив, — сказала мені якось тітонька Сероглі.

До нас увесь час приїздять зоологи, щоб постежити за диким табуном, і в нас тепер є з десяток спеціальних маршрутів у гори на п'ять спостережних пунктів, якими вчені можуть користуватися, не тривожачи табуна. Минулі канікули я допомагав нашому другові Гріту вибирати ці нові гірські маршрути. Ти пам'ятаєш Гріта? Він тепер став справжнім табунником.

Тим часом дикий табун спокійно живе собі в наших горах, не здогадуючись про те, який інтерес викликає. Зараз у ньому нараховується 26 голів, однак я гадаю, що десь є ще п'ятеро. Коли я вперше побачив табун, то нарахував у ньому 35 голів разом з тими чотирма, яких вивезли. Отже, повинно було лишитися 31, а не 26. Тому я розшукую п'ятьох коней, яких не вистачає, і певний, що знайду їх.

Тепер про Таха. Ми нетерпляче очікуємо звістки про те, що ви нарешті спіймали його. А що це за третій кінь? Тах, мабуть, думає, що він зможе зібрати свій власний табун навіть у Європі. Але Гріт каже, що це не так смішно, як здається, бо дикі коні протягом тисячоліть блукали по всій Європі, переходили з Європи в Азію, з Франції до Китаю, володіючи всією цією територією.

І все-таки нам не вистачає Таха в табуні. Їм усе ще бракує доброго провідника в горах і майбутнього жеребця-ватага, який був би розумним та рішучим. Деякі з молодих жеребців починають робити виклик старому ватажкові, але вони не такі кмітливі, розумні й сміливі, як Тах. Тому прошу тебе, не забудь написати відразу, як тільки ви його спіймаєте.

Твій друг Бар'ют.

P. S. Тітонька Сероглі запевняє, що читання твоїх листів, а також переклад того, що прошу написати я, дуже; допомагають їй в

англійській. "А чому ти сама не напишеш Кітті про це? — спитав я. — Чи не додаси кілька рядків від себе?" Проте тітонька Сероглі відповіла, що| якщо вона писатиме від себе, це зіпсує наші листи, і то-| му вона просить мене просто подякувати тобі за допомогу.

Б.

Дорогий Бар'юте!

У нашому листуванні знову була перерва, але зараз у мене все болить, бо я впала на схилі гори, де ми любили гуляти з Пташкою. Я замріялась, розшукуючи жайворонячі гнізда (звичайно, не для того, щоб руйнувати, а щоб просто подивитись), спіткнулася й покотилась униз по схилу і геть уся побилася. Думала, що вже кісточок не позбираю.

Але початок, як каже дідусь, повинен бути спочатку. Ти пригадуєш, дідусь поїхав до Франції, щоб обов'язково привезти назад Таха. Цілих два тижні він шукав слідів або знаку коней, однак тільки в останні два дні йому пощастило з'ясувати, в якому напрямку пішла наша трійця. Проте він так і не дізнався, куди вони запропали, і повернувся додому вкрай розчарований.

— Просто не віриться, — каже він, — щоб троє коней, причому один з них дикий, десь поділись у Франції. Я певен, що це Тахові витівки. Напевне, вони ховаються вдень, а йдуть уночі. Але я й досі не второпаю, як це в нього все виходить.

Дідусь походжає по кімнаті, голосно обурюється, клацає пальцями, куйовдить собі чуба, й сперечається сам із собою.

— Кінський детектив, ось хто нам конче потрібний, — заявив він учора.— Але тому, що найняти його нам не по кишені, доведеться покластися на здібності мосьє Фанона.

Дідусь розповідає, що мосьє Фанон скидається на маленького тер'єра: "На зріст він не вищий п'яти футів двох дюймів і такий жвавий та непосидючий, що я ледве встигав за ним. Коли він починає розпитувати людей, то можна подумати, що для всіх вирішується питання життя або смерті. Він не відступає навіть тоді, коли люди твердять, що їм нічого не відомо. Він струшує їхній мозок, наче тер'єр, який струшує пацюка, і домагається від них дечого. Звичайно, йому страшенно хочеться зловити Таха".

Отже, всім, що ми тепер знаємо, ми зобов'язані нашому новому другові мосьє Фанону, котрий вважає, що Тах поводиться так з певною метою. Не знаю, що він має на увазі. Можливо, ти, Бар'юте, розгадаєш його слова, коли прочитаєш повністю його листа. Ось він.

"Здається, ніби дикий кінь ходить не по прямій. Він іде зигзагами, наче вітрильник, який міняє галс, щоб потім вирівняти курс. Тах має свій напрямок; скажімо, я відкрив, що він увесь час простував на південний схід і добувся нарешті до Камарга. Камарг, як відомо, один з найбільших заповідників на півдні Франції, а також єдине місце в Європі, де гуляють попаски кінські табуни. Там же водяться і славетні камаргські поні. Здебільшого там сухі піски, місцями трапляються болота, проте чимало й солонцевих рівнин, що їх так полюбляють монгольські дикі коні.

Ось у самому серці Камарга син табунника й угледів трійцю коней. Якби він знав, що то були за коні, то давно б їх заарканив. Але здалеку вони так скидалися на ка-маргських поні, що він спершу не звернув на них ніякої уваги. Цей хлопець був одним з місцевих табунників, що об'їжджали віддалений куточок Камарга, там, де висохле болото живилося щедрими водами одного з ставків. Кілька тижнів, можливо, навіть місяць, він постійно бачив "химерних камаргських поні", які паслися з різними кіньми його власного табуна, Але табунникові не пощастило наблизитися або добре роздивитись і визначити, що це були за коні.

Та коли якось його попросили заарканити чотирьох стригунців і він рушив через болота, щоб підійти до табуна ззаду, то побачив незвичайну сутичку між "розлюченим маленьким поні, схожим на мавпу", і місцевим— жеребцем, що був куди більший за свого дрібного суперника. Інакше кажучи, Ваш дикий монгольський кінь бився з камаргеьким жеребцем.

Цей хлопець розповів мені, що зроду не бачив такої дивовижі. Камаргеькі коні відомі своїм лихим норовом. Але цей "мавпа-ноні" геть побив грізного камаргського огаря і навіть не дав йому втекти або припинити сутичку, як це роблять камаргєькі коні, коли ясно, хто буде переможцем. Очевидно, дикий монгол бився, захищаючи свій маленький гарем (Пташку й гніду), але змагався на смерть, і скоро камаргцеві стало непереливки. Монгол збив його з ніг і вже лагодився добити копитами, коли над'їхав хлопець.

Тоді дикий кінь напав на табунника та його коня, вкусив коня і не відстав би, якби табунник не схопився за батога, що, мабуть, вразило монгола, і він лише тоді побіг геть. Більше хлопець його не бачив.

На превеликий жаль, професоре, я згаяв у Камаргу цілий тиждень, сподіваючись знайти їх. Ночував з циганами й табунниками, ходив по селах. Проте монгол зі своїм табунцем зник.

Наступну звістку я дістав з жандармського поста в Трасі, що розташований кілометрів за двісті далі на схід. Майстер, який обслуговує лінію високої напруги, прокладену через гори, став свідком того, як на галявині в сосняку довго пустували троє поні. Та коли я за два дні прибув до Граса, мені сказали, що все відбувалося три тижні тому. Знову я відстав на кілька тижнів.

Нарешті я отримав ще одне повідомлення з застави на італійському кордоні під Соспелем.

Офіцер цієї застави повідомляв, що він та двоє його солдатів помітили трьох невеличких коників, які долали дуже крутий схил на самому кордоні. Солдати відкрили по них вогонь, щоб перевірити далекобійність своїх автоматичних карабінів. При звуках пострілів один кінь просто сказився, він бігав угору і вниз по схилу й підганяв решту, збуджено підштовхуючи їх. Офіцерові здалося, що один кінь хотів повернути назад, але цей скажений став дибки її замахав передніми ногами в повітрі біля нього, і скоро вся трійця зникла в корковому дубняку на італійському боці.

Звичайно, професоре, я вестиму пошуки й далі, але навряд щоб я зміг багато зробити в Італії. Кордон — моя офіційна межа. Я спробую зв'язатися зі своїми численними колегами в Італії і сподіваюся, що Би зробите те саме. Найважливіше зараз для нас — це визначення напрямку, що його обрав дикий кінь. Повідомте мені, будь ласка, коли Ви щось довідаєтеся від наших італійських колег".

Оце поки що всі новини, Бар'юте, що їх ми отримали від мосьє Фанона. Дідусь розглядає карту й порпається в міжнародних довідниках, щоб з'ясувати, хто з науковців чи зоологів міг би нам посприяти в Італії.

У мене пальці вже так затерпли, ніби я писала по дереву грубим цвяхом. Я вже навчилася друкувати на машинці, але ще не дуже швидко. Принаймні мої думки випереджають мене, отож друкувати було б повільніше.

Місіс Еванс учора сказала мені: "Якби ти мала голову на плечах, а не за десять миль попереду, ти б не впала з тієї гори і не поранилася б".

Мабуть, її правда. Я просто безнадійна. Мені вже давно пора спати. На добраніч!

Твій непосидющий друг

Кітті.

P. S. По-моєму, таємниця твоєї мами про Таха просто чарівна. Мамині жарти такі милі. Я певна, що неодмінно розігруватиму своїх дітей, якщо вони в мене будуть. Хоча це важко уявити.

К.

Дорога Кітті!

Тобі, мабуть, буде цікаво дізнатися, що ми зрештою умовили маму розкрити нам свого таємницю про Таха. Коли тітонька Сероглі читала твого останнього листа, мама, як завжди, сиділа, похитуючи головою, і все ахала й охала, ніби все знала наперед. Це так обурило мого дідуся, що він зупинив тітоньку Сероглі й сказав:

— Керо (так звуть мою маму), ти не повинна критися від нас зі своєю таємницею. Якщо ти знаєш усе, що відбувається з цим конем, ти повинна сказати нам, звідки тобі це відомо. А то ми погано думатимемо про тебе,

Дідусь мій дуже старенький (власне, він мені прадідусь) і думав по-старому. До того він ще й забобонний, і всілякі загадки, й таємниці йому не до вподоби. По-моєму, він їх побоюється.

Тоді мама, не бажаючи бути непоштивою і щоб не завдавати прикрості дідусеві, вибачилась.

— Це дуже просто, баба (дідусю),—промовила вона поважно, хоча очі її сміялися. — Наш дикий кінь іде додому.

— Що?! — вигукнули ми спантеличено.

Він іде додому, повторила мама.— Він поклав собі вернутися в рідні гори. Ось що мені відомо, баба. І тому я певна, що він ніде не зупиниться, не затримається й подолає усі перешкоди. Тому не переймайся цим. Оце й усе, що я знаю.

Звичайно, відразу всі закричали навперебій, і що тоді почалося! Дістали карту світу, розклали її на килимі і обступили з усіх боків. Ми показали мамі, що коли Тах прямує додому, то йому доведеться пройти цілу Європу та Азію від Атлантичного океану до Тихого, подолати тисячі кілометрів, Але на маму це не справило ніякого враження, і вона твердо повторила: "Наш дикий кінь іде додому! "

Ти можеш повірити цьому, Кітті?

Взагалі я мушу признатися, що коли якась думка западе мені в голову, її страшенно важко позбутися. І все ж я навіть не зважуюся думати про це. І досі ще не спитав Гріта, що він гадає. Цікаво, що скаже твій дідусь з цього приводу? Мені дуже хочеться дізнатися.

У кожному разі, мамині піддражнювання не припинилися. По-моєму, вона зараз вигадує ще якусь нову таємницю, Я вчуся плавати в ставку, який зробили біля річки. Досі не знав, що плавання насправді є проблемою гідравліки. Так каже мій брат, який учиться на інженера. Але він теж не вміє плавати, дарма що знає гідравліку.

Напиши мені, що думає твій дідусь. А я нічого не скажу про те, що думаю, поки не одержу твоєї відповіді.

З привітом Бра'ют.

P. S. Чи ти граєш у шахи? Минулого тижня я грав з Грітом, доли ми пасли табун, і він запропонував, щоб ми з тобою організували англо-монгольський шаховий турнір.

Б.

Дорогий Бар'юте

Коли я прочитала твого листа дідусеві й він дізнався про здогад твоєї мами про Таха, він плеснув себе по колінах і вигукнув; "Дивовижна жінка! Авжеж, вона має слушність. Безперечно, дикий кінь іде додому. Я сам про це міркував, але тому, що я дивився з наукової точки зору, то не міг цього припустити. А мати Бар'юта відразу попала в саму ціль".

Хоча це зовсім неймовірно, Бар'юте, але в цьому розгадка!

— Можна навіть помітити, — вів далі дідусь, — що Тах обирає найкращий з усіх можливих шляхів. Мабуть, у нього дуже сильний інстинкт усіх його предків, що колись вільно блукали безкраїми просторами Європи та Азії.

— Але ж за скільки часу він зможе дістатися до своїх гір? — спитала я в дідуся, все ще не вірячи.

— Хтозна. Рік. Два. Можливо, й більше.

Така дідусева відповідь, Бар'юте. Він вірить у це. Як і ви ми дістаємо карту світу й намагаємося визначити маршрут, який обере Тах. А поки що я не знаю; чи сподіватися на те, що Тах зуміє цілий рік уникати людей і нарешті дістанеться до ваших гір, чи на те, що його невдовзі переймуть і повернуть нам разом із Пташкою.

Звичайно, я думаю про Пташку та гніду, яка з ними. Адже обидві вони свійські коні. А якщо вони підуть слі-дом за Тахом, то, напевне, загинуть від виснаження задовго до того, як дістануться до Монголії.

Ну, хай би там що, а дідусь написав до зоопарків та науковців у Турині, Мілані, Венеції й Трієсті. Він також написав мосьє Фанону й

запитав його, чи згоден він з думкою твоєї мами. Дідусь переконаний, що мосьє Фанон з самого початку думав так само.

А ти чого сподіваєшся, Бар'юте? Що Тах добереться до рідних гір? Чи що його переймуть і повернуть нам? А що буде з Пташкою? Я весь час думаю і турбуюся про неї.

Тепер до дальших подій, хоча тільки небесам відомо, що ще може трапитись.

Завжди твій щирий друг Кітті Д.

P, S. У шахи я грати не вмію, але дідусь обіцяє навчити мене. Місіс Еванс вважає, що з мене досить уроків та занять у школі, однак дідусь каже: "Дурниці".

P. P. S. Мені здається, я таки хочу, щоб Тах добрався до своїх гір, але не знаю, чого я хочу для Пташки. Аби тільки вона не загубилася, не покалічилася, не залишилася одна в чужому краю.

К.

11

Дорогий Бар'юте!

Ти не уявляєш собі, як важко було відшукати сліди відчайдушного переходу Таха, Пташки й гнідої на схід. Ми одержали найхимерніші звістки від різних людей з Європи, і коли нам нарешті переклали їх з французької, італійської та німецької, мені довелося кілька годин сортувати їх у дідусевому кабінеті. Отож нам тепер відомо, що з ними сталися принаймні три моторошні пригоди одна за одною.

Винний у них Тах. Він не зупиняється ні перед чим. Ми тепер знаємо, що він знову був тяжко поранений і навіть, можливо, конає. Але він і надалі ні перед чим не зупиниться, і можна тільки гадати, чим це все закінчиться,

Перша біда сталася з ними в Італії. Про це повідомив нам мосьє Фанон (наш "детектив"). Його начальство в бордоському зоопарку дозволило йому вирушити до Італії, оскільки всім їм було цікаво знати, як така дика тварина може вижити й пройти через безліч автострад, ферм, міст і сіл. Мосьє Фанон твердить, що визначити, як Тах перетнув Францію, було неважко. Він просто тримався у приморських Альпах. Але в якому становищі опинилися троє коней в Італії, де так багато сіл і доріг, де повно людей, які не дадуть бездоглядним коням ходити попасом?

І от мосьє Фанон спершу визначив їхній шлях в Італії, розпитуючи дорогою водіїв вантажних машин. Деякі з них бачили загадкових тварин уночі на узбіччі. Оповіді шоферів привели його до циганського табору під Вероною, а Верона розташована на їхньому шляху через північну Італію.

"Нікому точно не відомо, коли це сталося, — пише мосьє Фанон. — Проте циганам, хоч вірте, хоч не вірте, пощастило зловити дикого коня".

Цигани ті були водовозами і їздили по країні, пропонуючи свої послуги в селах і на фермах як поливальники садів, виноградників, городів. Користувалися вони віслюками та кіньми, а жили в полі у фургончиках та старих обшарпаних кибитках. Були в них й інші тварини — кози, собаки і навіть мавпа.

Якимсь чином, Бар'юте, цигани помітили трьох бродячих коней, що ховалися в лісі під Вероною. Як вони розповідали, коні намагалися обійти великий канал, що трапився на їхньому шляху. Це була зручна нагода, щоб упіймати всіх трьох. Цигани влаштували дротяні пастки на тій стежці, котрою, як вони помітили, йшли коні Тоді якось уночі вони

підстерегли коней і наполохали їх вогнем смолоскипів і торохтінням чайників.

Пташка і гніда відразу ж заплуталися в пастках і попадали. Але Тах не розгубився, перескочив через дріт і втік. А Пташка із гнідою попали в полон.

Потім цигани загнали Пташку та гніду в тимчасовий загін, огороджений мотузками, гадаючи, що цього достатньо. Але вночі з'явився Тах почав збивати мотузяну огорожу. Цигани повибігали й хотіли спіймати його, але як тільки вони наближались, він кидався на них. Цигани були просто приголомшені — такого коня вони зроду не бачили. Тах пробрався в загін і вивів Пташку, Потім він вернувся по гніду, яка чомусь не дуже хотіла йти. Тоді Тах почав хвицати й штурхати її, спонукуючи бігти.

Побачивши, що вони втрачають усіх трьох коней, цигани примудрилися заарканити гніду. Але Тах напав на арканника. На жаль, цигани цього разу чекали нападу, один із них ударив Таха молотком по голові, і Тах упав.

Ух! Мені важко про це писати, Бар'юте. Напевно, це було жахливо.

Але, як розповідає мосьє Фанон, цигани знають своє діло і такий удар не завдає великої шкоди коневі. Однак Тах залишився лежати непритомний на землі, а Пташка й гніда втекли.

Коли Тах отямився, він лежав стриножений в загоні, огородженому колючим дротом, і перше, що зробили цигани, — облили його з цебра холодною водою. Й поливали його водою щоразу, коли він поривався встати й напасти на них,

Гніда утекла зовсім, здавалося, що вона була рада дременути від Таха, а Пташка залишилася. Щоночі вона приходила до колючого дроту, іржала й била копитами.

Звісно, цигани пробували її знову перейняти, але тепер Пташка була хитріша й обминала всі пастки, зникаючи в пітьмі,

(Бідолашна Пташка! Але я дуже рада, Бар'юте, що вона залишилася з Тахом і не покинула його).

Цигани будь-що намагалися приручити Таха, проте не знімали з нього пут, бо добре знали, що він нападе на них або спробує перескочити через колючий дріт. Вони прив'язували йому на спину бурдюки з водою, але він кусався, брикався, качався по землі, скидаючи з себе всю поклажу.

Цигани й далі поливали Таха водою, вони хотіли приборкати його та ще мали надію, що він звикне ходити з мокрою ситою,— адже вони планували зробити Таха водовозом. Власне, вони не були жорстокими. Але їм треба було мандрувати далі. Вони зв'язали Таха, мов курча, поклали в фургон і повезли. На щастя, вони не могли перевезти на колесах усіх своїх кіз, віслюків, собак та коней і гнали їх по дорозі. А Пташка ночами йшла слідом на безпечній відстані, не покидаючи Таха в біді.

Цього разу цигани отаборилися біля річки. Вони знову спорудили з колючого дроту загін і затяглії туди Таха, залишивши зв'язаними тільки задні ноги. Та от якось уночі, коли йшов дощ і цигани відсиджувалися в кибитках, вони почули, як жалібно заіржав кінь. Вискочивши надвір, вони побачили, як Тах скакав геть, з його грудей звисав колючий дріт, за ним волочилися два прив'язаних кілки.

Коли цигани запалили вогонь, то побачили, що Тах силкується звільнитися від страшного колючого дроту, а пута на його задніх ногах

були порвані. Вони не кинулися навздогін, певні, що з цим дротом він далеко не забіжить, і навіть потерпали, щоб не зробити гірше, бо він був увесь у крові й сильно накульгував. Але зв'язаний ї поранений він кидався на людей, коли ті наближалися, намагаючись укусити або брикнути. Тоді вони стали чекати, поки Тах звалиться з болю або зачепиться за що-небудь. Так він тягнув дріт за собою десь із півкілометра.

Та ось Тах натрапив на глибоку канаву, що тяглася вздовж путівця, і цигани сподівались, що тут він і попадеться в їхні руки. Де там. Попастися міг будь-хто, але не Тах. Очевидно, він мучився від страшного болю, але наддав ходи і перемахнув через канаву разом із дротом

і кілками. Канава була така глибока, що все начеплене на ньому зненацька відчепилося й упало вниз. Вражені цигани ще встигли побачити, як Тах, накульгуючи, разом із Пташкою йшли курним шляхом. Поки цигани лаштувалися й запрягали коней, щоб кинутися за ними слідом, Тах із Пташкою зникли в пітьмі. Тільки їх і бачили.

Тебе, звичайно, цікавить доля маленької гнідої. Її піймали за тридцять кілометрів од табору і повернули циганам, а ті зробили її водовозкою. Це краще, ніж потрапити на бойню, еге ж? І я дуже рада, що Пташка залишилася вірною Тахові і втекла разом з ним.

Так завершилася їхня перша пригода, внаслідок якої Тах так постраждав, що ледве міг іти. Але він не зупинився. Він простував додому, Бар'юте, прямуючи на схід. Весь час на схід. Навіть незрозуміло, як йому взагалі вдавалося йти в такому стані, але вір чи не вір, а він і Пташка перейшли Італію і дісталися до Австрії, де з ними скоїлося друге лихо.

Цього разу вони натрапили на лісника з рушницею.

Як на мене, їм просто не пофортунило. На гірському кордоні між Італією та Австрією жив старий пастух, який мав стадо овець і кіз.

Прикордонний дозір там не дуже суворий, і тому дід міг спокійно пасти своє стадо то на італійському, то па австрійському боці. Сам він був австрійцем, але дехто з його родичів жив в Італії. Так часто буває в горах. Горяни вважають гори своїм домом і знають усі стежки.

Одного вечора, женучи своє стадо до Австрії через дуже круті пагорби, прямуючи на схід, він відчув, що слідом ідуть якісь дикі тварини. Згодом він розповідав професорові Шмідту (а той уже написав про все дідусеві), що не міг збагнути, які тварини йшли за ним. Ведмедів тут не бачили вже років з шістдесят, а вепрів давно перестріляли. Однак вовки водилися, і, побачивши, як хвилювалися собаки, старий пастух подумав, що це, мабуть, вовки. Але напевно він знав тільки одне: хтось брів за стадом і його тварини дуже непокоїлися, як і він сам.

("Ще трохи, і він опиниться у країні страхітливого чудовиська Дракули, — сказав дідусь. — Старий пастух до смерті боявся залишатися в горах уночі". Гадаю, ти чув про Дракулу? Я терпіти не можу цих фільмів-жахів, а ти?)

Старий пастух гнав у темряві своє стадо, шкодуючи, що через дзеленчання дзвіночків на шиях у кіз він не може чути, іде хтось позаду чи ні.

Нарешті на гребені гори він зміг розгледіти тих, що йшли за стадом. Почувши протяглий крик, подібний до іржання, він озирнувся і в місячному сяйві побачив двох кошлатих диких звірів, але не визначив, що то за звірі. Ти ж знаєш, Бар'юте, що Тах і Пташка невеличкого зросту, а в тій частині Європи таких маленьких коней не водиться. Вони здалися пастухові кудлатими й дикими, до того ж Тах за звичкою тряс головою. Отож старий пастух і подумав, що це здоровенні вовки, і так злякався за стадо й за себе (і я його не осуджую), що, покинувши стадо, мерщій подався по альпійському схилу до хатини, де мешкав австрійський лісник.

— Вовки! — закричав дід, коли лісник спитав його, що сталося (була година ночі). — Беріть рушницю та хутчіш, адже я залишив стадо на собак.

Лісник не дуже повірив дідові, дарма що голодні вовки з Італії часом появлялися в цьому куточку Карінтії і навіть нападали іноді на людей. Лісник узув чоботи, натягнув зелену формену куртку та капелюха, взяв рушницю і поквапився в пітьму за старим козопасом.

Козопас побоювався, що застане своє стадо в паніці, а посеред нього — кількох вовків. Але він побачив, що стадо збилося докупи в улоговинці, а собаки оточили його й тривожно вищали. Ніяких вовків не було, як не було і винуватців переполоху — Таха й Пташки.

Але з неспокійної поведінки овець та собак лісник збагнув, що десь поблизу дикі звірі і, повіривши нарешті дідові, заходився шукати вовків, а козопас погнав стадо вперед, кваплячись покинути небезпечне місце.

Я спитала дідуся, чому Тах пішов за пастухом та його стадом. Дідусь вважає, що Тах, долаючи крутий перевал, пішов за вівцями й козами, скоряючись своєму дикому інстинкту; дикі тварини взагалі часто так роблять. Тах із Пташкою ішли на віддалі за стадом, і саме тоді лісник помітив їх у місячному сяйві. Він був вражений їхнім виглядом. Він не знав, що це за тварини, але вирішив, що дикі й тому небезпечні.

Лісник причаївся зі своєю рушницею за валуном, там, де стежка звужувалася, пролягаючи між скелями. Тої миті, коли "звірі" з'явилися на стежці, він пальнув у одного з них. І в ту ж секунду "звір" стрибнув уперед, ніби знав, що в нього стріляють. Куля не вцілила. Лісник пальнув ще раз, проте обоє коней уже мчали вниз по схилу, розігнавши наполоханих до смерті овець і кіз. За хвилю вони зникли в сосновому бору на схилі гори.

Лісник та пастух більше їх не бачили.

Наступного дня лісник повідомив про випадок з двома "дикими звірами" своє лісництво в Лінці, і один урядовець написав довжелезний звіт про те, що бачили лісник та пастух. Цей звіт потрапив зрештою до професора Шмідта з Відня, котрий побачився з лісником та пастухом, розпитав їх, а потім написав про все дідусеві. Проте звіт також потрапив і до такого собі доктора Шуль-ца з зоологічного товариства Віденського університету, і це спричинилося до третьої пригоди.

Доктор Шульц одразу здогадався, що то були за "дикі звірі", і він, як мисливець, вирушив їм навздогін. У своєму листі до дідуся він повідомив, що наміряється стріляти в Таха снодійною кулею, такою самою, яка тоді була у ваших науковців. Проте дідусь розповідав мені, що це не найліпший спосіб ловити диких тварин, бо тільки досвідчений стрілець може влучити в потрібне місце. Невправні стрільці влучають звичайно не туди, снодійна куля засідає надто глибоко, або ж іноді, падаючи, тварина ламає собі ноги, а то й шию. Тим-то я дуже засмутилась і почала хвилюватись, коли дізналася, що доктор ПІульц збирається стріляти в Таха такою кулею. Дідусь спробував заспокоїти мене, він звелів мені взяти себе в руки. Ну чого я реву? Ніякої шкоди Таху не заподіють і в'язів він не скрутить, і всяке таке інше.

— Навіть якщо він не скрутить в'язів, — закричала я, — що буде з Пташкою, коли вони впіймають Таха? Їм байдуже, що з нею станеться!

Я знаю, що це дурниця, але мені чомусь зразу не сподобався цей доктор Шульц. Можливо, він просто покине Пташку напризволяще, а може, навіть уб'є її, хтозна.

Місіс Еванс почула мій збуджений голос і заявила дідусеві, що він, як завжди, байдужий та неуважний до інших. І знову знялася сварка, вони почали говорити одне одному: "Дурниці", і мені довелося мирити їх, це мене трохи заспокоїло.

Проте дідусь теж стурбувався, бо раптом згадав, що знає доктора Шульца. Цей доктор Шульц, виявляється,

провів багато років у Східній Африці, і він завжди був більше мисливцем, ніж науковцем.

— Я не кажу, що йому подобається вбивати, — сказав дідусь. — Проте він залюбки по-мисливському висліджує тварин, і гонитва за диким конем по Європі, мабуть, його вабить більше, ніж ловля Таха для наукової мети.

У першому повідомленні, яке надіслав доктор Шульц, говорилося, що він вистежив Таха й Пташку за кілька кілометрів від австро-угорського кордону. Тах перейшов усю Австрію і був тепер майже у Східній Європі. Він далі й далі прямував на схід. Доктор ІІІульц писав, що коні йшли зовсім незвичайним зигзагуватим шляхом (пригадуєш, що казав мосьє Фанон?). Одне було очевидне — вони уникали видиратися високо в гори і завжди обирали шлях через долини.

— Це певно, тому, що Таха все ще мучать рани від колючого дроту,— зауважив дідусь.— Або, може, лісник усе-таки поранив його.

Отож доктор Шульц далі гонився за ними так, ніби за дичиною, і нарешті якось надвечір побачив їх, ідучи по їхніх слідах на мокрому м'якому грунті, бо відбитки копит були чіткі, а послід свіжий. Коли він побачив їх у свій бінокль, був майже вечір, і Тах із Пташкою лежали в куточку занедбаного яблуневого саду в гірській долині, поблизу австро-угорського кордону.

За словами доктора Шульца, він ужив усіх хитрощів, яких навчився в Африці, щоб підкрастися до них. Треба було не тільки дотримуватися всіх мисливських правил, писав він, як-от: іти проти вітру, не показуватися самому, а ще й пересуватися зовсім нечутно й підкрастися на відстань

п'ятдесят-шістдесят метрів. Як ти знаєш, снодійна куля погано вціляє з великої відстані.

Шульц писав, що сто метрів він просувався цілу годину. Проте він добре розгледів Таха. У коня відросла густа осіння шерсть, а хвіст і торчкувата грива були дуже довгі. Але сам Тах виглядав хворим та кволим. Зате Пташка здавалася цілком здорового. Шерсть її була цупка й блискуча. І поки Тах стоячи дрімав, вона була на чатах.

Доктор Шульц вирішив, що це найзручніша нагода, бо лошиці не такі чуткі, як жеребці. Ще якась сотня метрів — і можна стріляти снодійною кулею. Але Пташка вже занепокоїлась, і Шульц мусив згаяти ще півгодини, щоб підкрастися на п'ятдесят метрів. Коли він нарешті опинився досить близько, то згадав, що не звів курка. Ледь чутного клацання курка було достатньо, щоб збудити Таха.

На жаль, доктор Шульц устиг приціли типи й вистрілити.

Він був певний, що снодійна куля поцілила Тахові в ліву лопатку. Навіть у темряві було видно, як Тах підскочив. І обоє коней поскакали геть, промчавши через занедбаний сад.

Доктор Шульц не поспішав, бо знав: Тах далеко не зайде. Він упаде непритомний на землю метрів за п'ятдесят. До ближчого села було тільки три кілометри, не більше, і Шульц вирішив найняти там машину, щоб потім перевезти Таха. Він мав із собою мотузку, щоб стриножити коня, поки той лежатиме непритомний. Тому Шульц рушив через сад, присвічуючи ліхтарем, бо вже геть стемніло. Проте на свій подив доктор не знайшов Таха ні через п'ятдесят, ні через сто метрів, хоч той був поранений снодійною кулею.

Тах взагалі не впав. Але чому?

Доктор Шульц не знає. Хоча він шукав цілу ніч і цілий наступний день, Таха й Пташки так і не пощастило знайти. Він навіть не міг відшукати їхнього сліду, бо далі, за садом, грунт став сухий та твердий, і цього разу з неймовірними зусиллями вони, Очевидно, видерлися нагору й зникли.

Оце і все, Бар'юте, що зміг повідомити доктор Шульц. Тах зі снодійною кулею в плечі зник у горах. І якщо ти спитаєш, чому снодійна куля ке подіяла на нього (і всі дивуються), то дідусь гадає, що його врятувала густа шерсть. Але я не певна. Можливо, йому пощастило знайти затишний куточок і сховатися там. А може, він пішов у гори й там сконав. А може, доктор Шульц убив його, а потім сказав, що Тах утік, хоча дідусь дуже сердиться, коли я так кажу.

Поки що це все, що нам відомо.

І якщо Тах не сконав десь на самотній вершині австрійських гір, то вони, напевно, долають далі свій шлях. Дідусь написав у всі зоологічні товариства Угорщини з проханням пошукати наших двох коней.

— Як по-твоєму, Бар'юте, скільки ще вони зможуть так іти, якщо Тах взагалі здатний рухатися? Тепер я хочу, щоб хтось перейняв їх, тоді Тах дістане допомогу.

Інакше...

Місіс Еванс кличе мене, щоб я допомагала їй маринувати огірки з помідорами. Чую, як пахне гарячим маринадом.

Передаю тобі від усіх нас вітання і щирі побажання, Бар'юте. Обіцяю негайно написати тобі, як тільки дізнаюся що-небудь нове.

Твій вірний друг

Кітті.

P. S. Поки додати нема чого. Поспішаю. Дуже люблю мариновані огірочки місіс Еванс.

Б.

12

Дорога Кітті!

Коли тітонька Сероглі прочитала нам твого листа, ми всі погодилися, що Таха треба зловити й таким чином зупинити, а то він занапастить і себе, і Пташку.

А все-таки, Кітті, ми не можемо не захоплюватися Тахом. Тато все похитує головою і приказує: "Оце-то кінь, оце-то монгол! Він не зупиниться і йтиме до кінця, помре, але не підкориться. Тільки монгольський кінь здатний на таке".

Однак мама нагадала йому, що Пташка не монгольський кінь, а вона теж іде безупинно. І додала: "Мабуть тільки маленька англійська лошичка може бути така віддана своєму другові".

Та все ж повірити, що Тах загинув, я не можу. Він ніколи не змириться. Він десь живий, але де саме?

Тим часом ми розглядаємо карту й сподіваємося на краще. Всі посилають вам найщиріші вітання. Особливий привіт, як завжди, від моєї мами твоїй місіс Еванс.

Твій давній друг

Бар'ют.

P. S. Мені теж немає чого додати. Взагалі не дуже весело, правда ж? Поки що більше писати немає чого.

Б.

13

Дорогий Бар'юте!

Це просто неймовірно! Справді важко повірити, але через чотири місяці ми все ж дістали вісточку з Угорщини, і дідусь негайно вилетів до Будапешта. Він уже повернувся. Але повинна сказати тобі зразу: він не привіз із собою ні Таха, ані Пташки. Привіз лише довжелезного листа, в якому розповідається про все, що з ними сталося.

Лист цей від угорської дівчинки на ім'я Като Кошут. А тому що тобі краще буде прочитати все самому, я додаю копію перекладу, зробленого в університеті Свонсі:

"Добрий день, Кітті Джемісон!

Твій дідусь усе розповів мені про твою поні Пташку й дикого жеребчика Таха. І от я пишу тобі, щоб пояснити, як я ставлюся до всього того, що сталося, й розповісти, як я познайомилася з обома вашими кіньми.

Я угорка і живу з батьками, звати мене Като Кошут. Але мешкаю я не в будинку, бо мої батьки працюють у пересувному цирку шапіто і мандрують по Угорщині взимку і влітку. В нас є каруселі, гойдалки, дерево з призами, тир, акробати, борці, силачі. Ми виступаємо з кіньми (їх двоє), а також катаємо дітей на поні.

Наш цирк дуже давній, і моя родина споконвіку виступає на арені. Ми — циркова династія. Треба сказати, що наш цирк дуже популярний в

Угорщині і щороку з різних сіл надходить безліч листів із запрошенням на свята, але в нас є свій маршрут і розклад, тому всіх прохань не виконаєш.

Тепер жити нам стало добре, бо не доводиться за все дорого платити, і податки нижчі, і до нас більше не ставляться, як до мандрівних циган. Їздити нам тепер дозволяють усюди, аби лиш ми утримували цирк у чистоті. В нас усе чисте, все виблискує, і ми вчимося чотири дні на тиждень вранці та два дні ввечері. Наступного року я почну вивчати англійську мову. Мій брат уже вступив до державного циркового училища. Як бачиш, справ у нас багато; нам знайоме майже кожне місто, кожен шлях і кожне село в Угорщині, й нас знають скрізь.

Але досить про нас. Я повинна розповісти тобі про Пташку й дикого коня, котрого ви звете Тахом.

А сталося от що. Одного разу наш цирк прибув до села Жіль, а. за кілька тижнів до нашого приїзду його жителі піймали здичавілого, кудлатого, але дуже симпатичного поні. Таких поні ніхто тут зроду не бачив. Оскільки в околиці нічого не знали про нього або чий він, то подумали, що поні з нашого цирку. Вони знали, що тільки в нас є поні (на них ми катаємо дітлахів).

Селяни тримали його за високим муром місцевої фабрики, де виготовляють ящики на фрукти. Але коли цього поні показали моєму батькові, він сказав, що поні не наш. Тоді мешканці Жіля засперечалися між собою, що ж із ним робити. Думки були різні, але більшість вирішили віддати поні нам, звичайно, якщо нам потрібно.

— Коням, як і всім нам, потрібні друзі, — сказав староста. — А цьому маленькому гарненькому коникові теж треба бути серед маленьких коней, не таких, як наші биндюги, а серед поні. Принаймні Кошутам під час роз'їздів буде легше знайти його господарів, якщо вони є. А крім того, подумайте про дітлахів, які залюбки кататимуться на цій симпатичній лошичці.

Так нашій родині дістався цей коник, і, як ти, напевне, здогадалася, це була ваша шетландка Пташка. Староста попередив нас, що вона дика й нікого не підпускає до себе. Вона навіть не дозволяла накинути на себе мотузку. Мій батько сказав, що її доведеться довго приручати й муштрувати, перш ніж катати на ній дітей. Але наша родина — всі з діда-прадіда дресирувальники, і ми подумали, що впораємося досить легко.

Проте все виявилося складніше, ніж ми сподівалися. Пташка хвицалася й кидалася на кожного, хто пробував її заарканити, і всі подумали, що вона дика й відбилася від якогось дикого табуна. Але батько сказав: "Ні, лошичка колись була ручна. Свійські коні завжди дивляться особливо, і ця дивиться так само".

Мені не дозволяли підходити до Пташки, але одного разу, коли всі були зайняті установленням шапіто, я стояла біля хвіртки й дивилася на неї. Та раптом вона підійшла до мене й штовхнула носом, ніби пустуючи. Зовсім як наші циркові поні. Вона дозволила мені погладити її і навіть почухати за вухом. Я відчула: їй не хотілося, щоб я йшла від неї.

Мене це так обрадувало, що я побігла на площу, де перед церквою встановлювали наш цирк, і про все роз

повіла батькові. Закінчивши роботу, він пішов зі мною на подвір'я фабрики. Ставши осторонь, він звелів мені підійти до хвіртки. Поні підбігла до мене і спробувала просунути морду між жердинами.

— Відчини хвіртку й зайди, Като! — гукнув батько.

Я так і зробила; лошичка зразу підійшла до мене і ну

тицятись носом. Поки я ходила на подвір'ї, вона не відступала від мене ні на крок.

— Мабуть, її хазяйка була така сама дівчинка, як і ти,—сказав батько і підійшов до хвіртки. Проте, коли він зайшов на подвір'я, поні зразу ж сахнулася й сердито затрясла головою.

З цього все й почалося. Я була єдиною людиною, котра могла наблизитися до Пташки. Ми тоді не знали, що ти назвала її Пташкою, і я дала їй ім'я Куду, в угорців це пестливе ім'я для тварин. Але тепер, звичайно, я зватиму її Пташкою.

Пташка дозволяла мені робити з нею все, що заманеться, навіть зав'язувати мотузку навколо шиї і класти їй на спину сідельце, але верхи я не пробувала сідати. Вона нізащо не згоджувалася підійти до інших циркових коней і не хотіла пастися з ними на луках, виділених селянами під пасовисько. Одне слово, вона не хотіла спілкуватись, а тільки хвицалася, кусалась і тікала геть, коли ми пробували умовити її. Мій батько, а він знавець коней, сказав, що це неспроста.

— Напевне, поблизу бродить її друг чи лоша, і вона боїться, що ми поведемо її геть разом з табуном. Вона просто не хоче покидати якогось іншого коня, це очевидно.

Наступного дня, коли всі ще спали, а над підмерзлою за ніч землею піднімався туман, мій батько і брат вивели Пташку з подвір'я і відпустили. Спершу, як видно, вона розгубилась, але потім припустила легким чвалом по шляху, а тато й брат рушили верхи слідом. Десь за півгодини Пташка привела їх до ліска в долині, над якою проходив високий залізничний міст. Пташка спинилася під мостом, заіржала і стала чекати, аж раптом батько з братом побачили іншого коня, який невідомо звідки взявся. Мабуть, він ховався під однією з високих арок мосту.

Коротше кажучи, кінь цей був такий хворий і кволий, що ледве ноги переставляв. Батько зроду не бачив таких коней. Спершу він подумав, що це невеличкий

мул або дикий віслюк. Але придивившись пильніше, зрозумів: перед ним справжній кінь, тільки дуже хворий і поранений. І хоча скрізь росло багато трави, кінь був страшенно худий та виснажений. Він ледве стояв на ногах.

Батько послав брата по мене, і я приїхала машиною, захопивши з собою мотузку. Пташка стояла спокійно, і до другого коня (тепер я знаю, що це був Тах) близько не підходила.

— Треба, щоб ти забрала Куду,—сказав батько.—Можливо, цей другий піде слідом.

— Гаразд,— відповіла я.

— Я ще зроду не бачив такого коня,— попередив батько.— Тому обережніше, бо, по-моєму, він дикий.

І звелів мені заарканити Пташку. Я так і зробила. Пташка не пручалась, але, коли я повела її, вона весь час оберталася, чи йде слідом другий кінь. Як тільки дикий кінь зупинявся, зупинялася й Пташка. Ось так помалу ми вивели їх на дорогу й поволі додибали до села. Але під самим селом дикий кінь ліг, він надто ослаб і не міг іти далі. Пташка вернулась і залишилася з ним.

Ми провели в селі ще два дні, а дикий кінь так і не зміг звестися і лежав на тому самому місці. Тоді батько пригнав туди всіх наших коней і примусив їх стояти довкола дикого коня. Це їм страшенно не подобалося. Вони відчували, як пояснив батько, що кінь дикий. Але наші коні все ж не втекли, і нарешті дикий кінь звівся на рівні й став серед них, ніби відчував, що коли він не встане і не піде з ними, то сконає.

Тільки тоді нам пощастило добре його розглянути. Він був страх як покалічений. Усі груди, передні ноги та шия були в глибоких порізах,

вкритих закипілою кров'ю і мухами. Все праве плече у крові, а на задніх ногах такі глибокі рани, що біліла кістка. Страшно було дивитися.

— Він живий просто дивом, — сказав батько. — Міцненький, як видно, коник.

Ми привели його до нашого сільського загону разом з усіма цирковими конями. Але як тільки він опинився па нашому лужку, то знову ліг. На цей час уже все село збіглося глянути на цього диво-коня, і дехто навіть радив його пристрелити, щоб покласти край мукам. Почувши це, я страшенно розсердилася і кинулася до батька, благаючи його заступитися. Батько заспокоїв мене, що не допустить убивства.

Ми нікому не дамо пристрелити його. Крім того, після одужання він знадобиться для цирку. Поглянь, як усі зацікавилися цим незвичайним конем.

Але як ми могли пособити йому? Він нікого не підпускав до себе, навіть лежачи. Коли до нього підходили, він силкувався звестися, ладен був хвицатися й кусатися" і Пташка теж нервувала й починала хвицати й кусати всіх, окрім мене. Тому вирішили, що найкраще буде спершу спробувати підійти мені. Це, щоправда, було нелегко, і я дуже хвилювалась. Адже він такий незвичайний. Проте я набралася сміливості й підступила до них якомога обачніше, а тато з братом стояли напоготові з двома кийками про всяк випадок. На щастя, Пташка весь час коротко форкала, ніби заспокоювала його, і, коли я зовсім близько підступила до Таха, він не пробував підхопитися на рівні й гризнути мене.

Ось тоді я й побачила, що в нього стирчить щось із плеча.

— У нього в плечі сталева стрілка! — гукнула я батькові. Я тоді не знала, що це таке.

— Поглянь, чи не зумієш вийняти її, але будь обережна. Ні, стривай! Я візьму мотузку.

З машини він дістав моток мотузки й кинув мені. Потім звелів прив'язати кінець до стрілки з тим, щоб він її сіпнув.

Тах весь час косував на мене, і в його погляді було стільки дикого й злого і водночас стільки болю та безпорадності, що я мало не заревіла. Я відчувала, що він страждає від болю. І лагідно забалакала з ним, а Пташка без упину заспокійливо форкала. Нарешті мені вдалося прив'язати мотузку до стрілки.

— А тепер відійди! гукнув батько.

Я відступилась, а він, обережно натягнувши вірьовку, міцно сіпнув. Бідолашний кінь скрикнув з болю, але стрілу пощастило витягти. Це була страшна річ із зубцями, як на риболовному гачку. Ми не могли зрозуміти, хто ж вистрілив у нього. І навіщо?

Але промити чи перев'язати його страшні рани не було змоги. Батько не дозволив торкатися дикого коня, хоч мені так хотілося допомогти йому, (Мушу тобі признатися, Кітті, що я мрію стати медсестрою, але, мабуть, із цього нічого не вийде, бо, по-моєму, я не дуже здібна. До того ж, ми ніколи довго не залишаємося на одному місці, а це немала перешкода. Буває, я нишком плачу ночами, бо прагну вчитись у великій лікарні, повз яку ми проїжджаємо двічі на рік біля міста Сегеда. Навчаючись там, я могла б бачитися з батьками і нашим цирком, коли вони приїздитимуть на гастролі...)

Хоча ми й витягли стрілу з його плеча, дикий кінь оклигав не зразу, і через нього нам довелося затриматись. Проте батько хотів упевнитись, що коневі краще. Власне, ми знали: він поводитиметься спокійно, поки з ним Пташка. Ми вирушили в звичні зимові ґастролі, і обоє вони залишалися в нашому невеличкому цирковому табуні. Шлях наш лежав

на південний схід, і тепер після розмови з твоїм дідусем нам ясно, — дикий кінь не втік лише тому, що ми їхали в потрібному йому напрямку. Гадаю, якби ми рухалися на північ або на захід, він би втік, дарма що був хворий і кволий. І повів би з собою Пташку.

Так чи інакше, Кітті, а я зрештою навчила Пташку катати дітей, і вона катала їх вправно й залюбки, хоча все ще нікому, окрім мене, не дозволяла доглядати себе. Тим часом дикий кінь, живучи серед наших коней, поволі оклигував. І хоча він просто сказився, коли ми вперше забрали Пташку на дресирування, та потім заспокоївся, зрозумівши, що вона завжди вертатиметься до нього. Але досі ніхто не зумів торкнутись Таха чи бодай наблизитись до нього. Навіть я. Коли ми виводили всіх коней на луки, він завжди стояв сам один чи, точніше лежав сам один, бо збігло чимало часу, поки він зміг по-справжньому стояти. Твій дідусь пояснив нам, що, крім ран, великої шкоди завдала йому снодійна стріла, вона повільно отруювала Тахові кров.

Ми мандрували далі з нашим цирком, а коневі все кращало, й він поводився дедалі неспокійніше, безупинно никаючи скрізь. Твій дідусь запитував, як це ми без усяких перешкод переправилися через Дунай, адже на всіх мостах уже звеліли шукати Таха й Пташку.

А все було дуже просто. Біля села Пакс є пором — це наче плавучий міст, який пересувається за допомогою дизельних моторів. Ми завжди користуємося ним, бо він на нашому звичному шляху. Отже, двоє коней пройшли непоміченими, оскільки ніхто не чекав їх на цій переправі.

Ну от, переправившись через Дунай, ми почали зводити шапіто в селі Дунапартай і лише тоді похопилися що дикого коня немає в загоні серед циркових коней. Він поламав кілька жердин і втік. Ми шукали скрізь, але марно, В Дунапартаї ми провели чотири дні і навіть затрималися ще на день, але зрештою мусили поїхати самі, хоча нас це дуже засмутило. Та що ми могли вдіяти?

Наступного дня, коли ми їхали по шосе в Кішокс, я визирнула з фургона й побачила, як Тах біжить слідом засніженим узбіччям. Ми спробували зловити його, але він виявився хитріший за нас. Тримався на віддалі, й ми дали йому спокій.

— Ганятися за ним безглуздо, — сказав мій батько. — Поки його подружка тут, він ітиме за нами.

Тах весь час ішов по наших слідах. Коли ми зупинялися в селах на день-два, він переховувався десь за околицею. Якось він пропав на цілий тиждень. Але досить було нам рушити в дорогу, як він відразу ж з'являвся. Так тривало, поки ми виступали у східній Угорщині і не вийшли до кордону з Україною — найвіддаленішого куточка в нашій країні. Тут ми завжди повертали знову на захід.

Першу ніч по дорозі ми провели в селі Негрдед, що славиться своїми вишневими садами. В одному саду нам дозволили випустити коней, і тут ми не догляділи Пташки як слід.

Що сталося? А те, що вранці, прийшовши по неї, в саду ми її не застали. Обнишпоривши засипаний сніговими наметами сад, ми побачили сліди, які вели до глибокого каналу в кінці саду. Ми були певні, що коням годі подолати його, адже канал був дуже глибокий і вода в ньому не замерзла. Але того ранку ми виявили, що в одному місці канал усе-таки замерз і саме там тяглася низка слідів. Отже, Тах пробрався в сад по кризі й повів геть Пташку.

Ми обшукали поля, переліски, сади, але марно, і хоча нам допомагало все село, на п'ятий день ми облишили марні пошуки.

Більше ми не бачили ні Пташки, ні дикого коня. Вони ніби розтанули в наших білих угорських снігах. Доки вони не втекли, ми й не уявляли, як полюбили й прив'язалися до них обох. Думаю, я полюбила милу Пташку не менше за тебе, Кітті, хоча знала її не так довго. І я

оплакувала її втрату так само, як і ти. Але, на превеликий жаль, я не знала, тоді ще не знала, чия була Пташка і звідки вони з Тахом прийшли. Вони так і пішли, як прийшли,— не знати звідки й не знати куди.

Тільки за кілька тижнів, коли треба було показати одного нашого коня ветеринарові в Мішкольці, батько розповів йому про двох дивних коней. Ветеринар дуже розхвилювався й відразу зателефонував до Будапешта. А через чотири дні з Лондона прилетів твій дідусь, щоб зустрітися з нами, і від нього ми й довідалися дивовижну історію Пташки й Таха, дикого коня.

Твій дідусь провів у нас цілий вечір, розповідаючи про двох коней і про тебе, Кітті. Він попросив мене написати про все, що сталося, і я склала цього листа поугорському з. допомогою нашої вчительки, місс Надь. Можливо, я дещо пропустила, але, гадаю, написала про все найсуттєвіше.

Знаючи тепер, що дикий кінь іде додому, в рідну Монголію, ми гадаємо, що він і Пташка вже перевалили через Карпатські гори (холодні й засніжені) і бредуть тепер українськими степами, такими самими холодними й крижаними.

Напиши мені, будь ласка, якщо ти чи твій монгольський приятель дізнаєтеся щось про них. Твій дідусь пообіцяв написати моєму батькові, коли будуть якісь новини. Тах був таким страшним і хворим, коли ми вперше побачили його, що важко було зразу полюбити його, хоча всі ми щиро співчували йому. Але тільки-но він почав одужувати, всі в нашій родині просто закохалися в нього і захоплювалися ним. По-моєму, це тому, що всі відчували: він щось задумав, щось замислив, і порівняно з його метою все інше нічого не варте.

Я була б дуже рада, якби ти написала мені. Пиши по-англійському. Перекладач у нас знайдеться. Багато наших селян жили колись в Америці, Австралії та Канаді і навіть в Англії. Один чоловік із села Дьома

десять років прожив у химерній країні, що зветься "Острів людини", і де водяться безхвості коти. Ти знаєш, де це? Чоловік цей — пекар.

Вітаю тебе, любий друже Пташки й Таха, друже всіх диких тварин,

Като Кошут.

P. . S записала всі адреси, на які ти можеш написати мені, на окремому аркушику, і прошу тебе пришпили

ти його всередині того сундука, де ти тримаєш своя вбрання. Я так завжди роблю з усіма цінними речами, якщо боюся загубити їх".

Від цього сумного листа, Бар'юте, я заніміла. Але якщо Тах і Пташка тепер на Україні, то вони ближче до тебе, ніж до мене, Дуже прошу тебе, спробуй довідатися про їхню долю. Тобі, напевне, пощастить більше, ніж мені.

Додати мені більше нічого. В голові не вкладається, як зуміють вони подолати ті широкі, білі, крижані степи й величезні ріки, що течуть на Україні. На карті це майже півсвіту, Дідусь написав двом професорам до Києва, столиці України, і ми маємо надію, що хто-небудь там пошукає наших утікачів.

К.

14

Люба Кітті!

Коли наш друг Гріт прочитав твого останнього листа (а тепер він читає по-англійському), сидячи в машині, він скочив на землю і заявив: "Її правда, Бар'юте, вони майже на півдорозі додому! Ясно?"

Він так захвилювався, що притьмом помчав до Улан-Батора запитати свого професора, чи знає той, що Тах і Пташка вже на Україні. Професор, звичайно, відповів ствердно. Твій дідусь уже послав йому телеграму. І професор з Улан-Батора пообіцяв зробити все, щоб розшукати Таха й Пташку,

Але я не дуже тішу себе надіями, Кітті. У монголів є така приказка: "Не передбачай подій, поки вони не сталися". Це те саме, що по-англійському: "Курчат по осені рахують". Це прислів'я я знайшов сам. Тітонька каже, що я роблю успіхи в англійській, дарма що в мене погана пам'ять. У кожному разі, зараз нам треба тільки чекати.

Гріт хотів сам летіти на Україну, щоб зайнятися пошуками Таха й Пташки. Але навряд чи це доцільно. Звідки йому починати пошуки?

Тепер, прочитавши листа Като Кошут, я маю надію, що Таха і Пташку переймуть, хай навіть і далеко. Забагато лихих пригод трапляється з ними, і тому хай краще

їх спіймають, аніж вони страждатимуть від нових поранень чи нещасливих випадків.

Напишу тобі негайно, як тільки будуть новини. Сердечні вітання всім вам.

Щирий твій друг

Барют.

P. S. На тому тижні в табуні народилося ще одне лоша. Отже, зараз їх уже шестеро. Як бачиш, дикий табун росте. Тих п'ятеро коней я ще не знайшов, але, може, я помилився.

Б.

15

Люба Кітті!

Надійшли новини нарешті!

Не знаю, що й думати. Мабуть, те, що сталося, було неминуче. Якби ж то ти жила в сусідньому селі, тоді я б з'їздив до тебе спитати, що ти думаєш про все це.

Першу звістку в Києві (столиці України) про Таха й Пташку дістали від колійниці на одній з українських залізниць. Якось вночі, в завірюху, на одному нерівному й крутому відтинку під Липовцем, зустрічаючи з жовтим прапорцем поїзд (це належить до обов'язків колійника), ця жінка при світлі з вагонів побачила, як під насипом бігли чвалом двоє маленьких чудернацьких коненят.

Вона повідомила про це начальникові станції Умань,

бо бездомні тварини становлять небезпеку для залізничного руху. На щастя, машиніст також їх помітив і теж повідомив про це. Але повідомлення в Києві прочитали тільки через кілька тижнів і здогадалися, що це були за коні. А тим часом їх уже й слід прохолов.

Потім їх побачили в колгоспі під Черкасами, Дві-три ночі вони переховувалися від хуртовини за колгоспною майстернею. Тах висадив двері амбара, вони під'їли вівса та пшениці й зникли.

Наступне повідомлення надійшло з птахоферми сусіднього колгоспу. Там дві жінки-пташниці були налякані несподіваною появою двох малорослих коней, що стрілою ввігналися в табун гусей, розметавши їх направо й наліво (уявляю собі цю картину!).

Ці звістки були не дуже важливі, але вони допомогли українським науковцям визначити, де коні. Тому Українська Академія наук спеціально відрядила професора Німченка, щоб він спробував перейняти їх. Вони також запросили Гріта, який відразу вилетів до Улан-Батора, звідти до Києва, а з Києва До Харкова, де зустрівся з професором Німченком.

Спершу Гріт і Німченко (за фахом теж зоолог) намагалися відшукати слід коней, але марно, бо почалася відлига, І по розгрузлих українських степах їхати можна було тільки по шосе. Пробитися по мокрому чорноземі му міг лише трактор, але всі трактори були зайняті на весняній оранці. Здавалося, Таха й Пташку годі знайти.

— Залишається тільки одне,— сказав професор Німченко.— Треба звернутися до Радянської Армії, може, військові допоможуть нам.

— Яким чином? — спитав Гріт,— Що вони можуть зробити?

— Не знаю,— відповів Німченко.— Але у військових є вертольоти. А потім, хто, крім них, зуміє подолати вкриті болотом степи й весняні повноводі річки, без доріг та

мостів?

І ось Радянська Армія, точніше два її підрозділи, взялися шукати Таха і Пташку, які йшли безупинно вдень і вночі. Минув цілий тиждень, перш ніж їм пощастило натрапити на слід. Нарешті з вертольота помітили двох коней, які лежали в молодому березнячку на березі скреслої весняної ріки. Довкола було таке непролазне болото, що годі було думати дістатися туди тягачем чи якоюсь іншою машиною. Тоді командир частини вирішив послати туди два танки-амфібії. Ці всюдиходи не боялися води й багна.

На одному танку поїхав Гріт, а на другому професор Німченко. Вони хотіли загнати коней у закрут річки, щоб із трьох боків дорогу відрізала вода, а з четвертого стали амфібії.

Танки прибули на місце надвечір, але Таха і Пташки вже й слід прохолов. Переслідувачі здогадалися, що коні намагаються знайти брід через річку. Тоді танки розділились. Один поїхав берегом за течією, а другий проти течії. На танках були потужні прожектори, і вони пересувалися, звичайно, із значно більшою швидкістю, ніж коні. Науковці сподівалися, що рев машин (та ще який рев) наполохає Таха, він почне тікати і його побачать.

Танк, яким їхав Гріт, освітлював берег прожектором, а сам Гріт, стоячи у відчиненому люку, дивився в бінокль. Минуло дві години, а вони нічого не побачили, крім наполоханих птахів та зайців. Потім у промені прожектора майнула якась жовтава пляма, і Гріт зрозумів, що нарешті пощастило.

— Стоп! — гукнув він танкістові, й машина зупинилася. Гріт попросив солдата освітлювати коня, що тікав. Авжеж, то був Тах. А куди запропала Пташка?

Спершу Гріт подумав, що Тах рятується панічною втечею. Але потім побачив, що той бігає по великому колу. Вони тримали його в промені прожектора, аж поки побачили Пташку в центрі цього кола. Вона по черево загрузла у великій калюжі з чорного багна й не могла рухатись. Тах бігав довкола, з-під його копит летіло болото, і він чи-то пробував відвернути увагу від Пташки, чи-то збирався напасти на танк, щоб оборонити її.

Пташка загрузла, а він не збирався залишати її в біді.

— Ми знайшли їх! — закричав Гріт у мікрофон рації, коли вони зв'язалися з танком професора Німченка.

Чекаючи Німченка, танк Гріта спробував підійти до Пташки. Але Тах відразу ж кинувся назустріч танкові з явним наміром атакувати.

— Зупиніться! —крикнув Гріт танкістові.

— Чому? — спитав командир танка.

— Він нападе на нас!

Командир засміявся. Він не вірив, що кінь може напасти на танк.

— Спокійно, він нічого нам не вдіє!

Але Гріт волав:

— Повертайте! Візьміть убік! Він нападе на нас і уб'є себе! Повертайте!

Командир, переконавшись, що Гріт має слушність і що Тах несеться просто на танк, відразу ж розвернувся і поїхав назад. Тах люто переслідував машину. Тільки від'їхавшу далеченько, вони зупинилися, погасили прожектора й прислухались. Було виразно чути, як форкав та іржав розлючений Тах.

— Почекаємо тут, доки розвиднiє,— сказав Гріт командирові, полегшено зітхнувши.

— Якийсь скажений кінь! — дивувався танкіст.— Буває ж таке! — І засміявся, уявивши, як його танк тікав від коня.

Танк простояв цілу ніч, час від часу засвічуючи прожектора, щоб подивитись, чи не потонула Пташка в грязюці. Вона силкувалась

вибратись, але Гріт знав що справжню спробу Пташка зробить лише на світанку, якщо тільки Тах не поквапить її.

Другий танк теж чекав поблизу, і на світанку Тах який тривожився цілу ніч, заходився підганяти Пташку.

Солдати, вже обізнані з довгими мандрами Таха й

Пташки, прагнули допомогти їй, але треба було спіймати Таха, щоб він не заважав їхнім діям. Спершу вони думали вилізти з машин, підкрастися до нього й заарканити, проте Гріт пояснив, що Тах надто кмітливий, щоб попастися, та це було й небезпечно. Можливо, їм пощастило б піймати Таха за допомогою колгоспників, які взяли б його в кільце. Але коли зовсім розвиднілося, Гріт збагнув: на такій відкритій місцині цього не зробити.

Тоді Гріт вирішив викликати вертоліт з ракетною сіткою. Іншої ради не було.

Ракетні сітки застосовуються, коли доводиться йти драговиною, швидко маскуватися або видряпуватися на зруйнований будинок чи на урвище. Сітка вистрілюється ракетами з-під вертольота, і командир танка був переконаний, що коли таку сітку накинути на Таха, він не встигне ухилитися й попадеться в сітку, як риба.

О восьмій годині в небі з'явився військовий вертоліт, і Гріт по танковій рації пояснив пілотові у чому справа.

— Коли кидатимете сітку,— пояснював Гріт по радіо,— то кидайте так, щоб кінь опинився у самому центрі і щоб сітка цілком накрила його. Інакше він вирветься й утече. Адже був уже сумний випадок із колючим дротом, і ми не хочемо, щоб таке знову повторилося.

— Не турбуйтеся,— відповів пілот.— Ми можемо зловити навіть слона.

Спершу вертоліт просто завис над парою коней, і Тах дуже занепокоївся. Він почав іржати, бити копитами, підбігав до Пташки, ніби вимагаючи швидше вставати па ноги. Але бідолашна Пташка тільки поринула ще глибше в драговину. Вона жалібно заіржала, очевидно, розуміючи, що самій їй не вибратися. Тах, мабуть, теж це розумів і навіснів ще більше.

Коли вертоліт почав спускатися все нижче і від його величезних лопатей по рідкому болоту пішли брижі, Тах оскаженіло забігав по колу круг Пташки, люто трясучи головою і намагаючись хвицнути вертоліт.

Гріт по радіо благав пілота бути обачним. Тільки не поспішати! Він ніколи ще не бачив, як з вертольота відстрілюється сітка, і був вражений, коли, гуркнувши зарядами, велика квадратна нейлонова сітка, розгорнувшись, полетіла на землю.

— В яблучко! — гукнув пілот по радіо.

Сітка накрила Таха, ніби величезна долоня, і під її вагою він спершу впав навколішки, а потім набік. Вія розлючено іржав, оскаженіло хвицався і клацав зубами, але чим більше пручався, тим дужче заплутувався.

Та це було ще не все.

Сітка не лише накрила Таха, ріжок її упав також на Пташку. Від тієї сили, з якою було кинуто сітку, і під її вагою Пташка ще глибше занурилася в драговину. Над поверхнею стирчала тільки її голова. Було ясно, що вона от-от потоне.

— Мерщій і — гукнув Гріт командирові танка.— Давай ближче до неї!

Але двигун танка, який прохолов за ніч, завівся не зразу. Тим часом вертоліт висів над Пташкою і пілот но радіо кричав їм, щоб не барилися.

Він запропонував з допомогою гачка, яким вони підбирають сітку, підняти ріжок, що впав на Пташку. Маневр пройшов успішно.

Обидва танки вже під'їхали до Пташки якомога ближче, і солдати приготували брезентові чохли, щоб простелити їх на грузькому місці. По брезенту, кинутому в болото, один солдат підібрався до Пташки і гукнув, що вона ледве дихає. Багно сильно стискало їй груди і повільно засмоктувало її.

Вона, певне, довго не протримається,— сказав солдат, коли повернувся до танка.

Гріт нетямився не менше за Таха. З твоїх листів, Кітті, ми всі дуже полюбили Пташку, і для Гріта, звичайно, вона була так само дорога, як і Тах.

Згодом Гріт розповідав, що тоді він думав так: "У чому завинила ця симпатична англійська лошичка, щоб отаке лихо спіткало її? Що вона робить тут, у цьому болоті, далеко від рідного дому?"

Нарешті Гріт розгледів, що велика калюжа, куди провалилася Пташка, була насправді маленьким старим ставком. Великий клапоть чорнозему, просяклий весняною водою, обвалився і перетворив ставочок на болото. Отже, він був глибший, ніж здавалося, і Пташка щомиті могла втонути. Треба було негайно витягти її.

Солдат виліз на танк.

— Єдиний вихід — це підняти її просто вгору,— сказав він.— Вона не може зрушитися ні вперед, ні назад, і ми нічого не вдіємо,

— Тоді,— заявив Гріт, відповідальний за всю операцію,— нехай вертоліт спустить мене до неї, я підсуну один чохол їй під черево, а вертоліт її витягне.

Звичайно, ризик великий, та іншого виходу не було. З вертольота опустили сталевий трос з ременями, які Гріт застебнув на собі. Підтримуваний тросом, він підповз до Пташки і ногами підсунув під неї брезентовий чохол. Багнюка під ним почала вгрузати, й Гріт подав сигнал пілотові вертольота підняти його.

— Тягни! — гукнув він.

Вертоліт підняв Гріта й переніс на другий бік від Пташки. Але дістати брезент ногами Грітові не вдалося, і він змушений був зовсім поринути в болото, щоб протягнути чохол у Пташки під черевом.

Це був відважний вчинок. А що якби відчепився трос або Пташка придавила Гріта? Адже це була не вода, а багниста бездонна баюра. За командою командира танка пілот вертольота підтягнув трос, і з болота показалися голова, плечі, а потім і руки Гріта, який тримав брезент.

Вертоліт витяг Пташку, і вона повисла в повітрі під ним. Здавалося, все гаразд. Але Гріт знав, що вона поскаче геть, як тільки її визволять, і тому, поки вона висіла в повітрі, він стриножив її. Лише після цього Пташку опустили на землю.

Тепер треба було братися за Таха. Він усе ще борсався під сіткою. Грітові разом з солдатами пощастило туго зв'язати йому ноги, вертоліт підняв сітку, і обоє наших утікачів лишилися зв'язані й безпорадні, немов курчата.

Тим часом наближався вечір, і після приземлення вертольота всі солдати, пілоти, Гріт і професор Німченко вирішили перекусити, а один солдат заходився змивати з бідолашної Пташки грязюку.

Потім обох коней повантажили на вертоліт, який відвіз їх разом з Грітом та Німченком до військової частини. А там наших коненят помістили на обнесений високим муром майданчик.

Вони й тепер там, Кітті. Це приблизно за чотириста кілометрів на схід від того місця, де їх зловили. Гріт каже, що Тах весь укритий страшними рубцями не тільки на грудях, але й на череві, на крупі й на голові. Він втратив півхвоста, а на лопатці, куди влучила снодійна стріла-куля, досі ятриться незагоєна рана. Пташка, на щастя, не поранилась, але дуже худа й квола, а копита її геть стерлися і порепались. Хвіст у неї теж обскубаний, ніби його хтось видер. Вона не може їсти ні пшениці, ні вівса, а тільки сіно.

Звичайно, як тільки Таха звільнили, він почав бігати по колу, відшукуючи лазівку для втечі. Але Гріт запевняє, що з-за цього муру не втечеш. Їх там потримають якийсь час, а потім переведуть на карантинну станцію в Нікольському, це ще триста кілометрів на схід. Там перевірять, чи немає в них інфекційних хвороб, а це забере, напевно, кілька тижнів.

Отакі справи, Кітті. Ми з Грітом цілий тиждень писали тобі цього листа, власне, це його розповідь. Невдовзі ви дістанете назад Таха й Пташку, і прошу тебе, напиши мені відразу, як вони прибудуть. І, звичайно, пиши мені про все, що вони робитимуть, і яке враження на тебе справлять. Тобто, опиши їхній вигляд та їхню вдачу. Повідом детально про те, як поводитиметься Пташка, коли вперше після розлуки побачить тебе.

З радісним і водночас сумним вітанням твій вірний друг

Бар'ют.

P. S. Гріт каже, що Пташка дуже славна лошичка. Він розповів солдатам про те, який розумний і завзятий Тах, і попередив, щоб вони були обережні. Солдати відповіли, що розуміють. Проте Гріт вважає, що вони все-таки недооцінюють Таха, як і всі, хто мало з ним стикався. Дикий Тах знає, що він тепер близько від дому, і ще більше пориватиметься на волю, вдаючись до нових хитрощів. Тому ми нетерпляче чекаємо, коли твій дідусь приїде й забере їх із карантину.

Скоріше б вони повернулися до вашого заповідника в Уельсі, де їм ніщо не загрожуватиме.

Б.

Дорогий Бар'юте!

Місіс Еванс навіть просльозилася, коли я читала вголос твого листа, а дідусь тільки охав. Я ж у кінці полегшено зітхнула, бо, по-моєму, Пташка довго не витримала б, якби вони мандрували далі.

Ми зараз готуємося їх зустріти. Дідусь звелів, щоб усі огорожі й штахетники підремонтували й наростили ще на три фути, Всі кам'яні мури перевірили та зміцнили цементом, на всіх мостах і проходах встановили другі ворота.

Пригадуєш Пітера з Воронячого гнізда? Тепер у нього чотири спостережні пости, й він може бачити всі долини та ліси. (До нас прибуло кілька червоних оленів).

Отже, зараз нам залишається тільки з хвилюванням чекати повернення наших утікачів.

Я маю ще один привід хвилюватися. Наступного місяця повертається додому мій батько. Поки що не назовсім, а тільки на півтора місяця. Назовсім він приїде тільки наступного року. Мабуть, він мене не впізнає. Адже він так мало мене бачив. Тому я трохи тривожуся. І відчуваю себе якось розгублено. Напевне, я ніколи не зможу розлучитися з дідусем та місіс Еванс. Ех, Бар'юте, якби ж ти жив у сусідньому селі, тоді ми могли б зустрічатися десь на півдорозі і обговорювати наші справи. В школі у мене багато друзів, але чомусь я не можу з ними говорити на серйозні теми. Гадаю, ти зрозумів би мене, але якою мовою нам з тобою розмовляти? З монгольською, на жаль, у мене нічого не виходить, отже, нам доведеться говорити "монглійською".

Та що це я все про себе й про себе. Краще, мабуть, поставити крапку, а то я починаю сумувати. Життя дедалі ускладнюється, правда? А я гадала, що воно спрощуватиметься. А коли мине двадцять п'ять чи двадця шість або навіть більше? Страшно подумати.

Негайно напишу тобі, як тільки будуть новини.

Сердечне вітання всім.

Кітті.

17

Люба Кітті!

Знову халепа! Чомусь усе виходить не так. І чого б

це?

Я навіть не знаю, що сталось, але Гріта знову терміново викликали. Вчора він поїхав на Україну. Щось стряслося, але Грітові нічого не пояснили. Просто сказали, щоб він негайно їхав на карантинну станцію.

Гріт не хотів їхати, бо недавно дикий табув пробував вирватися на волю. Коні, ясна річ, уже зрозуміли, що їх замкнули в заповіднику. Наші науковці згаяли чимало часу, перекриваючи їм шляхи до втечі, влаштовували завали й навіть зводили мури. Старий ватажок нарешті сконав, а молодий, що заступив його місце, не досить кмітливий. Він безглуздо ганяє табун з місця на місце. Лошата й старі кобили не встигають, і табун може розпастися. Крім того, вони можуть виснажити себе ще до зими, і багато їх, мабуть, не переживе холодів.

Ось чому Гріт такий стурбований. І в душі бажав, щоб Тах повернувся. Він-бо не розгубиться, дасть раду і собі, і всім.

Оце все, про що можу зараз повідомити, Кітті. Чекатиму звістки від Гріта. До побачення.

Залишаюся завжди твоїм вірним другом,

Бар'ют.

18

Дорога, Кітті!

Я не хочу сказати нічого поганого про тих людей, але я був певний, що чим більше вони перевантажуватимуть Таха з машини на машину, з фургону на фургон і переводитимуть із загону до загону, тим більше він матиме шансів утекти.

Це сталося тоді, коли коней перевозили з аеродрому на карантинну станцію в Нікольському, вже за Волгою. Солдати привезли їх до найближчого аеродрому в великому транспортному літаку, бо для вертольота це була за-далека відстань. Зі станції прислали спеціальну машину для перевезення коней, і хоча й шофера, й зоотехніка попередили про кмітливість Таха, вони все ж не усвідомили цього як слід. Коли коней помістили в машину, Таха не стриножили, гадаючи, що він нікуди не дінеться в критому фургоні.

Проїхавши кілометрів із тридцять, вони почули шалений стукіт копит об борт і вирішили зупинитися й поглянути, в чому справа.

Їх суворо попередили, щоб вони не входили до Таха, Але зоотехнік подумав: нічого страшного не трапиться, якщо тільки прочинити задній

борт і зазирнути. Цього було досить. Не встиг він відсунути засув, як Тах ударив об борт, а борт, у свою чергу, вдарив зоотехніка.

Збитий з ніг, той знепритомнів. А Тах, звичайно, миттю вискочив. Якусь хвилю, форкаючи, він почекав Пташку, а потім, нахиливши голову, кинувся на водія, що вискочив на допомогу пораненому товаришеві, Тах і його збив з ніг, і вони з Пташкою побігли геть через кукурудзяні лани. Тільки їх і бачили.

Директор карантинної станції зробив усе, щоб організувати пошуки, але все-таки довелося викликати з Монголії Гріта. Вони сподівалися, що Гріт, обізнаний з повадками дикого коня, зможе допомогти, бо їм не пощастило відшукати жодних слідів утікачів. Гріт розповів, що вони ховаються вдень, ідуть уночі і що Тах простуватиме на схід, весь час на схід, пробираючись додому.

Це сталося три місяці тому.

На цей час обшукали кожний куточок на схід від Ні-кольського, кожний найглухіший закутень. Попередили колгоспи, села, залізничні станції, знову звернулися за допомогою до армії. Обнишпорили всі поля й ліси на машинах, верхи і навіть на вертольотах. Безупинно працював телефон, люди сварилися, звалювали вину одне на одного, але Тах і Пташка мов крізь землю провалилися.

Ось які справи, Кітті. Місцевість, де тепер перебувають наші коні, рівнинна, відкрита, але села трапляються рідко. Якщо Тах із Пташкою простуватимуть далі на схід, то незабаром опиняться у просторих степах та пустелях Казахстану, а потім, напевне, і в горах Киргизії,,де їх навряд щоб піймали. Це дуже дикі місця. Там розводять коней, хоча трави в тих голих, засніжених горах не так багато.

Але цього разу, Кітті, я сподіваюся, що Тах дійде до наших гір. І що їх не зловлять. Цього разу я не втрачаю надії.

Невдовзі я покину наші гірські пасовиська. У вересні поїду до міста Кобдо, щоб продовжити навчання в десятирічці. Ти уявляєш, ми листуємося ось уже два, роки. Просто неймовірно. Здається, все це починалося лише вчора.

З найкращими побажаннями залишаюся твоїм давнім другом

Бар'ют

P S. Що сталося з твоїм собакою Скіпом? Ти більше про нього не пишеш. Сподіваюся, що з ним усе гаразд. Мій Йес (його звали Хан) загинув у травні під час ловлі перепілок. Він був веселий ї добрий, завжди всміхався, копав ямки і метляв хвостом. Навіть конаючи, він силкувався метляти ним, ніби прохаючи нас не журитися, а очі в нього були сумні-пресумні. Він попав під трактор, що згрібав скошену траву* У нас собак не ховають. Ми кажемо, що їх повинно поховати сонце. Проте моя сестра Міза і я вирішили поховати його. І от вночі ми тихцем вибралися з дому, поїхали в гори й поховали Хана так, як наші предки ховали своїх улюблених коней,— як своїх найкращих друзів. Бідолашний Хан. Він був завжди такий веселий, що я іноді заздрив йому.

Б.

19

Дорогий Бар'юте!

Ось уже чотири з половиною місяці від тебе ні слова.

Що відбувається? Ти чекаєш новин? Чи вони такі погані, що ти не хочеш повідомляти мені? Дідусь місця со

бі не знаходив, коли прочитав твого останнього листа. Він також був певний, що вони недооцінять завзяття і кмітливості Таха.

Будь ласка, напиши, як тільки що-небудь дізнаєшся. Будь-що.

Завжди твій друг

Кітті.

Люба Кітті!

Я був страшенно заклопотаний, сидів над фізикою та хімією, готувався до контрольних, та ще й тітонька Сероглі їздила у відрядження до Свердловська, в інститут іноземних мов. Тому я не міг написати раніше.

Гріт повернувся додому після чотирьох місяців пошуків, які велися з літаків і вертольотів, на машинах і тракторах, верхи й пішки. На його думку, вони загинули десь у Казахстані від виснаження або від отруйного коріння. Могли вони померти й від браку корму або води. За його словами, в диких казахських степах вони могли загинути від тисячі причин. Там небезпека на кожному кроці.

Ніяких інших новин немає.

Оце все, що я поки що знаю.

Твій друг

Бар'ют"

Любий Бар'юте!

На цій листівці зображений Тауер у Лондоні. Я приїхала до Лондона на чотири дні з жінкою, яка, можливо, стане мені новою матір'ю. Вчора я прочитала в газетах, що в Монголії і в Китаї випала цього року сувора

зима. Минуло вже шість місяців відтоді, як Тах і Пташка зникли востаннє, і ти, мабуть, втратив усі надії. Але я ніяк не можу повірити в їхню загибель.

Щиро твоя

Кітті.

Люба Кітті!

Цю листівку пишу по-англійському сам. Правда, трохи мені допомагає учитель. На цій картці — наш монгольський герой Сухе-Батор. Я покинув гори. Вчуся в школі № 4 у місті Кобдо. Зима в нас така холодна, що й старожили не пам'ятають, мороз тридцять градусів. У наших місцях загинуло багато коней, і з дикого табуна також. Тах і Пташка пропали назавжди, чим я дуже журюся. Уже минуло дев'ять місяців, як вони зникли. Можливо, вони загинули від лютого холоду.

До побачення, Кітті.

Бар'ют.

Любий Бар'юте!

Пишу тобі, щоб сказати, що я не можу забути Пташку й Таха, навіть якщо вони загинули. Я весь час тужу за ними. Мені все уявляється, як вони стоять десь на холодному снігу, пригорнувшись одне до одного, або замерзають у голих, пронизаних вітром горах. У мене тепер мачуха, вона дуже добра. Скоро я, на жаль, назавжди поїду з заповідника й житиму в Портсмуті. Місіс Еванс журиться. Дідусь і поготів!!! На картці вже нема місця. Ти чудово пишеш по-англійському. Я почала складати іспити. Страшенно важко.

Щиро твоя

Кітті.

Дорога Кітті!

Наша Академія наук в Улан-Баторі дістала звістку про те, що геологи помітили двох диких коней за сто кілометрів на захід від наших гір. Про це мені написав

Гріт, котрий вважає, що це можуть бути Тах і Пташка. Але я маю сумнів. Мабуть, це двоє з тих п'яти коней, яких бракувала в табуні. Пам'ятаєш? Гадаю, що це вони.

Як тільки щось дізнаюся, напишу негайно.

Щиро твій

Бар'ют.

Дорогий Бар'юте!

Якщо це наші коні, негайно давай телеграму. Навіть якщо це і так, неможливо повірити. Але я знову сповнена надій і хвилювання. Дідусь каже, що ти можеш послати телеграму з оплатою у нас, якщо хочеш.

Чекаю із завмиранням серця. Твій щирий друг

Кітті.

З Улан-Батора. Уельс, Заповідник Чорні Гори. Міс Кітті Джемісон.

Любий друже. Тах і Пташка справді з'явилися в наших горах. Шукаємо. Подробиці згодом, коли з'ясуємо.

Дуже схвильований.

Твій друг

Бар'ют.

20

Дорога Кітті!

Знову така неймовірна історія, як і все, що стосується Таха і Пташки. Розповідати її дуже важко й болісно але це треба зробити, і я не можу сказати, як це сумно...

П'ятого березня ще один з геологів, які працюють у наших горах, повідомив по радіо на базу, що він бачив двох диких коней. Вони ледве брели довгою долиною.

Коли ми дізналися про це (я був удома на канікулах), усі вирішили негайно мчати до ущелини, шукати цих коней. Брат, сестра, батько, дядьки й навіть мама з дідусем — усі хотіли їхати. І, звичайно, тітонька Сероглі. Але всім їхати було не можна, і вирушили тільки четверо: батько, Гріт, тітонька Сероглі та я.

Вибравшись на світанку, ми надвечір дісталися найдальшого краю долини; одночасно з нами там з'явився і дикий табун. Всі дикі коні дуже непокоїлися, ніби знали — щось відбувається. Молодий ватажок гарцював кругом, наче цирковий кінь, а потім зненацька повернув увесь табун назад, і вони поскакали геть.

Хвилин за десять з'явилися Тах і Пташка. Не можу сказати, Кітті, що я відчув. На очах у тітоньки Сероглі я помітив блискучі сльозинки. (Я не вигадую!)

— Так оце вона, мила англійська лошичка! — вигукнув мій батько.— Ось яка вона, маленька вірна подружка! — все приказував він.

Ти так багато писала про Пташку, що ми знали її так само добре, як своїх власних коней. Навіть більше! Ми всі зразу подумали про тебе, Кітті. Кожен з нас.

— Та вона ось-ось родитиме,— раптом мовив Гріт.

Ми теж усі це помітили. А Тах стояв поряд, стриг

вухами, помахував головою і мав зовсім безпорадний вигляд. Пташка була дуже товста, ходила поволі й дуже важко. На, неї було боляче дивитися. Нарешті вона опустилася навколішки, а потім лягла набік. Тах потицяв у неї мордою і раптом помчав долиною, мотаючи головою і войовничо іржучи. А тоді задер голову вгору й чи-то зафоркав, чи-то закричав.

— Йому доведеться битися з молодим ватажком, якщо хоче очолити табун. І він це знає,— сказав батько.

— Можлйво, йому потрібна лише Пташка,— зауважила тітонька Сероглі.— Може, він не захоче приєднатися до табуна. Вони просто триматимуться разом.

— Ні, він хоче очолити табун,— відповів батько. — Поглянь-но на нього.

Тах скакав по колу, ніби утверджуючи своє право на це місце і водночас підбадьорюючи і розпалюючи себе. Коли ми вже від'їздили, Тах вирушив оглядати свої володіння, а Пташка лежала на місці, ніби їй це тільки й залишалося. А ще терпіння.

Нас, звичайно, зустріли градом запитань, і, нарешті, діставши велику карту, ми визначили їхній шлях додому. І хоча всі захоплювалися наполегливістю Таха, ми не могли не дивуватись, як твоя свійська маленька англійська кобилка здійснила з ним цю неймовірну подорож.

А потім почалася суперечка про те, що з ними робити. Відправляти Таха назад до вашого заповідника в Уельс? Чи відправити саму Пташку? А лоша? Йому не можна залишатися в дикому табуні, бо воно буде не зовсім дике. Воно ж наполовину шотландський поні. Ми, правда, знали, що наша думка нічого не вирішує. Останнє слово буде за вченими.

Нарешті моя сестра Міза запитала в батька, коли, на його думку, має ожеребитися Пташка.

Коли батько .починає великим пальцем торгати свої чорні вуса, значить, щось негаразд.

— Ну? — поквапила його мама,

— По-моєму, англійська кобилка приведе лоша завтра або післязавтра,— сказав батько.— І ми повинні бути дуже обережні, щоб не турбувати її. Дуже, дуже обережні.

Ми вже здогадувалися — його щось непокоїть, але більше він нам нічого не сказав. Наступного дня ми разом з батьком і Грітом поїхали подивитися, чи все гаразд із Пташкою, і коли, підкравшися по схилу, заглянули в долину, то побачили там увесь табун. Попереду, просто проти Таха, що стояв біля Пташки, застиг ватажок.

— Зараз вони заведуться битись, — прошепотів Гріт.

Молодий ватажок заметушився коло табуна, ніби

поганяючи його. Всі його послухалися, крім Таха й Пташки. Вона була на ногах, але здавалося, що лусне, якщо ступить хоч би крок, і виглядала дуже втомленою. Тах стояв поряд, спостерігаючи, що робить огир —ватажок. Їхня сутичка мала стати першою пробою сил.

— Тепер або ніколи,— прошепотів я, стежачи за Тахом.

Ледве я вимовив ці слова, як ватажок посунув на Пташку з тилу, змушуючи її йти за табуном. Але шлях йому заступив Тах, низько опустивши голову. І зненацька так сильно хвицнув ватажка, що той ледь не впав. Отямившись, він спробував хвицнути Таха, але той відскочив убік і знову кинувся на молодого ватажка. І знову мало не збив його з ніг, причому зробив це блискавично.

— Оце здорово! — вигукнув батько,— Зроду ще не бачив, щоб кінь рухався так швидко.

Ватажок знову спробував змусити Пташку скоритися, але Тах так оскаженіло наскочив на нього, що той вереснув з болю. Але замість переслідувати ватажка й скористатися своєю перевагою, Тах залишився поряд із Пташкою, гнівно трясучи головою. Молодий огир поформкав, погарцював, але більше не нападав. Поформкавши ще, він поволі відійшов і поскакав за табуном. Тах не погнався за ним. Навіть не зрушив з місця.

— Він знає, що кобилці погано,— промовив батько.

— Чому погано? — спитав я, здогадуючись, що батько щось приховує.

— Здається, Пташка пошкодила собі живіт, — відповів батько,— і жеребитися їй буде дуже тяжко. Ось чому вона стоїть, немов застигла. Їй, мабуть, нестерпно боляче зробити бодай якийсь рух.

— Чи не змогли б ми допомогти? — запитав Гріт.

— Ні в якому випадку не можна турбувати чи лякати

її.

— Але якщо ми обережно...

Батько заперечно похитав головою.

— Якщо ми підемо вниз, щоб допомогти їй, Тах оскаженіє, і Пташка, мабуть, спробує тікати. Це для неї небезпечно. Нам залишається тільки чекати.

Справді, ми нічого не могли зробити для неї. Цілий день ми лише стежили за ними. Пташка стояла нерухомо, а Тах усе бігав круг неї, легенько поскубуючи її за гриву і за хвіст. Того вечора ми їхали додому сумні й стурбовані. Тепер ми роздивилися, яка квола й виснажена була Пташка, якою самотньою здавалася так далеко від своїх невисоких англійських узгір'їв.

Наступного ранку ми знову приїхали в долину, але Пташки і Таха там не застали. Тах усе-таки знав гори краще за нас, і хоча ми все пильно обшукали, знайти їх не змогли. Пошуки тривали і наступного дня, проте марно,

Третього ранку, коли вже збиралися вирушити на пошуки, прилетів вертоліт.

— Я запитав в Академії, чи можуть вони прислати нам вертоліт, — пояснив Гріт. — гадаю, що, піднявшися вище, ми знайдемо Таха й Пташку і не потривожимо їх.

Вертоліт приземлився, ми залізли в кабіну й незабаром були вже над горами. Летіли дуже високо, розглядаючи кожний видолинок, кожну

долину й перелісок, і нарешті близько другої години помітили чорні цятки на галявині.

— Це вони! — гукнув Гріт крізь гуркіт мотору.

Спершу ми не могли їх добре роздивитися, але пілот

повернув машину так, що ми зависли просто над ними, і навіть з такої висоти було видно, що це Тах і Пташка.

— Пташка вже ожеребилася! — закричав я, розгледівши на землі третю цяточку,

— Опустіться трохи нижче! т— гукнув батько пілотові.

І тепер ми могли роздивитися Пташку, що лежала на

гальці, а біля неї маленьке новонароджене лоша. Тах стояв поряд. Коли вертоліт наблизився, він захвилювався і почав бігати чвалом круг Пташки. Лоша теж спробувало зіпнутися на ноги, але не змогло.

Тільки Пташка не рухалася, і я зрозумів, Кітті, що вона нежива.

— Ми спізнилися! — розпачливо закричав я. — Вона померла!

— Можливо, вона надто знесилена й не може встати, — сказав Гріт.

— Ні. Вона мертва. — сумно підтвердив батько.

Я щиро співчуваю тобі, Кітті, і знаю, що ніякі слова не допоможуть. Пташка померла, ми бачили, але ми також знали, що необхідно поспішати, щоб урятувати її лоша, інакше воно теж загине. Батько сказав пілотові, що треба приземлитися і забрати лоша.

— Якщо вертоліт сяде надто близько, Тах може спробувати понести лоша в зубах,— попередив Гріт, згадавши випадок, коли Тах одного разу так зробив.

— Треба ризикнути, — промовив батько. — Іншої ради нема.

Він попросив пілота посадити машину якнайближче до трьох коней, і, коли ми приземлилися метрів за п'ятдесят, знявши хмару куряви й камінців, Тах розлютився. Він метався між вертольотом і Пташкою, а коли ми вилізли, кинувся на нас. Ми розбіглися, А тоді почали розмахувати пальтами й піджаками, щоб відігнати його, а пілот вистрілив з ракетниці.

— Мерщій! — гукнув я.— Треба забрати лоша.

Але коли ми рушили до Пташки й лошати, Тах уже встиг вернутися до них, схопив лоша зубами і кинув уперед один раз, другий, третій.

Ми знали, що так він може вбити лоша; і чим ближче ми підступали, тим відчайдушнішим він робився. Була навіть мить, коли ми втратили надію. Та коли опинилися метрів за десять від нещасної Пташки, Тах зненацька покинув лоша, метнувся до неї і спробував зубами підняти її.

Це дало нам змогу схопити лоша.

Воно було не більше за великого собаку, і наш високий пілот, підхопивши його, мов дитину, на руки, побіг до машини. Не встиг він пробігти кілька кроків, як Тах кинувся слідом. Він би вбив пілота, якби наздогнав. Але ми все розмахували піджаками й кричали, а другий пілот ще раз вистрілив з ракетниці. Це налякало Таха, і пілот щасливо добіг з лошам до вертольота.

Тепер і нам треба було добратися до вертольота. Ми відступали, а Тах переслідував нас, і, коли ми злітали навіть хвицнув вертоліт, залишивши на металі дві ґлибокі ум'ятини від копит.

Лоша було з нами. Коли батько оглянув його у вертольоті, ми зрозуміли, що встигли вчасно. Його очі були затягнуті голубуватою плівкою, і стало ясно, що воно б не вижило без матері.

Що ще я можу додати, Кітті?

Ми вимили лоша, загорнули його в теплу шкуру й прихистили в юрті. Ми самі годували його, і щодня життя його висіло на волосинці.

Тим часом треба було щось робити з Пташкою і Та-хом. Ми, конярі, дуже добре знаємо, що кінь може зачахнути з туги, якщо помирає його друг або подруга. Скільки разів ми були свідками цього. Тому ми сушили голови над тим, що робити з Тахом.

Коли ми знову пролітали над долиною то побачили: Тах усе ще стоїть біля Пташки. Що йому лишалося робити? А що лишалося робити нам, окрім як поховати її в наших горах, у наших бурих степах?

Нам довелося відганяти Таха, ляскаючи пугами, з палицями напоготові, поки копали яму твоїй любій Пташці. Там вона і лежить, і, сподіваюся, ти пробачиш нашого дикого коня за те, що він завів її так далеко від дому і що вона померла від виснаження і страждання в нашій пустельній долині. Яка несправедлива плата за відданість!

А коли наш вертоліт піднявся в повітря, Тах вернувся на те місце, де була Пташка. У відчаї він очима шукав її. Він знав, де ми її поховали, і копитами й мордоіо намагався рити зем:лю. Через чотири дні він був усе ще там, і ми скинули йому сіна. На одинадцятий день він пішов геть.

Але тепер ми знали, що лоша виживе. Воно вже могло стояти, і пора було підшукати йому названу матір. Ми вирішили змусити одну кобилу (у неї вже було своє лоша) "всиновити" наше.

На жаль, наші свійські коні завжди чують, коли в лошати тече дика кров, і ми боялися, що буде важко змусити кобилу прийняти його. Але лоша Пташки дуже лагідне, слухняне маля, любить ходити за всіма слідом, і воно просто підійшло до цієї кобили, ніби вона його давно чекала. Вона його разочок куснула для годиться, і воно відразу ж полізло смоктати молоко.

Оце майже і все, Кітті, за винятком того, що через тиждень Гріт став свідком неминучої і остаточної сутички між Тахом і молодим ватажком. Звичайно, переміг Тах. Він хвицався, кусався і просто таки знищив ватажка, дарма що той боровся мужньо, але, на думку Гріта, по-дурному і без пуття. Зрештою колишній ватажок утік. Після того Тах куснув усіх коней у табуні, навіть лошат. Гріт каже, що він їх навіть лизав язиком, але батько вважає, що цього не може бути. Та хай там хоч що, Тах тепер господар табуна, в який він так прагнув повернутись, і вже почав розшукувати лазівку, щоб повести табун далі в гори. Тепер для нас настане скрутний час. Колишній ватажок вернувся в табун, і тепер усі коні разом.

Гріт запитав в Академії наук, чи збираються вони знову ловити Таха, щоб відвезти його до вас. Відповіді не було цілий тиждень. А потім з Улан-Батора приїхало зразу п'ятеро науковців, щоб подивитися на нашого незвичайного дикуна. Довідавшись про всі подробиці, вони відразу вирішили, що марно пробувати забрати Таха з його гір. Він завжди прагнутиме додому, хоч би куди його відвезли. Отже, Тах залишається з нами назавжди.

Ми спершу думали тримати лоша в нашому свійському табуні, та після обговорення, в якому брали участь усі без винятку (вся наша родина, науковці, Гріт і сусіди), вирішили відвезти лоша до тебе, Кітті. Ми хочемо, щоб воно нагадувало тобі про нас, а також про твою кобилку

Пташку, яка пройшла через усю Європу й Азію разом із Тахом. Вона була відданою і хороброю, а такого коня ми, монголи ставимо на перше місце після вірного друга.

Поки не знаємо, коли відправимо лошатко. Мабуть, тоді, коли воно трохи підросте, буде спроможне витримати тривалу подорож і зможе обійтися без своєї названої матері,

Тим часом сподіваюся, Кітті, що в тебе щасливий новий дім у Портсмуті, З нами сталося стільки сумного, і тому все добре, гарне треба дуже шанувати, правда ж? Лист цей вийшов сумним, і мені не хотілося писати його. Але, можливо він матиме щасливий кінець. Сподіваюся на це, Кітті.

Завжди твій вірний друг

Бар'ють

21

Дорогий Бар'юте!

Я просто захлиналась від сліз, коли, прочитавши половину твого листа, здогадалася, що станеться з Пташкою. Я знала це! Хоча я давно вже не плачу. Тільки зрідка, і то через дрібниці, а не через серйозні речі,

А проте тихенько плачу за Пташкою, і щоразу, коли приїжджаю провідати дідуся та місіс Еванс (в суботу і в неділю), мені все здається, що Пташка йде слідом за мною. Мабуть, я ніколи не зможу дивитися на наші узгір'я, щоб не згадати, як ми пустували, дражнили одна одну, граючись у хованки,

Я дуже рада, що Пташка залишилася вірною Таху і в біді, і в радості. Вірність чомусь або комусь дуже важлива річ, правда ж? Дідусь каже, що

тільки щось справжнє змусило їх так триматися одне одного. Він примирився з думкою, що більше не побачить Таха. Проте місіс Еванс просто ридма ридала, коли я читала їй твого листа, і вона сказала, що дуже шкодує, що іноді сварила Пташку. Дідусь мусив сказати їй, щоб вона не говорила "дурниць". Вона завжди балувала Пташку, як і всі ми. Це трохи заспокоїло її. Ми всі нетерпляче і з хвилюванням чекаємо, коли ж нарешті зможемо побачити Пташчине лошатко.

Мені подобається мій новий дім у Портсмуті, хоча я скучаю за заповідником, за дідусем та місіс Еванс. Я сумую за ними. Правда, зі мною Скіп, і тому не так сумно. Але, звичайно, усе буде гаразд, коли я звикну до батька й мачухи. Вони дуже добрі, чуйні до мене і намагаються допомогти. Хоча я сама часто не знаю, що зі мною відбувається. Якби ж то знати.

Оце і все, що я можу написати, Бар'юте. Величезне спасибі тобі за довгого листа, нехай такого сумного. Обіймаю твою маму і тітоньку Сероглі й дякую їй за терпіння і чудові листи по-англійському.

Завжди твоя

Кітті.

P. .S Я вже двічі каталася на лижах, і батьки збираються наступного року взяти мене до Швейцарії, це буде чудово, якщо я не впаду де-небудь і не поламаю ноги, Страшенно люблю кататися на лижах.

К.

Дорога Кітті!

Лошатко, яке ми назвали Кіч, відіслали на тому тижні, і воно прибуде до Англії літаком п'ятнадцятого числа разом з молодим ватажком, якого переміг Тах. Ми вирішили предати його твоєму дідусеві. Напиши, коди Кіч

прибуде на місце. Як би мені хотілося приїхати разом із ним, щоб побачити тебе.

Твій Бар'ют.

Любий Бар'юте!

Лошатко прибуло (а жеребець ще ні), і я реготала до сліз, коли його побачила. Воно таке гарненьке і таке кумедне водночас. Який незвичайний гібрид! І хоча я реготала, це був не образливий сміх, У нього добрі очі Пташки, але кумедна борідка, як у Таха, голова теж як у Таха, і воно форкає зовсім як Тах. Мені здається, воно й ходить як Тах, з усіма сердитими повадками дикого коня. Це страшенно смішно, бо воно таке ручне й лагідне. Навіть лагідніше за Пташку. Місіс Еванс нікуди від себе його не відпускає. Вона, напевне, взяла б його на кухню, якби дідусь не заборонив. Вона просто в захваті від лошати, а воно все ластиться до неї, і до мене теж.

Я дуже часто думаю про тебе, мабуть через лошатко, і мені, як ніколи, хочеться, щоб ти жив поблизу. Я б залюбки зустрічалася з тобою, і ми б розмовляли. Так хочеться порозмовляти з ким-небудь. Чи не зміг би та якось приїхати, щоб провідати мене й побачити лошатко?

Хіба не дивно, що наших двоє коней змогли перетнути цілий світ, пройти Європейський та Азіатський континенти, кордони й високі гори, борючись із снігами та бурями, трясовиною й бідами, а ми з тобою тільки листуємося?

Будь ласка, постарайся приїхати. Напиши, чи не можу я зробити чогось, щоб посприяти цьому. Справді, мені так хочеться побачити тебе.

Твій вічний друг

Кітті.

P, S. Будь ласка, постарайся!

Люба Кітті!

Звичайно, я постараюся приїхати до тебе. Але, по-моєму, тобі легше приїхати сюди. Ми б так тебе зустріли, і вся наша родина була б щаслива, Тоді я був би певний;

все, що вчинили Тах і Пташка, має сенс, оскільки ти приїхала до нас. Я б усе тобі показав —— і наші гори, і степи, а ще ми могли б кататися верхи по наших пагорбах, і ніхто б нам не заважав. Може, ми навіть поскакали б пошукати тих п'ятьох диких коней, що зникли. Постарайся Кітті, а я обіцяю зробити все, щоб допомогти.

Твій близький друг

Бар'ют,

Любий Бар'юте!

У це важко повірити, але, можливо (тільки можливо!), що я зможу приїхати до вас, якщо дістану дозвіл їхати з дідусем. Я не відступаю від нього і благаю, і він нарешті погодився поклопотати за мене. Можливо, я зможу приїхати з ним. Не знаю. Але я стараюся як можу. Як тільки можу...

Завжди твоя

Кітті.

P. S. Надсилаю тобі свою нову фотографію, щоб ти не думав, ніби я така сама, як раніше. Ніщо довго не залишається таким самим, особливо я. У тім-то й лихо, по-моєму. Все так швидко міняється. Безперервно.

К.

Дорога Кітті!

Я попросив Гріта допомогти дістати дозвіл на твій приїзд. Гріт обіцяє зробити все можливе. Зараз він в Улан-Баторі, зустрічається з професорами; Він присягається, що все для тебе залагодить.

Твій Б.

Любий Б!

Ніяк не можу в це повірити, але все вже залагоджено!

Дідусь дістав телеграму з Улан-Батора, його запрошують на семінар, присвячений дикому коню, до Академії наук в Улан-Баторі. Вони запросили з ним і мене як гостя. Отже, я скоро (аж не віриться!) побачу тебе. Я таксі щаслива, Бюр'юте, що мало не плачу з радості! Я почуваю, мабуть, те саме, що почувала Пташка, вирушаючи в далекі мандри, наприкінці яких чекає щось невідоме. Цікаво, що воно таке?

Ти повинен неодмінно бути в Улан-Баторі, щоб зустріти мене. Якщо не зустрінеш, я цього не знесу. Я просто не знаю, що робитиму. Будь ласка, приїдь, щоб зустріти мене, Дуже тебе прошу.

P. S. Кіч нарешті пробрався на кухню до місіс Еванс,

і вона примостила його в куточку й не дозволила дідусеві вигнати, Будь ласка, будь в Улан-Баторі, коли я приїду,

К.

Дорога Кітті!

Пишу по-англійському. Я приїду на аеродром. Думаю про зустріч з тобою. Не знаю, що й сказати. Скажу тільки, що для мене це буде справжнє свято. Я буду дуже щасливий! Я сподіваюсь, і ти також. І ми будемо згадувати наших незвичайних, дивовижних коней, Таха ї Пташку. Я думаю, тепер ми друзі назавжди. Чекаю з нетерпінням, готуюсь до зустрічі з тобою.

З найщирішими почуттями

твій вірний товариш, друг і брат

Бар'ют Мінга.

З англійської переклала ЛЮДМИЛА ГОНЧАР